MÜÜRLENT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

NELJAKÜMNE NELJAS NUMBER : MAI 2015

HIND 2€

9 772346 662013

Esikaanel Darja Saar. Foto: Renee Altrov

TOIMETUS KAASAUTORID

Ann Pajuväli lõpetab sel kevadel EKAs graafika eriala. Ta jätkab ka edaspidi oma loominguga tegelemist, mis väljendub peamiselt joonistustes. Teda huvitavad pisikesed argised olekud ja tuttavad objektid, mida on mõnus kerge nihke kaudu visuaalsesse keelde tõlkida. *Ann on Müürilehe luulerubriigi uus illustraator, kelle esimest kaastööd näeb siinsamas kõrvallehel.*

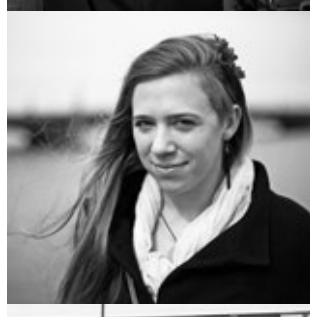

Johanna Rannula on ühendanud oma õpingud reisimisega. Nii on ta kogunud lisaks erialatarkusele ka hulganisti elutarkust, tagantjärele tarkust ennekõike. Kodukohaks on olnud Tallinn, Maastricht, Tōkyō, Peterburi ja Lüganuse, neist viimane maakoduna selles rivis tagasihoidlikem. Peagi aga lisandub Lissabon. Urbanistika magistrandile peaks linnaelu rohkem huvi pakkuma, kuid maakodu kütkestab samaväärselt. Tugevaimaks konkurendiks äraolemisele on ikkagi tagasitulemine. *Seekordses „Kosmopoliidi" rubriigis (lk 14–15) kirjutab Johanna sellest, kuidas ta Peterburi õppima sattus ja mida ta seal nägi.*

Jaane Tompsi omadused ei ole tasakaalukus, rahulikkus, vaoshoitus. Ta on püsimatu ja kahepaikne. Tähtkujult kaksik, elemendilt õhk. Jaanet mõjutab Merkuur ja tal on sügavad tunded nii muusika kui amburite vastu. *Selles lehenumbris on Jaane võtnud arvustada Marching Churchi uue plaadi „This World Is Not Enough" (lk 16).*

Siim Eskel tahab rajada oma plaadifirma (mitte suurema kui Seksound), elada viie aasta pärast maakodus ainult maa- ja metsasaadustest ning kõndida läbi Venemaa ja Lähis-Ida. Muusikat kuulab seinast seina, välja arvatud *metal*'it ja klassikat. Meelisartistiks peab Sun Araw'd. *Seekordsest plaadiarvustuste rubriigist leiab Siimu teksti Tallinn Daggersi uue plaadi „Suburban Decay" kohta (lk 17).*

Merete Väin on õppinud Tartu Ülikoolis teatriteadust, praegu on tal käsil EKA kunstiteaduse magistrantuur. Armastab silmadega ja kirjutab meelsasti, eriti etenduskunstist. *Üht Merete kirjutist, arvustust Sasha Pepeljajevi „Idioot FMi" kohta (lk 18), saabki sellest Müürilehest lugeda.*

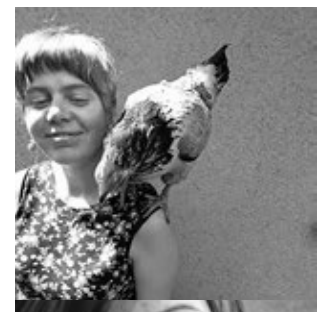

Kristel Maamägi on vabakutseline kunstnik, kes tegeleb põhiliselt teatri, illustratsiooni ja koomiksiga. Ta on õppinud Tartu Kunstikoolis kunstilist kujundamist ja Eesti Kunstiakadeemias stsenograafiat. Praegu töötab ta vabakutselise stsenograafi ja illustraatorina. Kristeli portfoolioga on võimalik tutvuda aadressil *kristelmaamagi.tumblr.com. Kristeli koomiksit saab vaadata-lugeda leheküljel 19.*

Mailis Hudilainen on Peterburis tegutsev tõlkija ja eraõpetaja, lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloo ja politoloogia eriala ning õppinud lisaks kirjandust Peterburis. Ta on töötanud Peterburi trükimeedias, kirjutanud artikleid Eesti meediale ning hiljuti ka eestikeelse raamatu „Minu Peterburi". *Mailise juttu Peterburi kinodest ja kinokultuurist saab lugeda 27. leheküljelt.*

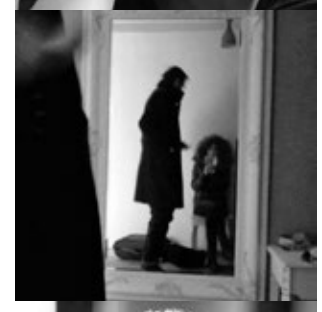

Agnes Neier on eesti kirjanduse magister. **Joosep Susi** on eesti kirjanduse magistrant. Järelikult on Agnes targem kui Joosep. Sagedastele erimeelsustele vaatamata pole omavahel päris tylli veel pööratud. *Agnese ja Joosepi esimene (aga loodetavasti mitte viimane) ühiselt kirjutatud artikkel „Mis ei ole luule" (lk 28–29) võtab vaatluse alla 2014. aastal Eestis ilmunud luuleraamatud.*

Igor Kotjuh loeb, kirjutab, tõlgib, arvustab, uurib, deklameerib, kirjastab, toimetab luulet. Vahel talle tundub, et teda ümbritsevad inimesed räägivad luuletustega, ka sellised luuletused paneb ta kirja. *Seekordses Müürilehes on Igor esindatud lausa kahel korral: esiteks tutvustab ta lugejale luuletaja Vladimir Gorbatšenkot (lk 31), kelle luule esimesi eesti keelde tõlgitud näiteid saab lugeda siit kõrvalleheküljelt, ning teiseks osaleb ta Aare Pilve juhitud vestlusringis (lk 10–11) Eesti venekeelse kultuurielu kohta.*

KIRI KAASAUTORILT

Kui Eesti kahe suurima rahvusrühma – s.o eestlaste ja venelaste – vahel elatud aastad on mulle midagi õpetanud, siis üksnes seda, et me ei tunne üksteist. Isiku tasandil ehk ollakse tuttavad (meenub millenniumiaegne plakat „Kas Indrekut ja Sergeid tead?"), aga me ei tea seda, mis raamatuid nad viimati lugesid või mis kontserdile õhtul lähevad. Miks nii? Lihtne seletus oleks, et kõik on kinni keeles. Mõistliku idealistina nõustun, et mida rohkem on keeleoskajaid, seda parem. Aga tõlkija ja olukorra kaardistajana ütleksin, et saab ka vanaviisi hakkama – teil on toimivad (emakeelsed) kultuuriruumid ja mul on töö.

Ma tean endiselt vähe eestlasi, kes on käinud Kodu Baaris või teistes n-ö vene kohtades, ja palju kohalikke venelasi, kes vaatavad mind Noku teisele korrusele liikudes nagu Charoni ja Pikk 5 trepikoda justkui Styxi jõge. Tartlastest Narvas ja vastupidi ärme pigem üldse räägi. Inimestele meeldib elada oma mullis, mis on tingitud põhjendamatust ettevaatlikkusest, teadmatusest ja viitsimatusest ringi vaadata.

Aga kas keel tõesti määrab niivõrd palju muusikas? Tantsus? Kujutlevas kunstis? Ah, tõepoolest, luulet on küll raske lugeda, kui keelest täies ulatuses aru ei saa. Läti venekeelse ajakirja Rīgas Laiks kevadnumbris võtab transpersonaalse psühholoogiaga tegelev Tõnu Soidla selle kokku järgmiselt: „Oks luges mulle luulet, väga head luulet, ma olin vaimustuses. See oli mandlipuu oks Dušanbes märtsis." Ehk ongi keelest universaalsemaid konstrukte?

Eestivenelastel on kirju ajalugu ja inimtüüpe on erinevaid. Õigeusu kiriku juhist pronksiöö märatsejani. Fanaatilisest venestajast vabadussõja kangelaseni. Üks tuntuim eestivenelane Boris Vilde oli Tartus õppinud etnoloog, kes kolis enne II maailmasõda Pariisi ja sai noorena surma, kuna oli aktiivselt tegev vastupanuliikumises. Muide, põrandaaluste võitlejate ajalehele pakkus nime La Résistance, mille järgi hakati hiljem kutsuma kogu liikumist, välja just tema.

Tänapäeval ei pea me võitlema oma kodumaal võõra totalitaarse režiimiga. Ning kui eesti kultuur oleks ka päriselt sedavõrd ohustatud, nagu mõnikord väidetakse, siis ilmselt poleks Müürilehte olemaski. Ja kui keel oleks ohustatud, siis ilmuks see ehk estonglishis. Ka eestivenelased ei julge sageli esimest sammu teha, kuna suhtuvad üleolevalt või kardavad jääda arusaamatuks. Ei, see pole nii – pigem tuleb rääkida aktsendiga kui vaikida.

Tihtipeale teame kauge maa kultuurimaastiku uudiseid tunduvalt paremini kui enda kõrvalhoovis toimuvat. See pole loogiline ning seda lünka proovibki käesolev ajalehenumber täita, murdes põhjendamatu vastupanu. Zooloog Aleksei Turovski ütles kunagi, et kolmest sõnaühendist on tal absoluutselt kõrini – need on vene hing, juudi tarkus ja eesti kultuur. Kogu juudi tarkusega kokku võttes ütlen teile, et selles numbris tulebki juttu vene hingest eesti kultuuris.

Ivan Lavrentjev,
Eesti vabaühenduste liidu EMSL töötaja ja Müürilehe kaasautor

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee	Sille Pihlak	arhitektuuritoimetaja	sille@muurileht.ee
Piret Karro	kunsti- ja teatritoimetaja	piret@muurileht.ee	Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee	Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee	Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandustoimetaja	maia@muurileht.ee	kujundus/küljendus	Madis Katz, Marja-Liisa Plats	
Emilie Toomela	filmi- ja reklaamitoimetaja	emilie@muurileht.ee	fotograafid	Renee Altrov, Patrik Tamm, Tõnu Tunnel, Janis Kokk, Aleksander Kelpman	

KOLLEEGIUM: EVELIN ARUST, KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, MARTIN OJA, KRISTINA PAJU, MAARJA PÄRTNA, JOONAS SILDRE , TRIIN TULGISTE, ANNA-LIISA UNT, BERK VAHER, VERONIKA VALK, KEIU VIRRO, MART ZIRNASK · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

reklaam@muurileht.ee

Foto: Renee Altrov

ИЗВИНИТЕ, ЧТО Я ОПОЗДАЛА

„Vabandust, et hilinesin" oli lause, mille kooliajal vene keeles perfektselt selgeks sain. Vene keel oli koolipäeva esimene tund, kuhu reeglina alati hiljaks jäin. Kaheksa-aastase keeleõppe järel oskan vaevaliselt Tallinna tänaval babuškale juhatada, kus suunas on lähim trammipeatus. See-eest oskan vene keeles hästi ropendada ja remonditöödest rääkida. Esimest tänu lapsepõlvele Lasnamäel, kus venekeelsete lastega käis pidev omavaheline kraaklemine selle üle, kellel on parajasti õigus vaibakloppimistorudel turnida. Viimase sain selgeks tänu pensionärist Ivanile, kes oli sattunud kehvade majandusolude tõttu elama kultuuritehasesse Polymer, kus asus meie kunstnikerühmituse Noorte Looming ateljee.

Teen siit järelduse, et koolisüsteemis pursitud ja peale pressitud keeleõppest on vähe kasu, kui puudub tegelik kontakt inimestega. Nüüd on mul loomulikult kahju, et ma ei suuda lugeda oma lemmikkirjanike loomingut originaalkeeles ning pean alalõpmata paluma mõnel sõbral huvipakkuvast venekeelsest artiklist lühikokkuvõtte teha. Kadestasin oma kunagist akordionimängijast ansamblikaaslast, kelle ema oli taibanud lapse venekeelsesse lasteaeda panna, olgugi et mingit otsest seost nende perel vene kultuuriga ei olnudki. Lasteaiast omandatud vene keel on midagi muud kui iga kooliaasta alguses pähe õpitud ja sama ruttu peast pühitud jutustus suvel läbielatust.

Ivan ei lasknud ennast minu keeleoskuse puudumisest häirida ja seletas päevast päeva järjekindlalt sama asja, olles vajadusel väga aldis käte ja jalgadega selgitama, kus on suures mahajäetud tehases järgmine kriis, millega on vaja kohe tegeleda. Kuna see tehas oli koduks mõlemale, oli meil ühine soov see korda teha, ning olgugi et teineteisemõistmine oli küllaltki vaevaline ja tihti ka väsitav, hoidsime kokku ja püüdsime teineteisest aru saada. Olgu see mahajäetud tehasehoone metafooriks Eesti riigile – ühe katuse all elades on kõigile parem üksteises ühisosa leida ja ühiste huvidega tegeleda.

Nii nagu mina jäin igal hommikul vene keele tundi hiljaks, on hiljaks jäänud ka kohalik integratsioonipoliitika, rääkimata selle elluviimisest. Pimestatuna nõukogude võimu tekitatud traumast ei ole me suutnud mõista, et siinsetel vene juurtega eestlastel oli nõukogude võimu otsustes küllaltki vähe sõnaõigust. Jättes korraks kõrvale ühe või teise inimese isiklikud poliitilised või kultuurilised vaated ja väärtushinnangud oleme me inimestena siiski võrdsed, ning fakt on see, et mingi grupi inimeste ignoreerimine endi kõrval ei tee neid olematuks.

Ma leian, et esmalt tuleb meil õppida loobuma eeskujulikust eestindatud venelase ideest, sest iga inimese juured on tema väärtus, mis ei pea olema tingimata vastuolus parajasti ümbritseva ühiskonna omadega. Kui tagakiusatud eestlased saaksid üle oma kannatuste fetišeerimisest ja suudaksid õppida neist, et ühelgi inimesel ei ole hea elada keskkonnas, kus nende juuri ei tunnistata, võiksime me ise targemad olla ja sama kannatust teistele mitte põhjustada. Ma usun, et pealekasvav põlvkond saab sellega tänapäeval juba päris hästi hakkama, aga me ei või unustada ka pensionäre, kes on praegu kahe väga erineva maailmapildi kokkupõrke tagajärjel nn halli tsooni jäänud. Selle asemel et otsida süüdlast, võiks tegeleda probleemi lahendamisega ja saada üle igikestvast rõhutute mentaliteedist. Teistest hoolimine ei ole vahetuskaup mingite teenete eest – see on meeleseisund, mis ei eelda vastutasu ning mille saavutamiseks on vaja parajalt ka oskust andeks anda.

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Vladimir Gorbatšenko*

Vene keelest tõlkinud Aare Pilv

LUULE

Pipar muskaat rosinad
sool suhkur küüslauk
piiritus tass alustass
mikroskoopiline
aga pidu.

(1995)

* * * *
Otsin
punast
sõelkaussi.

(2012)

***
Nimmekoht
on täis stoitsismi
pilk
rohkem kui transtsendentaalne
hämarik
pole midagi
vaaritame hommegi
mingit sööki.

(1995)

***
Halvaa
on toit hingele
makaronid ilmselt kehale.

Huvitav
mis kohale
on munaliköör
ja omlett
seamunanditega?

(1994)

***
Värisevate kätega
kahvlit ja nuga
potte potikesi
panne
pannipidemeid
kausse taldrikuid
tasse klaase
klaase
et nõndamoodi midagi.

Toit
kui esimene
ANTIPSYCHOTICUM.

(1996)

* * * *
Lusikas osavalt toimetab
suures
auravas taldrikus
ei saa aru
mispärast
valdab mind naer
sõnade
isiklik elu
juures.

(1995)

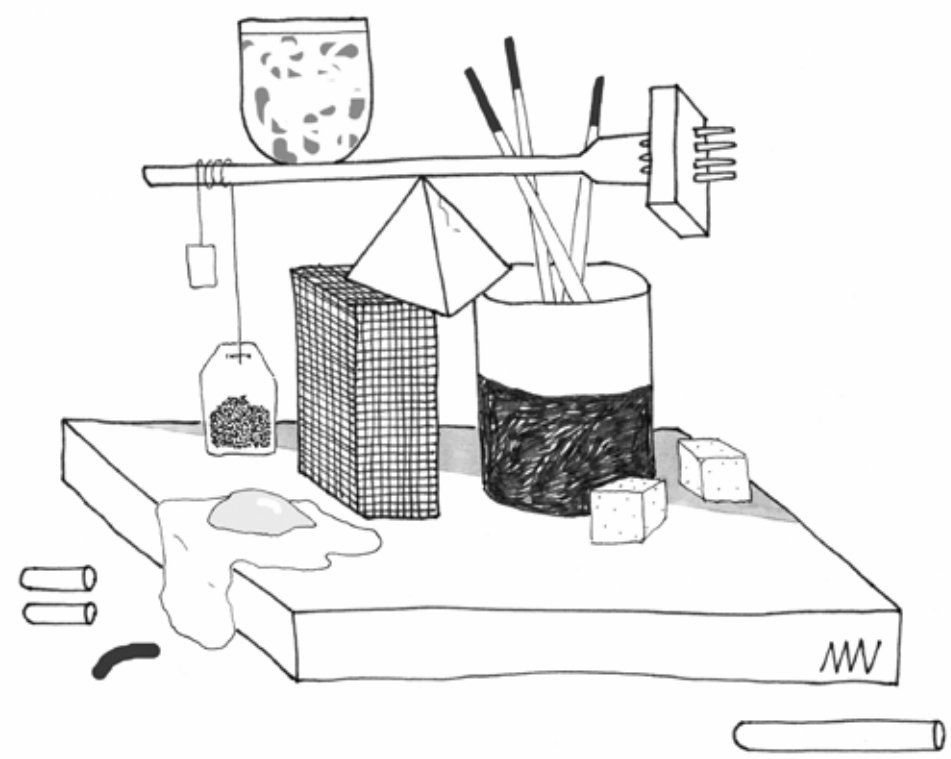

Illustratsioon: Ann Pajuväli

*Igor Kotjuhi tutvustavat artiklit Vladimir Gorbatšenko loomingu ja elu kohta saab lugeda leheküljelt 31.

indiefest

21.-23. MAIL TARTUS

2015

BROOKLYN
+
KALEVI TN. PARK
+
GENIALISTIDE KLUBI

ANS. ANDUR (EE)
+

BILLY LLOYD (UK)
+
CHALICE (EE)
+
GIN GA (AT)
+
HEY ELBOW (SE)

JUNK RIOT (EE)
+
MARKAS PALUBENKA (LT)
+
MAUNO MEESIT (EE)
+
ZEBRA ISLAND (EE)

PILETID MÜÜGIL PILETILEVIS
LISAINFO: INDIEFEST.EU

MINE VALIMA! KÖLER PRIZE 2015

Üle pika talve on taas põhjust seada sammud Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumi ning valida välja oma meeliskunstnik Köler Prize'i nominentide näitusel. Viiendat korda toimuva erakapitalil põhineva kaasaegse kunsti ergutusauhinna kandidaadid on sel korral Kristiina Hansen, Edith Karlson, Tanel Rander, Anu Vahtra ja Ivar Veermäe, kes on esitanud näitusele ühe varasema ja ühe seks puhuks loodud teose.

Näitusel tegeletakse poliitilise ühiskonnakriitika ja süngete teemadega: identiteet ja selle kadumine, surma kutse, *data*-pankade paranoialuure, fiktiivset draamastsenaariumit kujutavad seina kivistunud käejäljed ja kaetud nägudega kivikujud. Helgemad tajumängud on leidnud vormi ruumi füüsiliselt ümbermõtestavas totaalses installatsioonis ning *performance*'i dokumentatsioonis.

Köler Prize kutsuti ellu, et juhtida tähelepanu paljulubavatele kaasaegsetele kunstnikele. Rahvusvahelisel žüriil on võimalik otsustada peaauhinna saaja ja näituseküllastajatel publikulemmiku üle 28. maini. Võitjad kuulutatakse välja 29. mail.

Festivalil Orient on võimalik saada muu hulgas osa šamanistlikust rituaalist

MAIKUU ON KIRJANDUSFESTIVALIKUU!

Kirjandusfestivalikuu otsa teeb juba 6.–9. mail lahti Prima Vista festival Tartus, mis keskendub seekord looduse ja sõnavabaduse temaatikale. Kaht fookusteemat põimib festivali tänavune hüüdlause „Metsik sõna", Prima Vista patrooniks on Valdur Mikita. Kohalikele kirjanikele lisaks väisavad festivali nimekad väliskülalised: vene poeet ja legendaarse bändi Mašina Vremeni asutaja Andrei Makarevitš, Gena ja Potsataja autor Eduard Uspenski, tunnustatud soomerootsi romaanikirjanik Kjell Westö, briti helikunstnik ja kultuuriloolane Sarah Angliss ning Berliini kroonik David Wagner... Programmi rikastavad traditsiooniks saanud raamatulaat, pargiraamatukogu, Elektriteatri filmiprogramm, lasteprogramm ning erinevad näitused. Seekord on festivali partnerlinn Põlva, kuhu kirjandushuvilised on oodatud 9. mail! Prima Vista programmiga saab tutvuda aadressil *kirjandusfestival.tartu.ee*.

Õnneks antakse kirjandushuvilistele pärast Tartu festivali kolm nädalat taastumisaega, alles 27.–30. mail on järg Tallinna festivali HeadRead käes, mille väliskülaliste nimekirjast leiame kanada kirjaniku ja keskkonnaaktivisti Margaret Atwoodi, Nigeeria juurtega, kuid Suurbritannias üles kasvanud kirjaniku Helen Oyeyemi, iisraeli kirjaniku David Grossmani, vene näitekirjaniku, stsenaristi ja biograafi Edvard Radzinski ning terava pilguga vene ühiskonda vaatleva Marusja Klimova... Kokku astub üles üle 30 välisautori ja rohkem kui 80 kodumaist kirjandus- ja kultuuriinimest. Festivalil HeadRead on võimalik saada traditsiooniliselt osa Eesti Lastekirjanduse Keskuses mahuka kavaga lasteprogrammist, kirjanduslikest jalutuskäikudest Tallinna linnaosades, töötubadest, aruteluringidest, luulemissast ja muust põnevast. Lisainfot leiab festivali kodulehelt *headread.ee*.

ISEOLEMINE SÄÄSEPIRINA ALGUSE KONTSERDIL

Sääsepirina alguse kontsert tuleb vääramatu jõuga juba kolmandat korda. Seekord toimub üritus Karuskose talus Soomaa rahvuspargi südames ja kestab lausa kolm päeva! Mõttetalgud algavad metsa väe ja mõtte teemadel juba 29. mail. Laupäeval, 30. mail juhatatakse sisse päris kontsert, kus astuvad üles Virumaalt pärit viiuldaja Maarja Nuut, keda võluvad vanade külapillimeeste mäng ja pärimustantsude peadpööritavad mustrid; Uku Kübar ehk esineja nimega Kaabu, kelle armastus muusika ja maailma vastu väljendub helgetes ning emotsionaalsetes helides; Imandra Lake kajava *shoegaze*-muusikaga ning Kostja Tsõbulevski, kellel sünnib Sääsepirina jaoks päris uus bänd. Üritust alustab Kulno Malva torupilli ja lõõtsa saatel õõtsumisega ning päikesetõusuni aitavad jalga keerutada Psühhodisko mehed Andreas McKeough ja Ahto Külvet. Kelle kõht looduses oma muusikat tegema hakkab, saab nautida Miku Vegan Kohviku hõrku menüüd. Sääsepirinat ei pea alati ühe koha peal kuulama ega loodushelide rüpes vaid jalga keerutama – Karuskose sportlik pererahvas pakub võimalust õppida kasutama veesõidukeid. Lisainfo ja piiratud kogus pileteid on saadaval aadressil *karuskose.com*.

Imandra Lake. Foto: Kaarel Vahtramäe

MAI

KULTUURIDESSANDI BUSS alustab järjekorras kolmandat sõitu Maarjamaal, kaasas TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia 2015. aasta looverialade lõpetajad. Kultuuridessandil on head muusikat ning tantsu- ja teatrietendusi. Puudu ei jää džässist, pärimusmuusikast ega naistest, kes lasevad meestel vuntse kasvatada. 2015. aasta lõpetajatega on võimalik kohtuda 4.–13. maini Rakveres, Tallinnas, Narvas, Pärnus, Viljandis ja Tartus. Lisainfo: *kultuuridessant.ee*

MAIKELLUKESE PÄEVAD ehk mänguliste kunstide festival toimub tänavu 22.–23. mail Von Krahlis ja Vene Teatris juba kaheksandat korda. Festivali teema on seekord tolerantsus oma kõikvõimalikes varjundites: imelikult käituvast sugulasest kuni siniseks keedetud munani. Uskumatu ukraina näitlejannade ansambel Dakh Daughters loob laval olukorra, kus Mireille Mathieu võiks sõbruneda Marilyn Mansoniga. Lisainfo: *kirbutsirkus.com*

IDA MUUSIKA FESTIVALIL ORIENT astub sel aastal üles üheksa erinevat kollektiivi üheksast erinevast mitte-Euroopa riigist. 25.–31. mail Kadrioru lossis ja pargis toimuval festivalil on võimalik kuulda näiteks Lõuna-Siberist pärit kurgulauluansamblit Ülger, Jaapani *taiko*-ansamblit INDRA ning osa saada Zimbabwe väikekülast pärit trupi SHONA šamanistlikust rituaalist... Eelnevalt registreerunuil on võimalus osaleda festivali avapäeval etnoloogiakonverentsil Aasia ja Aafrika kultuuridest. Lisainfo: *erpmusic.com*

ÜMARLAUD „TEATER | RUUM" on avapauk arhitektuuribiennaalile ning osa kord poolaastas toimuvast kohtumiste sarjast „Teater | ...", kus vesteldakse lavakunsti eri tahkudest. Seekord räägitakse ruumi teatraalsusest ja teatrist linnaruumis. Jaanika Juhansoni juhtimisel kõnelevad teiste seas Tõnu Viik, Ivar Põllu, Marten Kaevats ja Liina Unt. Üritus toimub 8. mail Arhitektuurikatlas. Lisainfo: *teater.ee*

MUUSEUMIÖÖS ON MUUSIKAT, aga mitte ainult! Eksponaatide ja külaliste vahel võib kohata võnkeid, vibratsiooni ning isegi vaikust. NUKU muuseumis Tallinnas pakutakse kuulamiseks lausa nuku-kriginat, mida kuulevad muidu vaid lähedalseisjad. Muuseumiöö toimub 16. mail, oma kodukoha muuseumi programmiga saab tutvuda aadressil *muuseumioo.ee*.

KUMU DOKUMENTAALI RAAMES saab minna 29. aprillil ja 6. mail vaatama tasuta üht kinoajalugu käsitlevat vaimukat ja üllatavalt tempokat filmi. 2012. aastal valminud karismaatilise filosoofi Slavoj Žižeki loeng-dokumentaal „Perverdi teejuht ideoloogiasse" on järg kuulsale linateosele „Perverdi teejuht kinno". Filmi juhatab sisse Urve Eslas.

ALTERNATIIVMUUSIKA FESTIVAL INDIEFEST toob tartlasteni vabaduse ja muusikud, kellest kuulajad veel eriti teadlikud pole; kelle looming ehk muidu sahtlisse jääks, kuid on selleks selgelt liiga hea. Välismaistest tegijatest astuvad lavalaudadele Billy Lloyd Inglismaalt, kelle muusika puudutab kultuuri ja tarbimist, Gin Ga Austriast, kelle esitlus on kokteil rokist, *indie*'st, folgist ja *new wave*'ist, ning Hey Elbow Rootsist, kes segab muusikasse müra ja sisinat, mida mujal ei kuule. Indiefest toimub 21.–23. maini Tartus Genialistide Klubis ja Kalevi tänava pargis. Festivali filmiprogrammi saab vaadata Tartu Elektriteatris. Lisainfo: *indiefest.eu*

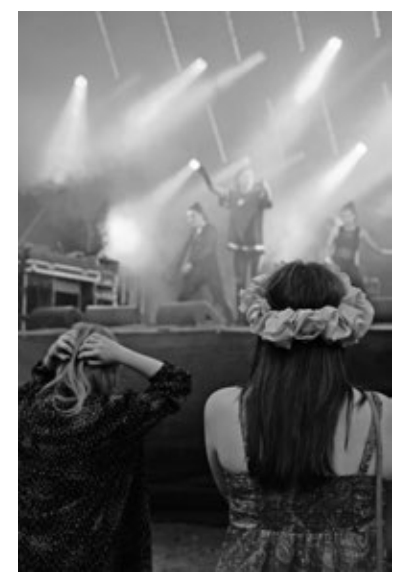

EESTI-VENE KEELEGRUPP TALLINNAS on jooksev projekt, mille raames on eesti ja vene keele kõnelejatel võimalik omavahel suheldes ilma grammatikaõpikute abita üksteise keeli harjutada. Oodatud on entusiastid igalt elualalt, iganädalased suhtlusseansid toimuvad kolmapäeviti Tallinnas Kohvicumis. Täpsemat teavet saab aadressilt *facebook.com/groups/keelegrupp* või korraldajalt ja kontaktisikult Holger Kiigelt (*holgerkiik@gmail.com*).

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

SÜNK II nihutab mõtted paika

Tartu inimesed ja mõtted nihkuvad mõnikord faasist välja. Selle korrigeerimiseks tuleb appi SÜNK.

SÜNK on noor kogemusürituste sari, mille põhirõhk on elektroonilisel tantsumuusikal ja tihedalt kujundatud ebamaistel keskkondadel. Eesmärk on luua erilisi atmosfääre ning võtta pidusid kui kunstivormi. Visuaalse esteetika baas on *vaporwave*, *seapunk*, 90ndad, reivikultuur ja jaapani popkultuur; muusika poole pealt on läbivateks suundadeks tekno, *house*, *electro*, *PC music* ning suvevaibid.

Esimene SÜNK toimus selle aasta veebruaris Genklubis ning SÜNK II tuleb 15. mail samas kohas. DJdest astuvad üles U!nts, Tihane, Söör Paul, Maria Kaarep, Majoor Liiv, Kiwanoid, Kersten Kõrge, Janar T, Fungapik, Frisko ja AM Machine. Kaks saali täis muusikat, Roland Seeri visuaale, andeka dekotiimi kummalisi installatsioone, UV-valgust ja toredaid inimesi.

Lisaks Genklubi peole on kavas ka nädala jagu eelüritusi, mis saavad alguse 9. mail Arhiivis. Võib-olla on selleks parklapidu? Ehk pannakse püsti maailma väikseim klubi?

Estrada Orchestra esitleb debüütalbumit

Kuulutus-kuulutus: džässipoolse *funk*'i, 70ndate disko ja *lo-fi*-elektroonika kollektiiv Estrada Orchestra debüteerib oma esimest, ainult vinüülil ilmuvat kauamängivat. Ansambel, kelle ükski kontsert pole päris sama kui eelmine, astub üles Eesti suurimates linnades Tallinnas, Tartus ja Pärnus.

Isehakanud multiinstrumentalistidest, vinüülifanaatikutest ja tänavamuusikutest koosnev grupeering on tegutsenud alates 2013. aastast. Nende sellidega käib akadeemilise kliinilisuse asemel kaasas avangardivaimsus ja uuele avatud meel. Kuna bändi tõeline loomus ilmneb elusmuusika ja publiku koosmõjus, siis jääb mais ilmuv kaheteisttolline vaid katseks seda vahakurvidele jäädvustada. Siiski, peaksime olema õnnelikud, et järjekordne eesti bänd on andnud oma panuse vinüüli renessanssi. Estrada Orchestra pakub vargsi eelvaadet 3. mail klubis Philly Joe's kell 14.00 algava kontserdiga. Täismängu kogemiseks tuleks leida võimalus ühineda bändiga nende Eesti tiiru tulisemates peatükkides. 8. mail toimub Tallinnas lokaalis Kivi Paber Käärid ainus plaadiesitlus, kuhu lennutatakse kohale bändi kõik asutajaliikmed. Õhtut saadavad DJd Gonza, Vares ja Kersten Kõrge. 29. mail seatakse sammud Tartusse, kus Arhiivi hoovis alustab Heliravi ning terrassipeol esitab oma plaati lisaks Estrada Orchestrale ka DVPH. Pärnu rahvale tutvustatakse kuumi džäss-*funk-afrobeat*-rütme koos DJdega aga 30. mail Puhvet A.P.T.E.K.-is.

Artemiy Anrilov. Foto: Lera Mikk

Rütmika esitleb: Anrilov

15. mail saabub klubisse Ulme plaate keerutama Moskva DJ ja produtsent Artemiy Anrilov.

Venemaa põhjapoolseimas linnas Murmanskis sündinud ja üles kasvanud mees alustas oma DJ-karjääri 1996. aastal. Viimased 13 neist on Anrilov olnud aktiivne Moskvas, kus ta aitas 2005. aastast alates mõnda aega raadiot Deep Mix Moscow arendada.

Artemiy on olnud ka legendaarse Moskva klubi Mix resident. Praegu võib teda kuulda menuka internetiraadio RTS.FM vahendusel ning lisaks eelnevale on ta resident klubides Propaganda, Mendeleev Bar ja Rodnya, millest viimases korraldab ta iga kuu toimuvat peosarja Fragments & Parts.

Produtsendina on Anrilov muusikat välja andnud nii üksikartistina kui ka kunagise grupeeringu B.A.D liikmena, kuhu kuulusid lisaks temale hinnatud vene artistid Alex Danilov ja Bvoice. Bvoice on ka praegu Anrilovi sage stuudiopartner, kellega nad loovad koos erinevatele plaadifirmadele, nagu Fox Trax, Denkbar ja BodyParts Records, originaalteoseid ja remikse.

Anrilov on laia haardega DJ ja suudab põimida mängleva kergusega omavahel erinevaid monotoonrütmilise muusika varjundeid pumpavast *house*-biidist ookeanipõhja *dub techno*'ni välja. Anrilovilt on oodata pikka DJ-setti ja temaga jagavad lava Rütmika residendid klmn ja Paul.

NŪFORM tuleb taas

22. mail võib Sõltumatu Tantsu Laval kogeda taas teatriruumi ja teknomuusika sümbioosi, mis tähendab, et kätte on jõudnud aeg pidada maha NŪFORM seeria-numbriga kolm.

Esinejate read avanevad performatiivselt sisustatud aktsioonidega, mille autoriteks on seekord Alan Proosa, Henri Hütt ja Evelyn Raudsepp. Muusikalise poole võtavad laiviga enda kanda Barthol Lo Mejor, kohaliku müramuusika etalon Ratkiller ning plaadimängijate taga Taavi Luisk.

Mais toimuv NŪFORM tuleb ruumilisem nii heli, visuaalsuse kui ka tegevuste poolest. Kodumaiste artistide helilooming kohtub dramaturgiaga ning võrrand teknomuusika + teatrimaagia jõuab taas lahendini. Atmosfäärilt on uus NŪFORM tärkav, särav ning ümbrust märkav.

Eelmisel aastal alustanud NŪFORMi põhimõte on korraldajate sõnul säilitada rütmistatud fookus, luues samas ka võimalusi, kuidas pidu „lavastada" – kuidas üks artist teisele järgneb ning milline on õhtu dramaturgiline ülesehitus. Kord tumedam, kord helgem, kord salapärasem, kord avatum.

Peosarja JÄCK järgmine väliskülaline on Kassem Mosse

15. mail Von Krahlis toimuva JÄCKi seekordne külalisesineja on saksa päritolu moodsa põrandaaluse *house*-muusika üks viimaste aastate enim tähelepanu pälvinud artist Kassem Mosse.

Kassem Mosse (kodanikunimega Gunnar Wendel) sõidab Berliinist kohale koos „tööriistadega" ehk DJ-seti asemel esitab seekordne peaesineja Von Krahli laval omaloomingut. Mosse palju kõneainet leidnud setid on sahisevast teknost ja *house*'ist läbipõimunud rännakud sügavama otsa tantsumuusika radadel.

Wendeli enda sõnul pole tal plaani paljusid lugusid, mida ta laividel esitab, kunagi plaadile pressida ehk tegu on „ainult kohapeal tarbimiseks" mõeldud rütmidega.

JÄCKi korraldaja Marek Poel soovitab kõigil kindlasti Krahli tulla, sest „It's gonna be ti-iight!".

Koos Marekiga leiab plaadimängijate tagant ka Andreas Kase ja Johann 3000, kes tantsutavad inimesi enne ja pärast peaesineja lavaleastumist.

TELLI MÜÜRILEHT AASTAKS KOJU KÄTTE

Saada kõrvalolev tellimissedel postiga meile.

MÜÜRILEHT

SAAJA

TASUB POSTIKULU

Luba nr 1826

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
*soovin tellida Müürilehe aastaks 18€ eest omale postkasti.**

(PS. Lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

**Tellimissedel peab jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt 29. maiks. Müürileht ilmub iga kuu (v.a juulis ja augustis) esimesel kolmapäeval. Aastatellimus sisaldab 10 lehenumbrit.*

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

ЛЕКСИКОН – LEKSIKON > > >

Koostasid: Mihhail Lotman, Vladislav Kopylkov ning PLUGi toimetus
koosseisus Olesja ja Dan Rotar ning Aleksandr Hobotov

Ja nje znaaju. Keel moodustab pahatihti barjääri eesti ja vene kogukondade vahele. Müür on eriti paks eesti keelt kõnelevate noorte puhul, kes tunnevad reeglina hästi üksnes venekeelsete vandesõnade nimistut. Sõnade taga peitub omakorda tähenduste müriaad, mille adumiseks ei piisa isegi keeletasemest C1. Selleks tuleb tunda kultuuri peensusi, viibida õiges kultuurikeskkonnas, lugeda, kuulata. Müürileht palus eestivene kultuuriruumi tundvatel isikutel võtta müürist paar kivi vähemaks. Niimoodi levinud mõistete tähendusi dekonstrueerides lammutame müüri enda ümber.

Illustratsioon: Jaan Rõõmus

СЕРЫЙ ПАСПОРТ – HALL PASS

Elu24 Live, 2. aprill, stuudios on Anu Saagim ning bänd Junk Riot

Anu Saagim: Какой у тебя паспорт? (Mis pass sul on?)
Junk Rioti laulja Vadim Ivanov: Серый. (Hall.)
*Anu Saagim: Серый?! Дурак что ли? (*Kas oled loll või?*) Почему? (Miks?)*
Teised bändi liikmed: Он самый хитрый. (Ta on kõige kavalam.)
Anu Saagim: Но с серым ведь в Европу очень тяжело... (Aga halli passiga on ju Euroopasse minna väga raske...)
Vadim Ivanov: Нет, только в Англию и Ирландию нужна виза. (Ei, ainult Inglismaa ja Iirimaa jaoks on viisat vaja.)
Anu Saagim: А, я даже не знала это. (Ma isegi ei teadnud seda.)

Hall pass on paljude noorte venekeelsete inimeste teadvustatud valik. Eesti keele ja põhiseaduse eksamitega nendel probleeme ei ole – need sooritatakse juba koolis. Kuid hallil passil on võrreldes Eesti passiga mitu eelist: sind ei võeta sõjaväkke, seega sa ei pea katkestama õpinguid ülikoolis või loobuma heast tööst; sa saad käia Venemaal ilma viisata (Eesti passi omanikule maksab ühekordne viisa üle 60 euro, samas saab bussipileteid liinil Tallinn-Peterburi-Tallinn hankida ka 25 euro eest), Euroopas käimine on samuti viisavaba, v.a Suurbritannia ja Iirimaa.

PLUG

ЛАСНАМЯЭ – LASNAMÄE

Kunagi kirjutan raamatu ja räägin teile imelisest maailmast. Maailmast, milles oli oma mikrosüsteem ja mikrokliima, metafüüsika ja aura. Kuid aeg on karm, tehniline progress halastamatu. Me aina kaugeneme üksteisest, rebides katki viimaseid niidikesi, mille kaudu toimib veel vaevu suhtlemise keemia.

2000ndate algus. Suvi. Akna tagant kostuvad tütarlaste valjud hääled: „Vlaaad! Vlaaad!" Need on naabritüdrukud, eestlased. Nad kutsuvad mind koos venelasest sõbrannaga kasakate ja röövlite mängu mängima. Olime siis 11–13-aastased. Mängisime *hardcore*-kasakaid ja -röövleid. Arvate, et see on laste mäng? Ütleme nii, et kui ühe sellise mängu ajal jooksin mööda üheksakordse maja trepikoda, lendasin üle kõikide astmete ja murdsin maandudes jala, siis polnud see kindlasti „lapse valu". Kõige rohkem oli mul siis kahju sellest, et ei saa jalkat mängida. Toona ei vajanud me ultramoodsaid kunstkattega staadioneid ega peeneid tosse. Meie mängisime platsil, mille pinnaks oli liiva, mulla, tolmu, killustiku ja jumal teab veel mille segu. Üheks väravaks oli nõukaaegne vaibakloppimisraam, teiseks suure kortermaja nullkorruse ukse juurde viiv läbikaik. Me lõime väravaid kui Keržakov, kui see polnud veel peavool. Kui palju sai lõhutud esimese korruse aknaklaase... Nendega oleks saanud vist katta terve Luksemburgi-suuruse väljaku. Meie mängisime jalkat, ruutu ja teisi pallimänge, tüdrukud aga punusid meile klaaspärlitest randmepaelu, istudes pingil, mille olime vedanud esimese korruse rõdu alla. Mida kõike on meiega juhtunud! Milliseid olukordi oleme endale kaela tõmmanud! Rääkimata varjatud konkurentsist hoovide vahel, millest võib kirjutama jäädagi.

Keegi ütles, et rajooni hoogsa elu rikkusid narkootikumid. Võimalik. Ninamehed jäid sõltuvusse kangest kraamist ning suunasid kogu oma loovuse hoopis mujale. Mina arvan aga, et kõiges on süüdi progress. Mõne aja pärast hakkasime külastama keldrikorruste arvutiklubisid ja see oli äge. Me suhtlesime seal omavahel, mõistmata, et mängime tulega. Tegelikult poleks pidanud viima klubidesse vanematelt saadud raha, vaid oleksime võinud need hoopis maha põletada. Ja jätkata jooksmist tolmustel platsidel ja trepikoja treppidel... Meie aga vedasime need masinad endale koju. Ja juba me mängime teisi mänge, klõpsutades oma konsoolide nuppe. Ja juba me suhtleme hoopis teises dimensioonis, kus ei ole keemilist reaktsiooni ega edasiantavat emotsiooni.

Oo, mu Lasnamäe! Kunagi pühendan sulle mitugi peatükki!

Vladislav Kopylkov

ЭДГАР САВИСААР – EDGAR SAVISAAR

Sõites kanalis, nii vanasti kui ka praegu, näen plakatil juba lapsepõlvest tuttavat kuju. Mulle tundus, et ta on igavene. Muutuvad vaid atribuudid. Poksikindad muutuvad lilledeks, lilledest saab tüdruk vihmavarjuga, tüdruk vihmavarjuga muundub tasuta ühistranspordiks, tasuta ühistranspordi asemele ilmuvad lubadused, mis tõotavad meile kõigile paremat elu.

Savisaar, nagu ka Lasnamäe kanal (Laagna tee, rahvakeeli ka „kraav"), on ajatu. Ta oli ja jääb. Nagu ka kanal – tundub, et see samuti oli, on ja jääb. Piki kanalit sõidavad sotsiaalsed liftid, mõned neist on tasuta, teised mitte nii väga. Geograafia ääremailt tõttavad inimesed vallutama heaolu kesktelge. Savisaar ise on kui üks suur sotsiaalne lift. Kui palju inimesi on sõitnud läbi kanali selle marsruudi otsinguil? Arvatavasti sama palju kui neid, kes jõudsid tänu Savisaarele suurde poliitikasse. Tõsi küll, vahel peavad mõned tagasi pöörduma, sest kõik ei oska oma saatusele tänulikud olla ning võivad sattuda peagi mugavast võimukabinetist pealinna südames otsejoones öisele jalutuskäigule mööda lumist kanalit. Kandes oma „reetlikkuse ja kritikaanluse" koormat ning püüdes teiste reisijate pilke, kes tõttavad entusiastlikult oma õnne poole.

Kraav on nagu üks organism. Eluenergia lõputu voog. Veresooned ja nende kohal rippuv raudne Edgar. Ärge häirige seda nähtust selliste pisiasjadega nagu moraal ja õiglus. Sättige end rivvi piki kraavi, võtke üksteisel kätest kinni ning laulge oodi ihale: viimasele korrusele, oo, Edgar, vajuta nuppu! Kuid olge ettevaatlikud, sest lift võib olla ülekoormatud ja trossid kulunud.

Vladislav Kopylkov

Leksikon jätkub läbi kogu käesoleva lehenumbri. Vaata edasi >

DARJA SAAR KUJUNDAB VENEKEELSEST ETVST KULTUURIMAJA

Henri Kõiv

Kes on Eesti meediamaastiku kõige uuenduslikum peatoimetaja? Veel märtsi alguses ei öelnud Darja Saare nimi laiemale avalikkusele suurt midagi. Kui venekeelse ETV juhiks valitud Saare kõik plaanid lähiaastatel teostuma peaksid, võib teda pidada aga kohalikuks uue meedia revolutsionääriks.

13. märts oli Darja Saare elu üks kurnavaimaid päevi. Esimene intervjuu tuli anda kell kümme hommikul ning kui vastse peatoimetaja meediakarussell kella kümne paiku õhtul lõppes, sai ta esimest korda aru, et ka intervjuude andmine võib olla töö. Korraks jõudis ta maratonpäeval oma graafikut peaministri või Saksamaa välisministriga võrrelda.

Rolliga kohanemine võtab aega. Darjat tundvad inimesed ütlevad, et rusikaga vastu rinda tagumise asemel meeldib talle kulisside taga toimetada. Nii ka ETV venekeelse kanali puhul, mida uus juht esimestest päevadest alates avalikkuse ees kaitsma ja põhjendama on pidanud. Pragmaatikuna oleks Darja ilmselt ka 13. märtsil kontoris tegutsenud. „Inimesed tahavad sisu, mitte seda, et Darja Saar seisab laua peal ja peab ilusaid kõnesid."

Saar, kelle nimetamine rahvusringhäälingu venekeelse kanali peatoimetajaks võis paljude jaoks üllatusena tulla, on tegutseja suure algustähega. Kes tema tegemistega paremini kursis, ei kahtle, et Darja puhul on tegu parima võimaliku kandidaadiga sellele positsioonile. Seda hoolimata tõsiasjast, et 34-aastase Saare kokkupuude ajakirjandusega on olnud seni põgus: ta on olnud tegev PBKs jooksnud arutelusarja „Otsekõne" tootmises ning juhtinud alates möödunud sügisest SKY Raadios ettevõtlusteemalist raadiosaadet „Tuult tiibadesse".

Saare senine missioon on olnud noortele ettevõtlushuvilistele tuult tiibadesse puhuda. Seda on ta teinud Eesti Energia algatatud noorte ettevõtlikkuse programmi ENTRUM juhina. Saare käe alt on käinud viie aasta jooksul läbi ligi 2000 noort *start-up*-ettevõtjat. Looduslikest gurmeenätsudest e-muusikakoolini, 3D-trükikojast 5D-kinoni – need on üksnes mõned rohkem kui poolest tuhandest ideest, mille idu on ENTRUMis kasvama pandud.

ENTRUMi unikaalne kontseptsioon on samuti Saare vaimusünnitis. Programmi tunnuslause sobiks ideaalselt Saare motoks: „Juhi oma elu ise!" Vingumist ja virisemist Saar ei armasta, vabanduste asemel ootab ta kolleegidelt tegusid. Tegutseda on Saare loodud süsteemides aga lihtne, sest ta armastab juhina kõik detailideni läbi mõelda. Südaööl Darjalt e-kirjade saamine olevat igati tavaline. Saarega tööalaselt kokku puutunud inimesed iseloomustavad teda kui meeletu töövõime ja enesedistsipliiniga juhti, kes on alati tulemustele orienteeritud. Kui paljudele tuleb väljastpoolt kõrge siht seada, siis Darja seab selle endale ise.

Põhjalikkus pole siiski Saare ainus voorus. Ta armastab teha asju kire ja sisemise põlemisega. ENTRUMi programmi finaalüritused on tavaliselt täis *power*'it. Noored hüppavad ja tantsivad, tehakse energiaharjutusi, kohal on noorte iidolid Tanel Padar ja Gerd Kanter, kuid kõige suurem eeskuju on nende kuude vältel osalejatele Darja ise. Tihti jääb ta noorte kõrvale ka pärast finaalüritust. Kui möödunud aasta võitjameeskond VeniVidiVici esitles raamatut, oli Darja kohal ja elas kaasa. ENTRUM on muutunud ajapikku Saare eraelu loomulikuks osaks.

Kuigi nüüdseks on Saar teinud ettevõtlusprogrammiga Eestile ringi peale, algas kõik Ida-Virumaalt. Seda nii ENTRUMi kui selle juhi enda jaoks, kes peab Ida-Virumaad oma koduks. Saare sünnikoha topograafia on kahe rahvusgrupi ajaloolistest konfliktidest tiine. 1944. aasta sõjasuvel Sinimägedes Saksa 3. SS-soomuskorpuse ja Punaarmee vahel peetud veriseid lahinguid meenutavad Sinimäe koolimaja kõrval paiknevad mälestustahvlid. Alevik ise rajati põhiosas 1950ndatel.

Saare mälestustes püsivad Sinimäed eelkõige suvituskohana. Kunagisele lahinguväljale sattumist tuli „muretu suvepuhkuse" käigus ikka ette ja oli ka „huvitavaid leide", mille ohtlikkusest ei teadnud Saar tollal midagi. „Mingit ajalootundi sellele ei eelnenud." Piirkonna traumaatilist minevikku hakkas ta tajuma alles 90ndate keskel perega Eestisse naastes.

Korralikus nõukogude peres – kus valitses nõukogude kultuur ja räägiti vene keeles – vene sõjaväelase tütrena üles kasvanud Saar veetis oma lapsepõlve mööda NSV Liidu avarusi ringi rännates – Kasahstan, Pamiiri mäestiku piirkond Tadžikistanis. Pere rändavat eluviisi toetas Saare sportlaskarjäär – 13. eluaastal viibis Saar treeninglaagrite ja võistluste tõttu kodus kõigest kaks kuud.

Iluvõimlejana alustas ta juba varajases nooruses, saades omal nahal tunda NSV Liidu ülikarme treeningmeetodeid. Tagantjärele Saar seda perioodi hea sõnaga ei meenuta: „Koormus oli kohutav, meetodid psühholoogiliselt mitteaktsepteeritavad." Ometi õpetas sport noorele neiule iseseisvust, sihiseadet ja vastutusoskust, mis võiski sportlaskarjäärile lõpuks saatuslikuks saada, sest Saar lõpetas Eesti iluvõimlemise meistrina 1997. aastal treenimise, et omandada hea haridus ja tulla elus hiljem paremini toime.

Eestisse tagasi saabus Saare perekond, kolm kohvrit käeotsas, alles 1994. aastal, kui teismeeas Saare eesti keele repertuaari moodustasid üksikud emalt õpitud sõnad. „Ma oskasin kokku panna üksnes lause „Kas see on sinu jalgratas?"."

Seepärast alustas Saar oma haridusteed Eestis Narva venekeelses gümnaasiumis. 1. septembrile eelnes kuu aega kestnud intensiivne eesti keele lühikursus ema juhendamisel. Saare väitel piisas sellest, et olla Kreenholmi gümnaasiumis eesti keele teadmiste poolest klassi parim. Hoolimata ümbritsevast venekeelsest keskkonnast ei tekkinud Saarel kordagi küsimust, miks eesti keelt vaja on. „Ma olin ju tulnud tagasi koju," kõlab igati arusaadav põhjendus.

Enne alaliselt siia kolimist oli Eesti Saare jaoks kui Lääs, kus kõik oli hästi ja inimesed ei pidanud millegi pärast muretsema. Peagi sai ta siiski aru, et vähemusrahvuste jaoks pole elu Eestis meelakkumine. „Ma tean väga hästi, mida tähendab siia elama asumine. Tuleb tegeleda hästi palju paberimajandusega – elamisluba, kodakondsus..." Bürokraatia ei tekitanud Saares ei trotsi ega riigivaenulikkust. Ta ise usub, et kuulub inimtüübi hulka, kes suudab igal pool lõimuda. „Minu jaoks pole probleem ehitada oma elu üles ei Kasahstanis, Londonis, Pariisis ega Milanos." Maailmakodanik, ühesõnaga.

Kuigi Saares voolab nii vene, eesti kui poola verd ja ta kasvas üles Kesk-Aasias venekeelses keskkonnas, ei ole identiteet talle kunagi peavalu valmistanud. Ta identifitseerib end eestlasena ega tee sellest numbrit, kui keegi teda kuidagi teisiti nimetab. Tõsi küll, nooruses püüdis ta sellistes olukordades oma tausta selgitades vastu vaielda.

Vastne peatoimetaja kinnitab, et ETV venekeelse telekanali koosolekud hakkavad toimuma eesti keeles hoolimata erinevate rahvusgruppide suhtarvust toimetuses. Praegu toimetab Saar telemaja seitsmendal korrusel koos venekeelse telekanali arendusjuhi Janek Lutsuga. Struktuur on alles nii värske, et Saare kabinetile pole veel korralikku nimesiltigi jõutud tellida. Septembriks, kui telekanali programm käivitub, peaks Saare alluvuses töötama kokku 20 inimest. Aga nemad moodustavad jäämäe veepealse osa.

Saare visiooni kohaselt on auditoorium telekanali sisuloomesse orgaaniliselt kaasatud ja see protsess juba käib. Päev enne meie kohtumist on läbi saanud uue telekanali nimekonkurss, kuhu laekus kokku 360 ettepanekut. Selline aktiivsus tekitab kanali juhis üksnes rahulolu. „Osalesid näiteks 11-aastane Luukas ja 72-aastane Pille, oli nii eesti kui vene nimedega inimesi," annab Saar põgusa ülevaate uue kanali esimestest fännidest. Aga nimekonkurss, mille tulemusena sai kanali nimeks ETV+, on kõigest algus.

ЛЕКСИКОН

ИНТЕГРАСТ – INTEGRAST

1990ndatel tekkis Lasnamäel üks ebaterve teema, mis minule üldse ei meeldinud. Usun, et see ei levinud kõikjale, kuid mul „õnnestus" olla kord selle olukorra – täpsemalt selle algatamise – tunnistajaks. Siis elas rajoonis eestlasi veel vähem kui praegu. Tänaval jooksis mulle vastu punt vene kutte. Üks neist, keda ma isiklikult tundsin, peatus ja küsis:

- *Eestlasi oled näinud?*
- *Ei ole.*
- *Otsime neid, et peksa anda.*

Teadsin veel kuulukaid, et eestlased ja venelased kogunevad üksteisega kaklemiseks koolistaadionile. Tahaks siiski loota, et see polnud mingi suurem tendents. Samas hakkas mind selle üle mõtiskledes huvitama, kas samad kutid, kes toona midagi muud tarka peale eestlaste peksmise ei teinud, oleksid mind integrastiks nimetanud või mitte?

Veel enne seda käisime sõpradega jalkatrennis ning sattusime kord tiimi, mis koosnes 90% eestlastest. Enam ei mäleta, miks või kuidas nii juhtus. Võib-olla on see seotud asjaoluga, et võistkonna baas asus Lasnamäel. Trennides me eestlastega eriti ei suhelnud, hoidsime omaette. Väljakul olime mängu ajal seevastu kõik üheskoos. Lõinkergusega eestlaste söödetud palle väravasse ning võidu üle tundsime rõõmu samuti koos. Riietusruumis suhtlemine aga eriti ei edenenud. Ei tea, kuidas see Eesti jalgpallikoondises üldse toimib. Samas, kui vaadelda koondist kui integratsiooniprojekti, siis seda võib pidada vist lõimumise parimaks näiteks. Tegelikult ma kavaldan. Isegi Eesti Jalgpalli Liidu president Aivar Pohlak ütles mulle ise, et eesti keele valdamine on koondislasele kohustuslik. Ja ikkagi, kas need kutid, kes elavad kaasa pigem Vene jalgpallikoondisele, nimetaksid Kostja Vassiljevit integrastiks?

Kui neid venelasi ja venekeelseid, kes suhtlevad eestlastega ning tunnistavad ja tunnustavad Eesti ühiskonda, kõnetatakse halvustavalt, väljendab see eeskätt kaitsereaktsiooni. Palju lihtsam on veenda iseennast, et teisiti mõtlevad ja tegutsevad inimesed on mingisugused „integrastid", kes on reetnud oma hõimluse ja hüljanud oma karja, kui seada kahtluse alla omaenda adekvaatsus. Tundub, et selle olukorra muutmiseks on mitu võimalust: tõmmata kõik pilve või sundida koos jalkat mängima. Veelgi parem oleks kasutada nii üht kui teist, et suhtlemine ei piirduks „jalgpallikeelega" väljakul, vaid jätkuks ka riietusruumis.

Vladislav Kopylkov

Saare kabineti seinale on kleebitud venekeelse multimeediakeskkonna struktuur. Seal on kirjas Raadio 4, venekeelne ERRi portaal ja telekanal, kuid nende all paiknevad veel kaks kastikest: *cross-media*-garaaž ja meediakool. Saar ei suuda panna kastikesi selgitades vastu kiusatusele tutvustada oma nägemust nüüdisaegsest meediast: „Tehaste ja vabrikute ajastul olid inimesed väikesed mutrikesed, kellele räägiti televiisoris, kuidas asjad peavad olema. Tänapäeval see süsteem enam ei toimi. Televisioon on mentor, mis aitab inimestel leida oma koha elus ja ennast paremini rakendada."

Rahvusringhääling kui kultuurimaja! Nii võiks lühidalt kokku võtta Saare visiooni, milles leidub elemente nii Garage48, Rahvakogu kui ka ENTRUMi tööpõhimõtetest. Näiteks septembris toimuvad ristmeediatalgud – anglofiilidele tuntud kui *cross-media hackathon* – on ehitatud üles Garage48 formaadis: ühe nädalavahetuse jooksul tuleb luua oma meeskonnaga valmis multimeediatoode. Võitnud idee jõuab lõpuks venekeelse ETV ekraanile. Idee on pälvinud juba praegu rahvusvahelist tähelepanu ning huvilisi on nii Lätist kui Moldovast. Telekoolis on aga tavalistel inimestel võimalik õppida avalikku esinemist. Nii-öelda *offline*-ürituste põhieesmärk on tuua inimesed kokku, et nad saaksid omavahel suhelda.

„Minu kogemus näitab seda, et inimesed suudavad muuta oma arvamust ainult kognitiivse kogemuse kaudu." Ja siin peitub vastus küsimusele, kas venekeelsest ETVst saab propagandakanal. Sarnaselt selliste vene nüüdisaegsete propagandaideoloogidega nagu Vladislav Surkov on ka Saar postmodernistlike käsitlustega hästi kursis. „Postmodernistlikus maailmas on tõde ja vale suhtelised kategooriad," lajatab Saar päevase doosi Foucault'd.

Vene PR-veskitega võitlemist sõna- ja arvamusvabadust kõrgelt hindav Saar vajalikuks ei pea. „Selle asemel peab keskenduma objektiivsusele ja olema kannatlik," kõlab Eesti Diplomaatide Kooli läbinu diplomaatiline vastus. „Musti nimekirju eetrikõlbmatutest inimestest ega teemadest ei tule." Küll aga rõhutab Saar, et õigusega arvamusele kaasneb paratamatult ka vastutus ning iga arvamus peab olema argumenteeritud.

Faktide ja interpretatsioonidega mängimise asemel lubab Saar keskenduda inimesele ja tema eneseteostusele Eesti ühiskonnas. „Meil on vaja rõhuda sellele, et iga inimene siin tunneks ennast täisväärtuslikuna. Et ta teaks, et temal on siin midagi kaitsta: minu kodu, minu sõbrad, minu kool, minu töökoht, minu laste lasteaed." Klassikalise venekeelse lõimumissaate arhetüüp, kus targad eksperdid arutavad koos muukeelse kogukonna esindajatega nende probleeme, on Saare jaoks ammu iganenud. Tegutsemisihast pakatav naine tahaks lõpututest diskussioonidest elu enese juurde jõuda.

Eestivene meediavälja iseloomustades ütleb Saar, et päevapoliitilisi saateid leidub seal niigi hulgi, kuid puuduvad sellised, mis aitaksid tavainimesel normaalselt elada, ennast teostada ja harida. „Tuult tiibadesse" püüdiski jagada informatsiooni ettevõtlusinkubaatorite, investeerimise ja äriinglite kohta. Saar toob näite idufirmade statistikast: „Protsentuaalselt on selle valdkonnaga seotud tegijate rahvuslik kuuluvus 99:1 eestikeelsete kasuks, sest info on reeglina eestikeelne." Organisatsioonid kas ei oska või ei taha kolmandikku siinsest elanikkonnast kaasata, kuid Saar peab väga vajalikuks, et esmane kontakt toimuks alati emakeeles.

Äriinglid, Garage48, *cross-media*, Arvamusfestival, TEDx – Saare retoorika ja kasutatavad näited ei jäta kahtlustki, et tegu on uue põlvkonna juhiga. Ta väärtustab konkurentsi asemel koostööd, andes näiteks ristmeediatalgutel loodud sisu vabakasutusse. Tema vaade on avaram ega piirdu üksnes juhitava organisatsiooni või potentsiaalse sihtgrupiga. Saar ise peab seda ajastu märgiks: „Üheksakümnendate keskel Eestisse saabudes oli siinne ühiskond veel väga nõrk. Igaüks mõtles sellele, kuidas saada leib lauale, kuid nüüd oleme tervikuna esmavajaduste rahuldamise tasemest kaugemale jõudnud. Suudetakse vaadata, kas inimestel minu ümber on hea elada."

ETV venekeelne telekanal on tema hinnangul avarama vaatega ajastu laps. Kuigi sellest on räägitud juba aastakümneid ja eriti intensiivselt pärast pronksiöö sündmusi, ei leia Saar, et kanal oleks hiljaks jäänud. Tõsi, kanali loomisele aitas ilmselt kaasa üha pingelisemaks muutuv geopoliitiline olukord ühes Venemaa infooperatsioonidega, millele loodav kanal on osalt vastureaktsiooniks. Saare jaoks on see siiski üksnes asjaolude õnnelik kokkusattumus: „Ebaõnn aitas kaasa õnnele, nagu venelased ütlevad. Ma arvan, et kõik suured välispoliitilised sündmused on aidanud meil aru saada, et meil on väga palju asju riigi sees, millega peame tegelema."

Nii muudab loodav telekanal Eesti ühiskonda tugevamaks. „Mulle tundub, et praegu on paras aeg, kus mõlemad osapooled on piisavalt küpsed, et kanali loomise otsus vastu võtta ja see reaalselt ellu viia," usub ligi kolmekümne kandidaadi seast kanalit juhtima valitud Saar. Teine osapool, siinne vene kogukond, on jõudnud oma arengujärgus samuti uude faasi, mida iseloomustab suutlikkus midagi iseseisvalt ära teha.

Saar meenutab, kuidas ta küsis nooruses oma eakaaslastelt Ida-Virumaal, mida nad oma eluga plaanivad ette võtta. Vastused olid stiilis „ma ei tea, pole veel otsustanud". Sihikindla inimesena tundus see Saare jaoks imelik. „Vahepeal tekkis tunne, et Eestis on elu liiga mugav. Kasahstanis tuli rohkem pingutada." Saar usub, et selle tingis segane aeg, kui paljud väärtused muutusid.

„Praegu on peale kasvanud uus generatsioon, kes korraldab näiteks Lasnamäe TEDx konverentsi. Need inimesed ei mõtle enam, et ühiskond on neile midagi võlgu või peaks neid kuidagi kaasama," võrdleb Saar kahekümnendates vene noori oma põlvkonnakaaslastega. „Nüüdsed noored soovivad ennast teostada, olla ühiskonna väärtuslikud liikmed. Neil on väga palju energiat ja pealehakkamist. Neile ei tohiks vanu stereotüüpe üle kanda." Ja kuigi ta viitab korduvalt omavanustele ja noorematele eestivenelastele, on kanali sihtgrupp siiski laiem – 25–50-aastased vaatajad.

20 aastaga on kuhjunud telekanali ümber väga palju looitusi, millest annab tunnistust ka värske juhi ummistunud postkast. Saar ütleb, et eelkõige tahavad inimesed elementaarset tähelepanu. Seda peaks uus kanal ka pakkuma. ERRi juhatusele esitatud visioonidokumendis oli keskne arusaam, et igaüks on oluline. „Mulle tundub, et ma pean pakkuma inimestele seda, mida nad pole kakskümmend aastat saanud – see on elementaarne viisakus, lugupidamine ja tunnustus. Ma pean ütlema neile inimestele, et nad on selle ühiskonna osad."

Integratsioonivedurik ega lõimumise uueks käilakujuks Saar siiski saada ei soovi. Ta pole harjunud endale silte ega tiitleid külge kleepima. Küll aga naudib ta väljakutseid ja telekanaliga seotud ootusi mõlema keelekogukonna seas. Tuttavad ütlevad, et ta on looja, mitte *manager*. Saar tunnistab ka ise, et talle meeldib projekte käima lükata ja süsteeme nullist üles ehitada. Kõige ebameeldivam on tema jaoks selline töö, mida peaks tegema üksnes linnukese kirjasaamise pärast.

Kastikesse linnukese märkimisest pole tal siiski pääsu. Üks selline kastike, millega hakatakse tulevikus uue telekanali edu mõõtma, on programmi vaadatavus, mis võiks olla nädalas vähemalt 15 minutit. Arvestades seda, et esimese poolaasta kohustusliku programmi moodustavad hommiku- ja õhtusaade, arutelusaade, elustiilisaade ja meelelahutussaade, polegi seda nii vähe. Seejuures nähakse sihtgrupina nii vene- kui eestikeelseid meediatarbijaid. Viimaseid peibutatakse uudsete tehniliste lahendustega, nagu sünkroontõlge. Samuti on astutud esimesi samme ühisprojektide tegemiseks, mille tulemusena peaks valmima saatesari eri rahvusest moeloojate elust.

Saar on veendunud, et eestlastele ei pea eraldi programmi disainima, vaid teemavalikust sõltub, kuivõrd erineva keelelise taustaga inimesed programmi vastu huvi tunnevad. „Ideaalis oleks minu jaoks oluline see, et tänu kanalile leiavad kaks ühiskonnagruppi tee üksteise juurde. Tekivad ühised väärtushinnangud ja eesmärgid, mille suunas liikuda," lisab Saar ühe märksa keerulisema mõõdiku.

Praegu saabki kanalist rääkida üksnes mõõdikute, visioonide ja numbrite keeles. Füüsiline ruum, kuhu stuudiod tulevad – endine rahvusringhäälingu erkpunaste seintega muuseum –, alles ootab sisustust. Grimeerimisruum on aga täis vanu eksponaate, mida taaskasutusest lugupidav Saar Telliskivi Loomelinnakule pakkuda soovib. Kaamerad hakkavad siin surisema septembri lõpus. Siis saabub Saare jaoks tõehetk: kas kanal võetakse televaatajate seas omaks või tabab seda kunagise ETV2 venekeelse vööndi saatus, mis vaataja- ja rahanumbrite kokkukuivamise järel tegevuse lõpetas.

2,53 miljoni euroga opereeriv kanal sõltub poliitikute suvast. Täna eraldati raha, aga homme suunatakse see võib-olla juba mujale. Pärast pronksiööd ETV2 venekeelse vööndi esimese ja viimase toimetajana töötanud Natalja Kitam pole kanali vajalikkuses kordagi kahelnud: „Kanal on venelaste jaoks iseenda peegel. See aitab näha ennast ja kasvada." Ometi usub Kitam, et protsessi tuleb pidevalt tagant lükata. Nii sai kanal kirja ka kehtivasse koalitsioonilepingusse.

Saar jätab poliitikute moosimise teiste pärusmaaks ja keskendub ise sellele, et 27. septembril oleks telepilt ekraanil. „Ma loodan, et ETV+ raputab ühiskonda ja meediamaastikku üldisemalt, nii et erakanalid ja internetiportaalid hakkaksid laiemalt multimeedia peale mõtlema." Selle ambitsioonika plaani esitamisel jääb ta endale omaselt tagasihoidlikuks. „Tavaline," on Saare lühike kommentaar komplimendile.

Darja Saar. Foto: Renee Altrov

EESTI UUS JA SUUREM „MEIE"

Kirjandusteadlane Aare Pilv uuris kirjanik Igor Kotjuhilt ning MTÜ Uus Vene Kultuur Eestis (UVKE) eestvedajatelt Sandra Kossorotovalt ja Gustav Kalmult eestivenelaste ja nende kultuuri „tervise" kohta. Viljakas vestlus pani idanema esseekogumiku idee.

Mul on tunne, et praeguste kahekümnendates eluaastates noorte hulgas on rohkem valmidust omavahel suhtlemiseks kui minuvanuste või vanemate seas. Samas on selle juures vist probleem see, et noored eestlased ei oska peaaegu üldse vene keelt.
Sandra Kossorotova: Nõus. Vanematel inimestel on soovi suhelda vähem, kuigi oskusi selleks rohkem, noorematega on aga vastupidi.

Kas eestlaste vene keele oskus on oluline? Siin kerkib kohe küsimus, kes lõimub kellega? Riik näeb seda venelaste lõimumisena Eesti ühiskonda, see tähendab, et tegemist pole kahepoolse protsessiga. Kui vaadata seda aga kahepoolsena, siis kas oluline oleks ka see, et eestlased paremini vene keelt mõistaksid?
Gustav Kalm: Kindlasti oleks eestikeelsetele noortele kasulik paremini vene keelt osata. Ainuüksi seepärast, et nad saaksid osa suuremast hulgast sündmustest. Eks keele kõnelejate arv seab omad piirid, sest Eestis toimuvaid venekeelseid sündmusi on alati vähem kui eestikeelseid. Venekeelsel elanikkonnal on muidugi võimalik saada lisaks sellele osa väljaspool Eestit loodavast venekeelsest kultuurist. Noored etnilised eestlased on aga lõigatud täiesti ära kõigest põnevast, mis sünnib Venemaal ja venekeelses kultuuriruumis. Kõige paremas seisus on need noored Eestis elavad venelased, kes oskavad mõlemat keelt ja saavad seetõttu kogeda täit rikkust.

Mina olen tajunud seda seoses eestivene kirjandusega. Kogu aeg on püütud seda üldisesse kirjandusellu sulandada ja mingil määral on see ju õnnestunud – olukord on palju parem kui kümme aastat tagasi –, aga küsimus on ikkagi selles, et eestivene kirjandust on eesti kirjandusruumis ainult nii palju, kui seda tõlgitakse. Eestlased venekeelsete tekstide juurde ei jõua, sest see vajab alati eraldi vahendajate kihti, kuhu kuulume me kõik, kes me valdame keeli. Ilma selle vahendajate kihita Eestis sellised asjad ei toimiks. See jätab protsessi alati poolikuks, sest ühtset suhet lõpuni pole. Ma mõtlen siin võrdlusena näiteks Soome peale, kus soomerootsi kirjanikke loevad soomlased ilma tõlget vajamata.
G.K.: Võib-olla on huvitav võrdlus Lätiga. Nii palju kui ma aru olen saanud, on Riias läti-vene keeles toimuvas vestluses kombeks, et kumbki osapool räägib oma emakeeles, ning teisest saadakse aru. Ka UVKE puhul ei tahtnud me alguses üldse keelega tegeleda. Mõtlesime iga kord, et teeme ürituse lihtsalt mingis keeles ja tuleb, mis tuleb. Aga siis nägime järjest, kuidas mõned inimesed tundsid ennast väljajäetuna, kui diskussioon toimus keeles, millest nad aru ei saa. Neile ei meeldinud see tunne.
S.K.: Me ei osanud seda tõesti alguses arvata, aga selgus, et see on päris suur probleem. Kas tõlkida kõike edasi-tagasi ja lasta üritusel kolm korda kauem kesta või valida üks keel ja elavam ning ilusam diskussioon, millest aga mõned inimesed aru ei saa.
Igor Kotjuh: Mai lõpus toimub Tallinnas kirjandusfestivali HeadRead raames vestlus Jelena Skulskajaga. Samal festivalil toimub ka vestlus Andrei Ivanoviga. Esimene on eesti, teine inglise keeles. Ju siis on võimalik erinevalt lahendada seda. Samas olen nõus Sandra ja Gustaviga, et keeleküsimus on tihti juba korralduslikult väga oluline.

Mulle tundub, et üks koht, kus noored eestlased ja venelased omavahel hästi läbi saavad, on hiphop. Olen kohanud päris palju koostööprojekte, kuigi hiphop on oma olemuselt väga keelekeskne asi. Vihutakse koos räppida. Ehk ei pruugi keel alati takistav tegur olla.
S.K.: Hiphop ja grafiti ka.

Seal on koostegutsemist päris palju, subkultuur on ilmselt olulisem kui mingid muud asjad. Ühine identiteet leitakse hoopis mingil muul tasandil.
S.K.: Neil algas see koostöö ammu, mitte hiljuti. Juba üheksakümnendatel oli see väga tugev.
G.K.: Ka kunstimaailmas, mis on ühtpidi nii väike ja milles pole teisalt keel väljendusvormina nii oluline, on tekkinud mulje, et kogukondade või keeleruumide vahelist eristust peaaegu ei olegi. On üks Eesti kunstiväli, milles ei eristu erinevad kogukonnad.
S.K.: Enamik venekeelsetest kunstnikest tegelevad siiski ühe ja sama teemaga, milleks on identiteet.
G.K.: Aga nad tegelevad sellega väga selge Eesti kunstivälja sees. See ei moodusta omaette iseseisvat kunstivälja.

Integratsiooniks või lõimumiseks nimetatu eesmärk on luua mingi ühtne kogukond. Et Eestis oleks üks, mitte kaks kogukonda. Kuidas teile tundub, kas seda saab mingite riiklike poliitikatega suunata või on see pigem kodanikuühiskonna rida?

G.K.: Loomulik asi pole see kunagi. See, et keegi hakkas ennast 19. sajandil eestlase või itaallasena tundma, on kuidagi kellegi aetud või veetud. Mina väldiks sõna „kogukond" ja küsiks selle asemel, kes on Eesti „meie"? Kes on Eesti mitmuse esimene isik, kellest me mõtleme, kui me räägime Eesti elust? Kes on see kujuteldav hulk inimesi, kelle järgi seda ühiskonda korraldatakse ja kellega me justkui kõneleme, kui me räägime sündmustest, mis siin toimuvad? Mulle tundub, et mingisugune muutus on Eestis laiemalt toimumas. Seda on näha, kui vaadata, millist raskust Eesti päevalehed tunnevad, kui nad peavad osutama näiteks mõnele vene taustaga Eestit esindavale sportlasele. Kasutatakse selliseid väljendeid nagu „kaasmaalane" ja „eestimaalane". Seda muutust ei tajuta kindlasti kõikjal ühtlaselt. Kui mõelda tagasi riigikogus toimunud aruteludele, kas kodakondsust tuleb küsida või see antakse neile Eestis sündinud lastele automaatselt, kelle vanemad pole Eesti kodanikud, kuid on püsiva elamisloaga elanikud. Mitmete poliitikute jaoks oli Eesti „meie" piiratud endiselt ainult etniliste eestlastega.

Meie põhiseaduse algusesse on kirjutatud, et Eesti riigi ülesanne on eesti keele ja kultuuri säilitamine. Mõnes mõttes on see väga mõistlik, sest ega sellisel väiksel riigil muidu väga mõtet ei olekski. See on tugev mittemajanduslik põhjendus, mis konstrueerib „meie" eesti keele keskseks.

G.K.: Ma ei ole üldse kindel, et seal mingi vastuolu on. See ei tähenda, et Eesti riigi „meie" peaks tingimata olema eestikeelne. Sõltub sellest, kas see artikkel on aksessuaarne või üks põhilistest. Sellest lähtuvalt saab seda erinevalt interpreteerida. See on kõigest üks põhiseaduse artikkel.

See väljendab mingit hoiakut, mis oli 90ndate alguses.

G.K.: Võtame näiteks Prantsusmaa tsiviilkoodeksi, mis pärineb 19. sajandi algusest ja mille puhul on mitmed olulisimad artiklid säilinud esialgses sõnastuses ning kehtivad praeguseni, kuid võivad oma praktilist tähendust interpretatsioonide kaudu muuta. Nii et paarisaja aasta jooksul saab trükimusta säilides tähendus muutuda mustast valgeks. Antud juhul ei ole küsimus isegi musta valgeks muutumises, vaid selles, kuidas me näeme seda, kes on Eesti poliitiline „meie". Võib-olla oli artikkel loodud selleks, et määratleda mingi „meie", ja nüüd me võime selle „meie" ümbermõtestamisega ka selle artikli tähenduse ümber mõtestada.

I.K.: Seda konstruktsiooni tuleks vaadata tervikpildis. Kuidas venelased, kes elavad Eestis, ise ennast defineerivad? Mulle tundub, et mida nooremate inimestega on tegemist, seda enam kohtame vastust, et olemegi Eestis elavad venelased, eestivenelased. Inimesed ajavad oma asja ja poliitilist numbrit sellest ei tehta. Siinjuures võib rääkida näiteks filmi „Sipelgapesa" autorist Vladimir Loginovist või ilublogijast Anna „Estonianna" Ovsjankinast või rokibändist Junk Riot.

G.K.: Samas on kultuuri ja keele küsimus alati poliitiline. Mitte nii väga selles mõttes, mis on riiklikud instantsid ja kuidas mõtestavad nemad poliitilist kogukonda ehk ühiskonda, vaid poliitiline küsimus emotsionaalses ja kultuurilises mõttes – kes on see „meie"? Tihti on keeleline ja kultuuriline poliitiliselt olulisem küsimus kui institutsionaalne.

I.K.: Mina keskendun kultuuritegelasena sellele, mis toimub kultuurivaldkonnas. Kui vahepeal oli väga kuum teema Andrei Ivanov, siis minu jaoks ei olnud see oluline mitte sel põhjusel, et ta kisti poliitilisse konteksti, vaid seepärast, et tegu on hea kirjanikuga.

G.K.: Ivanov on hea näide sellest, kuidas kirjutada eestivene kultuuri esindajat tänapäeva suureks eesti kirjanikuks. Vaikselt on hakatud ümber mõtestama eesti kirjandusloo piire. Need ei ole tegelikult uued küsimused, vaid eksisteerisid juba kahe ilmasõja vahel, kui arutleti baltisakslaste ja eestivenelaste kuulumist Eesti ajalukku. Mis tüüpi tegelastena nad seal koha leiavad?

I.K.: Mina ise juhindun sellest, et see on esmajärjekorras kultuuriline, mitte poliitiline küsimus. See on suure ja väikese E-tähe teema. Mina ise defineerin ennast nii, et Eesti on minu kodu. Ma arvan, et valdav enamik venelastest, kellega ma olen kokku puutunud, kirjutavad sellele mõttele alla. Samas ma usun, et see ei ole iseenesestmõistetav, et neid inimesi tulekski vaadelda ainult nende rahvuse kaudu. Ma ei leia, et igas olukorras peaks rahvuse teema primaarne olema. Ma olen küll eestivenelane, aga samas olen ma ka luuletaja. Ma ei taha olla ainult eestivenelane või inimene, keda seostatakse märksõnaga „vene". Kes on meie jaoks Andrei Ivanov? Kas ta on venelane, kes elab Lasnamäel, või kirjanik? Kui mul ilmub eestikeelne luulekogu, kas ma olen siis lihtsalt luuletaja või on sinna ette pandud rahvusele viitav märksõna? Samad küsimused kehtivad muide ka naiste puhul. Kas proua X on naiskirjanik või kirjanik? Kas naine on inimene? Ja muud sarnased naljakas-absurdsed küsimused.

G.K.: Ma ei ole ise suutnud välja mõelda, kas ma peaksin neid määratlusi kasutama või mitte. Vahel on need head, sest aitavad inimestel orienteeruda. Need aitavad luua klišeede kaudu mingisuguse esmase pildi, aga teisalt piiravad seda välja, kuidas inimest määratlema hakata. Mitmed minu head sõbrad on olnud eestivene päritolu ja välismaal koos õppides on ilmselge, et olukorras, kus inimene peab ühe lihtsa määratlusega ennast kiiresti tutvustama, esitlevad nad ennast eestlastena.

I.K.: Minu elus on olnud olukordi, kus ma tutvustasin ennast soomlasena. Lõuna-Koreas ei teadnud keegi, kus on Eesti. Nende jaoks oled sa kas venelane või soomlane, kui sa sealtkandist tuled. Ma mõtlesin, et kuna Venemaa elukorraldus on minu jaoks suhteliselt võõras ja Soome oli omasem, siis valisin soomlase identiteedi.

G.K.: Mingites olukordades muutuvad isegi sellised määratlused nagu „eurooplane" oluliseks. Näiteks kuskil Aasias või Ameerikas võib muutuda mingite inimeste vahel tihti tähtsamaks ühiseks nimetajaks pelk Euroopa päritolu.

I.K.: Aga see vastuolu, et eestikeelses meedias rõhutatakse kohalike venelaste puhul märksõna „vene" ja kohalik venekeelne meedia poogib külge sõna „eesti". Lisaks olen pannud tähele, et eestikeelses meedias ja kultuuriperioodikas, kui juttu on kas või Jürgen Roostest või Doris Karevast, öeldakse eesti luuletaja, aga kui tegemist on venekeelsete autoritega, siis öeldakse eesti poeet. Kas taheti komplimentaarselt vastu tulla, kasutades sõna poeet?

Sotsioloogias ja ühiskonnateaduses kasutatakse sellist mõistet nagu kultuuri prestiiž. Kultuur võetakse omaks ja selles osaletakse, kui see on piisavalt prestiižne. See tähendab tegelikult seda, kas vastavas keeles on mõttekas asju ajada. Ühelt poolt on see pragmaatiline küsimus, teisalt küsimus sellest, kas see on äge või lahe. Nii nagu Ameerika on paljude jaoks äge ja väga prestiižne kultuur. Kuidas siinsetele noortele venelastele eesti kultuuri prestiiž tundub? Kas see jäetakse pigem vahele ja orienteerutakse üle Eesti Venemaale või Euroopasse?

S.K.: Mõned inimesed lähevad tõesti kohe Londonisse või Pariisi õppima ja jäävad sinna elama, ja mõned kolivad Venemaale. Osad jäävad aga Eestisse ja võtavad osa siinsest kultuurielust. Ma olen tähele pannud, et need minu tuttavad, kes on pärit Ida-Virumaalt, on ühtlasi need, kes lähevad pigem välismaale, sest neil ei ole eesti keel selge. Tallinnast pärit noored on rohkem integreerunud ja nende jaoks on valiku tegemine keerulisem.

G.K.: Eks see on ühtpidi seotud ka sotsiaalmajandusliku reaalsusega. Ida-Virumaal võib elu paista kaunis tööstitu ja lihtsam on ennast Eestist lahti siduda ja minna mujale põnevat otsima. Suuremates linnades, kus majanduslik heaolu ja tunne, et ollakse ühiskonda kaasatud, on paremad, ei lahkuta sarnastel põhjustel. Mulle ei tundu samas, et rändamine seoks nad Eestist lahti. See pole ainult Eestis nii, vaid see on laiem üleeuroopaline tendents, mille taustal „meie" küsimus tõstatub üha teravamalt, sest rändavate inimeste hulk üha suureneb. Mul on Eestis ka sõpru, kes on pärit Hispaaniast ja Hiinast, aga elavad siin. Nende puhul tõstatub see küsimus hoopis teistmoodi.

Kas vene kooridel ja venekeelsetel lauludel peaks olema koht laulupeol?

G.K.: Mulle tundub laulupidu nii kitš, et ma ei kipu oma jalga sinna tõstma, aga kui sinna tulevad vene koorid, siis andku aga minna. See on väga vahva. Ma tean, et sellega olid mingil hetkel probleemid. Tobe, et sellised probleemid olid – aeg on üle saada.

I.K.: Minu teada on vene koorid juba aastaid laulupeol osalenud, aga laulnud eestikeelseid laule. Viimase laulupeo järel arutati küsimust, kas nad võiksid vene keeles laulda. Korraldajad leidsid, et järgmisel korral miks mitte, aga piir poliitika ja kultuuri vahel on siin üsna tundlik. See on umbes nagu siis, kui ajalehtedel tekkisid oma veebiväljaanded, kus sai keelt valida: eesti keele puhul oli kasutusel sinimustvalge ikoon, vene keele puhul Venemaa lipp. See ei ole nii, et keel peaks riiki tähendama. Nüüd kirjutatakse lihtsalt „EST" ja „RUS". Laulupeo venekeelsest repertuaarist rääkides kehtib sama loogika – see võiks olla „RUS", aga kas see peaks tingimata Venemaa riiklikule poliitikale viitama, on omaette küsimus.

Minu jaoks on laulupidu pigem kroonuüritus, aga sümbolina oleks venekeelne repertuaar päris kõva žest. Probleemid tulenevad aga ilmselt sellest, et laulupidude korraldajate hulgas on küllalt palju inimesi, kes mäletavad veel nõukogude aega, kui lauldi vene keeles. Sellel on nende jaoks oma poliitiline tähendus, mis isegi ei seostu vene trikolooriga, vaid punalipuga. Ilmselt on neil see mälus sees. Kui venekeelsed laulud nüüd uuesti sinna jõuaksid, siis ilmselt annaks see märku, et asi on uue põlvkonna käes, kellel sellist konfliktset mälestust pole. Integratsiooniküsimused sõltuvad ilmselt ajast, et asjad depolitiseeruksid, et vene keel Eestis depolitiseeruks.

I.K.: Kui me räägime tänapäeval identiteedi teemadel, siis kohalike venelaste ajaloost võib leida nii mõndagi. Kui me paneme esimese vabariigi perioodi kõrvuti nõukogude ajaga, siis kuidas need muutused tulid ja millised need olid? Seda teemat on käsitlenud üsna põhjalikult nii Tartu kui Tallinna vene filoloogid. Igasugused monograafiad ja suured raamatusarjad, nagu „Baltiiskii arhiv", mille põhjal Ivanov kirjutas „Harbini ööliblikad". Või töö, mida tegi omal ajal professor Sergei Issakov või 1990ndate lõpus Boriss Baljasnõi, kes kirjutas mitu artiklit eestivenelaste identiteedist. Pärast 2007. aasta sündmusi, kui tekkisid leerid ja puhkes konflikt, on nüüd hea nende materjalide juurde tagasi tulla. Mulle tundub, et see oleks üsna paljutõotav, kui seda materjali töötaksid läbi uued inimesed. 90ndate lõpus ja nullindate alguses postuleeritud ideedel võiks ka praegu perspektiivi olla. Uued inimesed on rohkem nendeks valmis.

G.K.: Ma kujutan ette, et eestivenelaste ajalugu, pöördehetki ja eluolu puudutava esseekogumiku väljaandmine oleks väga reaalne ja aktuaalne. Mis toimus nõukogude aja alguses või II maailmasõja ajal või nõukogude aja lõpus? Ja mitte ainult pöördehetked poliitilises, vaid ka kultuurilises tähenduses.

I.K.: Mulle meeldiks, kui sellisel kogumikul oleks rõhk ikkagi kultuuril. See võiks olla eestivenelaste ideekogumik.

G.K.: Kahes keeles trükkida, Sandra teeb kujunduse. See oleks super!

ЛЕКСИКОН

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ЭСТОНЕЦ – PROFESSIONAALNE EESTLANE

Inimene, kes ei ole ametis seetõttu, et ta on hea spetsialist, vaid tänu sellele, et ta on eestlane. See nähtus on eriti levinud venekeelsetes linnades ja kollektiivides. Näitena võib tuua Narva ekslinnapea Tarmo Tammiste või Eesti Energia kontserni juhtkonna. Viimases ei ole peaaegu üldse venekeelseid spetsialiste, kellel on tegelikult pikaajaline põlevkivitööstuses tegutsemise kogemus.

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ РУССКИЙ – PROFESSIONAALNE VENELANE

Inimene, kes kaitseb Kremli toetuste abil Eesti venekeelse kogukonna õigusi. Keegi teda ei armasta – ei kohalikud venekeelsed, eestlased ega Kreml. Viimane seetõttu, et selle tegelase tegevuste tulemuslikkus on peaaegu nullilähedane ja kogu see inimõiguste värk on tema jaoks vajalik kerge raha teenimiseks.

PLUG

Evi Pärna teos „Erinevad keeled üks rahvas". Vaata Evi töid lisaks tema veebiportfooliost: eviparn.wix.com/parnevi

NORMAALSUSE TALUMATU KERGUS

Intervjuu **rin la'ga**. Küsis **Mariliis Mõttus**

Üritame lahti muukida esoteerikaahelad ning uurime, mis rolli mängivad kohaliku eksperimentaalhoppari loomingus ungari heliloojad, Jumalaema kirik ning Ukraina reivirenessanss.

rin la kohalikule skeenele ilmumine eelmise aasta algul tekitas halli hägusse peidetud videoga loole „no separation (#kurtág)" ainult küsimusi, kes see tüüp on ja kust ta tuli? Sama aasta mais andis too kummituslikult kõlav ning *spoken word*'i sisaldavatel *ambient*'i-radadel kulgev artist välja oma esimese EP „bliss" ning sealt alates on saladuskate noormehe ümber vaikselt mõranenud. Tuli välja, et rin la taga peitub vene juurtega ning Viljandi Kultuuriakadeemias džässiõpingud lõpetanud muusik Artjom Astrov. See aga ei tähendanud, et tema töö ümber ehitatud müstikaimpeerium vähem tõsiseltvõetavaks ja vähem huvitavaks oleks muutunud. Talvel ilmus „normality brings out the hardcore in me" ning plaati esitleti Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse hubasuses, kus artist ise lavale tõmmatud lina tagant esines ning kuulajatele ainult oma helid ja varju saatis. Nüüd on kätte jõudnud aeg, mil Artjom annab oma esimeses täispikas käesolevat projekti puudutavas intervjuus aru, kes ikkagi on rin la.

Kui me sul eelmisel talvel meie rubriigis „Uus eesti biit" sõna palusime võtta, ütlesid sa algul sellest pakkumisest ära. Pärast lugesid aga Ekspressis ilmunud Ott Kagovere portreelugu endast ning arvasid, et peaksid ikkagi paar sõna sekka ütlema, enne kui asi liiga esoteeriliseks läheb. Millist muljet sa siis rin la'ga seni jätta oled üritanud, sest kontseptsioon tundub sul ju tegelikult üsna salapärane olevat?
Kui ma rin la'ga alustasin, siis arvasin, et mingit lisainformatsiooni pole vaja, sest muusikast või videost minu meelest esialgu piisas. Ma ei tundnud, et peaksin midagi lisama. Alguses ei teadnud ma ise ka, mis sellest välja tuleb. Hiljem näis aga, et olin natuke naiivne – selles, et muusika räägib iseenda eest. Kõikide kommentaaride põhjal tekkiski tunne, et interpretatsioon mu muusikast liigub pigem kuskile alateadvuse ja skisofreenia lähistele. Tundus, et on aeg vist midagi öelda, visata võib-olla paar nalja, luua kergem õhustik.

Ehk siis neid tähendusi, mida omistas su loomingule meedia, sa ise ei näinud?
Üldiselt ei ole muusikast rääkimine kunagi mu lemmiktegevus olnud. Tavaliselt pole neid intervjuusid lihtsalt väga huvitav lugeda. Kuna sellest aga kirjutatakse ja räägitakse niikuinii, tundsin vajadust tuua sisse mõned uued lähtepunktid, enne kui mind „suitsidaalseks räppariks" nimetama hakatakse.

Kas seda polnud, et tekitakski teadlikult sellise salapära, nagu praegu juba mitu aastat tendents on olnud, *à la* Burial, Rezzett jne?
Mingil määral muidugi oli, kuid see on tupiktee, rääkimata suurenevast distantsist artisti ja publiku vahel.

Kuidas rin la sündis? Vaatasin su kahe aasta taguse *performance*-etenduse „RAW" promoklippi ning seal katsetasid sa praegusele üsna sarnase kõlaga.
Selles etenduses oli räpimoment, mille ma rin la'le aluseks võtsin, kuigi rin la kontekstis seda praegu ei leia. See oli võib-olla kolm või neli aastat tagasi, kui mul tekkis mõte, et võiks mingit hiphopilaadset asja teha. Peab mainima, et džässihariduse kõrval mõjus see mu jaoks värske õhuna.

Kui tulla tagasi skisofreenia ja esoteerika juurde, mida mina sealt isiklikult samuti välja lugesin, siis kuidas sa ise oma muusikat näed? On seal mingid sügavamad tasandid või esoteerilised punktid?
Ma vist saan aru, miks ta esoteeriliselt või liiga tõsiselt võib mõjuda – see hääl ja tume õhustik –, aga samas ise ma seda niimoodi ei koge. Lõppkokkuvõttes on see minu jaoks lihtsalt *fun*. Kindlasti ei sünni see muusika mingitest raskendatud meeleseisunditest. Võib-olla jah, esimeste armastuste lood on meil kõigil, aga muidu ma ei tea, millest teised muusikud ainest koguvad. Ma ise sain 11-aastaselt esimese kitarri, sealt alates tekkis muusikaga seoses nagu mingi kogemusteahel ning kõik, mida ma praegu teen, on minu jaoks selle ahela sees. See ei ole ikka päris tühjast kohast välja mõeldud.

Selle kõige valguses küsiks, kuidas sa muusikakriitikasse suhtud? Kas sul tekib siis emotsioon, et kurat küll, te saate kõigest jumala valesti aru?
Kui ma satun enda muusika kohta arvustusi lugema või kui keegi neid mulle saadab, siis ikka loen. Muidugi emotsioonid on, aga mis sellest. See on vist loomulik. Praegu on nii ja ma ei tea, kuidas mõjutab kriitika seda, mida ma teen ja mida tegema hakkan. Seda on raske hinnata, aga inimestel on vabadus arvamust avaldada. Ma austan seda.

Kust sinus see muusikaarmastus tärkas?
Kuulsin kuskil lastelaagris üht biitlite kaverbändi. Sattusin sellest vaimustusse, tegin endale vineerist kitarri ja laulsin peegli ees Oasise lugude taustal (*naerab*).

rin la pole kindlasti su esimene projekt. Milline su bändikronoloogia välja näeb?
Igasuguseid perioode on olnud. Rokk, ja džässiõpingute ajal džässbändid. Kui ma olin 13 või 14, oli meil bänd The Rose Plane, millega kaverdasime biitleid ja Nirvanat samal ajal. Siis tuli *metal*, edasi jõudsin eksperimentaalse rokini, siis oli *free jazz*'i periood ja suurem huvi nüüdisaegse klassika vastu.

Üldiselt võttes ei piira žanrid loomingulist sõnumit. See võib peituda nii ühes kui teises või puududa nii ühest kui teisest, nii et minu jaoks pole neil olulist vahet, kuna žanrid üksi pole iseenesest midagi – see „midagi" tuleb mujalt. Praegu ma väga palju muusikat ei kuula, kuid vahel tekib soov mingite asjadega taasühenduda või viia end kurssi uuema muusikaga.

Miks sa otsustasid minna õppima džässi, mitte elektroonilist muusikat?
Kahetsemine on selline mõttetu asi, aga ma ei kahetse – see oli väga rikastav. Tol ajal ei teadnud ma džässist midagi, kuid see vastas minu vajadustele – mul oli soov osata pilli mängida ning nüüd olen diplomeeritud džässkitarrist (*naerab*). Džässiharidus on üks universaalseimaid muusikaharidusmeetodeid. Kokkuvõttes on selles kaks-kolm suunda, mis katavad enam-vähem kogu spektri ära... Või ei kata midagi (*naerab*).

Kui võrrelda su esimest EPd „bliss" detsembris ilmunud „normality brings out the hardcore in me'ga", siis kuidas need sinu nägemuses üksteisest erinevad?
Kuidas sulle tundub?

Esimene oli minu jaoks kuidagi selgem, teine eksperimenteerivam, hägusem ja žanrilise jaotuse mõttes laialivalguvam.
Esimene kõlab nagu Jumalaema kirik (*naerab*). Seal on nii palju kaja lihtsalt. Kui ma neid võrdlen, siis tekib selline tunne. Teine on juba puhtam, kristalsem. Mulle tundub, et kaja kaob vaikselt moest ära.

Siis on meil asjadest üsna erinev arusaam. Aga mis mõttes kaja moest ära on kadumas? Enda muusikale toetudes või oled üldiseid tendentse märganud?
Ei, see on tegelikult täitsa jabur ja mõttetu väide, aga võib-olla selle taga on midagi. Ma ise tunnen, et mu enda loomingus hakkab see vähenema. Minu arust ei ole väga lihtne teha muusikat, milles oleks vähe kaja ja mis kõlaks hästi. Tihtipeale kõlab see väga kohatult, mis on võib-olla jällegi moodne. Kaja puhul ei pea palju pingutama. Ilus kaja, ilus muusika.

„blissi" on andnud välja muusikaentusiasti Gert Moseri plaadifirma Trash Can Dance. Kuidas teie teed ristusid?
See ei olnud üldse keeruline – see juhtus pea kohe pärast seda, kui ma esimesed paar lugu postitasin. Gert on selline aktiivne autsaiderite otsija ning tal tekkis kohe huvi. Tema jaoks on asi huvitav siis, kui see on veel siin ja praegu. Ta ei hakka aastaid ootama, kuni asi küpseb. Gert meeldib mulle väga ja tal käib see plaadifirma tegemine minu arust väga mõnusalt, sest ruttu on tunda inimest selle taga, mitte lihtsalt plaadifirmat. Ta on kartmatu. Mulle meeldib see kartmatus temas.

rin la tumeda õhustiku taga ei peitugi tumedad meeleseisundid, vaid lõppkokkuvõttes puhas lõbu. Foto: Ilya Bogatyryov

Su kõige esimene reliis rin la nime alt oli „no separation (#kurtág)". On siin mingi seos ungari helilooja György Kurtágiga?
Jaa, absoluutselt. Ma võtsin aluseks ühe tema teose, mis oli pühendatud Dénes Zsigmondyle (*ungari klassikaline viiuldaja ja muusikapedagoog* – M.M.). Selline väga ilus kahehäälne vioolateos. Ma transkribeerisin selle ära, kirjutasin need hääled natuke ümber ja omakorda oli see pühendus minult talle.

Kas sa siis kuulad palju nüüdisaegset klassikalist muusikat ka?
Oli jah selline periood. Ma näen seda protsessi kuidagi aja-

looliselt. Tihtipeale, kui vaadata 20. sajandi teoseid, näed, kuidas iga järgmise helilooja muusikas peitub justkui vastus talle eelnenud helilooja loomingule – nagu vastureaktsioon. See on selline pikk ja läbi aastate kestev dialoog – mulle meeldib seda tervikuna näha, sellepärast ongi raske mingeid lemmikuid välja tuua. Debussyd olen ma väga palju õppinud ja mulle meeldivad ta hägused kompositsioonipiirid, mille puhul pole tunda, kus on refrään ja salm. Lisaks György Ligeti ja teiste 20. sajandi muusikute fantastilised helimassiivid, harmooniad ja sürrealism.

Sa oled sündinud Venemaal Samaras, aga pea terve elu Tallinnas elanud. Mis sidemed sul selle kohaga veel jäänud on?
Mu pere kolis põhimõtteliselt kohe pärast minu sündi Eestisse. Okupatsioonilainetel (*naerab*). Sellega on nii, et see peitub kuidagi sügavamatel alateadlikel tasanditel, sest ma pole isegi kunagi teadlikult vene kultuuri uurinud või sellega uuesti suhestuda üritanud, aga kogu see aeg, mille ma seal veetnud olen, mõjutab mind ja ma tunnen, et see pole minu jaoks tühi koht. Sel suvel lähen sinna uuesti. Meil on veel paar sugulast seal jäänud, nii et külastan neid, kuni veel võimalust on.

Paari päeva pärast lähed sa Ukrainasse kontserti andma. Kuidas sa selle otsa leidsid? (*Intervjuu toimus aprilli esimesel nädalal* – M.M.)
Ma olen väga põnevil. Nii palju, kui ma aru olen saanud, on seal toimumas praegu reivide renessanss. Kõigi nende probleemide taustal tunnevad inimesed mingisugust loomingulist vabadust ja räägivad, et nad tajuvad, justkui nad oleks kõigest vanast koos oma ebavajalike nüanssidega, mis neile nõukogude ajast külge on jäänud, vabanemas. Mainitakse reivikultuuri tekkimist Kiievis. Otseselt mul seal sõpradest kontakte polnud, kuid mind leidis üks Odessa tüüp, kellel on система/systemi-nimeline *crew*. Nad teevad üritusi ja *podcast*'e, kus saavad sõna ukraina artistid ja tundmatud kujud igalt poolt mujalt. Üldiselt on see teknole orienteeritud ettevõtmine, aga kerge eksperimentaalse kallakuga, nii et seal on muid asju ka. Nad võtsidki minuga ühendust – ma ei tea muidugi, kuidas nad mu leidsid –, tegin neile miksteibi ja nii see läks. Mul oli lisaks huvi Ukraina vastu ja mul on seal mingid juured ka, nii et see oli loomulik, et teeme seal koos ürituse. Kiievis on selline üritustesari nagu NO GOOD, kus on hästi pikk ja omanäoline *line up*, nii et tundub, et sündmus võib kesta terve nädalavahetuse.

Kui ma su loomingut kuulan, siis see on minu jaoks rohkem selline kunsti ja *performance*'i vahepealne, mitte ainult muusika.
Eks kunsti piirid ongi hägused. Minu puhul võib-olla töötab see, et ma pole kunagi stiilipuhast asja taga ajanud. Ma tean, et on inimesi, kelle jaoks on väga oluline, et asi oleks väga stiilipuhas, ja olen õppinud seda rohkem respekteerima. Mõned aastad tagasi ei saanud ma üldse aru, mis mõte on muusikal, mis on oma žanri puhas näide, kuid inimesed ongi erinevad. Mulle meeldib mängida erinevate elementidega.

Muusika on sul üsna kujutlusvõimet käivitav. Kas oled mõelnud ka näiteks filmimuusika kirjutamisele?
Minu jaoks on oluline arvestada formaadiga, kus, miks ja millal mingi muusika kõlab. Kui ma teeks midagi filmile, oleks see võib-olla miski, mille kohta inimesed ütleksid, et see ei sobi filmi (*naerab*). Võib-olla on see mingi atmosfäärsus, aga ma ei taju seda filmis huvitavana. Minul kui potentsiaalsel filmiheliloojal oleks võib-olla liiga ilmselge sellist asja teha.

Niilo Leppik kirjutas kunagi „blissi" kohta, et tema mängis seda arvutimängu taustaks.
(*Naerab*) Arvutimängudele muusikat kirjutada oleks muidugi palju huvitavam.

Vaata Müürilehe veebist ka rin la ukraina underground-*muusika soovitusi.*

RIN LA E ARTJOM ASTROV

Diskograafia:
„normality brings out the hardcore in me" EP (2014)
„bliss" EP (Trash Can Dance, 2014)

rinla.bandcamp.com

MÜÜRILEHT SOOVITAB: VIIS EESTIVENE ARTISTI, KELLEL SILMA PEAL HOIDA

Enamik neist, kes siinsel muusikaelul kätt pulsil hoiavad, on ilmselt kuulnud räpikambast Gorõ Lana või post-punkaritest, kes koonduvad ühise nimetaja Junk Riot alla, kuid kohalik vene muusikaskeene ei piirdu kaugelt mitte ainult nende kahega. Müürileht teeb miniülevaate mõningatest Eestis tegutsevatest eestivene bändidest ja artistidest, kelle muusikakataloogiga võiks end kursis hoida.

GREENEYED MEGANEKKO

Ametlikku infot on Greeneyed Meganekko kohta vaid umbes nii palju, et tegemist on Anastasia-nimelise tütarlapsega Lasnamäelt, ja ega selleski sada protsenti kindel saa olla. Ülejäänu tuleb välja mõelda muusika kaudu. Eelmisel aastal oma Bandcampis kahe täispikkuses plaadi ning kolme EP jagu materjali ilmutanud Meganekko repertuaar on värvikas nagu Harajuku tänavamood. Lingvistilises metsas kohtuvad plaatidel vene ja inglise keel ning stiililiselt lammutab neiu enesekindlalt elektroonilise ja eksperimentaalse hiphopi radadel, kütab vahele *gabber*'it ja lõpetab india futufolgiga, milles kesksele kohale asetatud hinduism omandab hipsterliku varjundi. Kohati oleks sattunud nagu lapsepõlve Hello Kitty telekamängu mängima, teisalt on siin nii palju tahkusid, et nendest võiks mitmeleheküljelise analüüsi kirjutada. Ja kui see tütarlaps on tõesti 16-aastane, nagu ta Bandcampi profiil ütleb, läheb Šival tulevikule mõeldes küll nägu naerule. *greeneyedmeganekko.bandcamp.com*

Djently. Foto: Pressifoto

SINAI

Tundub, et kohalik vene muusika hingab suuresti roki ja punki rütmis. Nii ka 2012. aastal loodud ning Tallinnas tegutsev Sinai, mis koosneb Daniil Popovist, Mila Lincest ja Ivan Lobodast ning viljeleb *krautrock*'i, *drone*'i ja *noise*'i elementidega psühhedeelset rokki. *soundcloud.com/sinaiband*

TRIOPHONIX

Triophonix on *nu jazz*'i elektroonilist saundi ning etnilisi helisid segav kuueliikmeline kooslus, mille eesotsas seisab Aleksandr Žedeljovi nimeline härrasmees – tuntud ka kui Faershtein, kelle igapäevatööks on enamasti teatrietendustele ja filmidele muusika kirjutamine. Vahel võib kohata tema loomingut ka heliinstallatsioone kaunistamas või moeetenduste publikumi hüpnotiseerimas. Triophonixi heli on eklektiline ja laividel sünnib muusika tänu selle improvisatsioonilisele iseloomule otse laval, kust ei puudu ka DJ, visuaalid ning vahel ka koreograafilised lükked. Ja sämplid, mis tuletavad meelde vanal heal ajal vene multikates oma rasket elu kurtnud taate. Vinge värk ka neile, kes muidu džässist mööda kipuvad vaatama. *soundcloud.com/triophonix*

DJENTLY

Eelmise aasta Noortebändil esimest korda silma jäänud kolmik, kes viljeleb nõudliku kuulaja jaoks pigem triviaalseks jäävat EDMi. Ja olgugi et selle muusika taustal võivad oma koha leida *warmduscher*'id ja siidripurgid, on see pigem positiivne, et *indie*-mägede vahel midagi vaheldusrikast tehakse. Lisaks peitub siin mingi 90ndate suvehittide naiivsus, mida siiamaani *guilty pleasure*'iks võib pidada – olgu ta siis klubilembene ja temaatikalt suvevihma või muud toredat kirjeldav, kuid neist noormeestest kiirgab igatahes potentsiaali. *soundcloud.com/djently*

SEA OF SERENITY

Anna Dotsenko (vokaal, sünt), Arseni Grigorjevi (kitarr) ning Sergei Nemaieri (sünt) projekt Sea of Serenity kõlab oma elektroonilise psühhedeelia ning vokaalide kombinatsioonina nagu reis kosmosesse. Kuskilt koputab uksele Portishead, kelle rahustavale hubasusele on bänd ka ukse avanud, kuid sellelt *trip hop*'i kihi maha koorinud, ning lõppvõrrandis on nad üsnagi omapärase kõla omandanud. *soundcloud.com/seaofserenity*

ЛЕКСИКОН

ЦОЙ ЖИВ! – TSOI ON ELUS!

Viktor Tsoi (1962–1990) oli NSVLi rokkmuusik, laulukirjutaja ja kunstnik, rokkansambli Kino asutaja. Ta tõusis 80ndate ja 90ndate noorte silmis legendiks ja kultuseks. Kõige tähtsam on see, et Tsoi loomingut tunnevad ja armastavad ka need põlvkonnad, kes sündisid pärast tema traagilist surma autoõnnetuses. Artjom Troitski arvab, et selline populaarsus on tingitud sellest, et „Tsoi on ehtne noorena surnud kangelane ja romantik. Temast sai ikoon. Ja Tsoi laulud on tõesti väga head. Ta kirjutas väga kvaliteetset muusikat, mis pole tänini kaotanud oma aktuaalsust" (Brigitta Davidjants „Artjom Troitski: Viktor Tsoi oli suur ja romantiline kangelane", Postimees, 20. juuni 2007). 90ndate keskel ringles nali, et „Цой" on kõige levinum kolmetäheline sõna, mida aedadele ja majaseintele kirjutatakse. Ka tänapäeva linnakeskkonnas ja sotsiaalvõrgustikes näeb päris tihti väidet „Цой жив!" (Tsoi on elus!).

PLUG

„Kosmopoliit" on Müürilehe rubriik, kus saavad sõna välismaal tegutsevad noored eestlased. Välispoliitika, majanduse, keskkonna ja kultuuri teemadele lähenevad kosmopoliidid uutest vaatepunktidest, nad arutlevad, miks asjad on mujal just nii või naa, ning kajavad, mis piiri taga teemaks.

MINU IDENTITEET JA TEMA IDENTITEET

Johanna Rannula

Johanna Troitski silla taustal, mida ilmestavad eesti kujuri Amandus Adamsoni taiesed. Foto: Aleksandr Palaev

Ma läksin piiri taha õppima. Mitte selleks, et pageda kitsamast avaramasse, veel vähem leidmaks identiteeti, vaid selleks, et silmapiir avarduks. Tulpidemaal sattusin bakalaureuseõppes identiteediteaduse kursusele. Võib-olla sisemise soovi sunnil, võib-olla alateadlikult. Lääneeuroopalikud arusaamad soorollidest, rahvusest, immigratsioonist ning feminismist avardasid minu jaoks ka identiteedi mõistet laiemalt. Taipasin, et idaeurooplaseks defineerituna peab eestlane kui *homo sapiens*'i vähelevinud liik tegema enese tutvustamiseks tõsist selgitustööd. Maakaardi selles osas, millelt mina pärinen, polnud ju peaaegu pool sajandit riigipiire. Kes noorematest pidanuks mind sealt üles leidma? Mult küsiti, kas eesti keel on nagu vene keel? Kas me joome pidevalt viina? Kas eesti kultuur sarnaneb vene kultuuriga? Ja iga kord tundsin ma nende küsimuste peale justkui pistoda torget. Tung kahe rahva vahelisi erinevusi selgitada oli nii tugev, et vahel pidin oma sõnu veel tagantjärele siluma. Samas tundsin, et mul endalgi keerles sees vastamata küsimusi, mis polnud seni endast teada andnud.

Eestlasel on küllaga põhjust olla selline, nagu ta on. Mäletada on väga palju. Ja küllap on sellelt pinnalt võrsunud ka eestlase identiteedi üks tugitalasid – vastandumine. Nii peamegi me iseenda defineerimiseks teadma, kes me kindlasti ei ole. Kuid vastandumine – olgugi et mõnel ajahetkel või arenguetapil tarvilik – tavatseb pikas ajavoolus muutuda piduriks.

Ka venelasel on mäletada palju ja suurel rahval on suurusjärgud suuremad. Omaaegne Pravda korrespondent Vsevolod Ovtšinnikov, kes elas aastaid Inglismaal, kirjutab oma raamatus „Tamme juured": „Inglise kuulajate ees esinedes pidin mitmel korral jutustama ka sellest, kuidas meie perekond elas üle Leningradi blokaadi. Kuulanud ära mälestused mürskudest ja tattninalampidest, 125 grammist leivast ja laipadest, mida veeti lastekelkudega, küsis ikka keegi: „Aga kuidas koerad ja kassid selle näljaaja üle elasid, eriti veel peremeheta jäänud loomad? Kas nende jaoks anti ka toidukaardid?"" (Inglismaal asutati kuninglik loomakaitseselts 1824. aastal.) „Sellest, kuidas me vennaga metsistunud kasse õngekonksuga püüdsime, neid hospidali uimastamiseks tassisime ja hiljem nülitud keredest suppi keetsime, jutustasin inglastele üsna ääri-veeri, et see vabastas hukule määratud loomad kannatustest." Ma ei ole ise Ovtšinnikovi raamatut lugenud, too jube lõik on vanema põlvkonna jutustatud. Leningradis suri nälga ligemale miljon inimest. Kuid mürsud plahvatavad ka nüüdses maailmas. Meile lähemal ja meist kaugemal, külvates surma ja kannatusi ning sünnitades uusi mälestusi, mille salvestab identiteet.

Ellen Murula kirjutas 2014. aasta septembri Müürilehes sellessamas rubriigis hirmust ja ilma ei saa minagi. Hirm muudab inimese vaatenurga üsna ahtaks, andes ta mõtetele ühese aluse ja vastuse. Hirm piiritleb ja kammitseb. Murula räägib kadumise, unustuse ja vaesumise hirmust. Lisaksin siia veel ühe – Vene-hirmu. Tahtmatu pärandus esiisadelt, kes ise seda ehk ei adunudki. Hirm tekkivat inimesel teadmatusest saabuva ees, küllap ka ohuga silmitsi seistes. Kuid minul pole olnud isiklikku põhjust ei hirmuks ega vaenuks. Päritud hirmu esmaseid põhjuseid pole raske leida, kuid miks kandub ta aina edasi? Jäägu siinkohal veel õhku küsimus, miks juhtub mõnikord mu algkooliealisel õeraasulgi, kes on alles täiskasvanute maailma lävepaku taga ootejärjekorras, suust lipsama venevaenulik viisijupp? Hirm haugatab.

Mis tahes foobia peamine ja vist ka ainuke ravim on sellele vastu astuda. Kartes hiiri või ämblikke, tarvitseb proovida nendega tasapisi sõbruneda. Kui Eesti Kunstiakadeemia urbanistikaõpe võimaldas vahetusõpinguid, valisin Peterburi. Asub otse Eestimaa külje kõrval ning eesti soost haritlastele ammust ajast kodune paik, tookord eemal igasugu vastandumistest. Peterburi sõites jätsin hallid prillid koju ja panin ette roosad. Peterburis aga võtsin prillid eest ning hakkasin vaatama asju, nagu nad värvimata kujul välja näevad. Hirm, nii palju kui seda oli, asendus huviga. Leidsin Venemaalt – täpsemalt Peterburist – kõike, nii vastumeelset kui ilusat. Miks pidanuks just Neevalinn erand olema? Kuid inimesed võivad kõndida kõrvuti ja näha asju erinevalt. Kes on ka iseendas midagi avastanud, näeb meeldivat rohkem.

Eestis on minult küsitud sedagi, kas pole õudne õppida ja elada Venemaal, kus sind peetakse fašistiks ja kus on üleüldse kõik halvasti. Kuid üleni halb maailmapilt ei saa ju olla terviklik. Seepärast tunnengi huvi kõige vastu, mida mulle pole tutvustatud. Et saaksin ise otsustada. Ega ma tahagi väita, et kogu Peterburis veedetud aja olen hõljunud roosal mannavahupilvel. Õppetunde on olnud piisavalt ja elutarkust on juurde tulnud. Mõttes olen teinud pikki ajareise möödanikku, mille jäljed on säilinud tänaseni. Kuid vanadele tekivad uued jäljed.

Kord sõitsin õhtul mööda Neeva kallasrada. Päikeseloojang oli nii lummav, et pidin peatuma ja seda pildistama. Kiirteel aga vuhisesid autod. Üks kaubaauto jäi seisma, juhiistmelt astus välja nooremas keskeas mees ja klõpsas samuti oma

nutitelefoni paar kaadrit unerüppe vajuvast tulekerast. Kui palju võib olla taolisi töömehi, mõtlesin. Kuid mõne sädeme lisas see autojuht ka oma päevapagasisse. Esimest korda Venemaale saabunud võõras ei oskaks vist selliseid seiku märgata. Teinekord võib paanikasse sattuda juba viisat hankides.

Peterburist leidsin hulganisti eestlasi ning see vahest ongi kõige suurem väärtus, mille ma võõrsil olen saanud. Sest eestivenelased on Venemaal lihtsalt eestlased. Nemad on Eesti saadikud, neil on oma salakeel ja oma identiteet. Nagu ma olen mitmel korral märganud, just nemad peavad vene noortele selgitama, et Eestis ei ole päris nii, nagu Vene meedia seda kajastab. Leidsin, et nii nagu eestivenelane kuulub eestlasega ühise nimetaja alla, kuulub sinna ka eestivene kultuur. Kultuur on aga identiteedi lahutamatu koostisosa! Kuna paljud neist Peterburi kodustest tuttavatest on pärit Ida-Virumaalt, traditsiooniliselt eestikeelsemast Jõhvist, kutsuvadki nad end jõhvikateks. Kuuldu järgi on Peterburi jõhvikatest üliõpilastel eesti keel suureks lisaväärtuseks. Salakeeles saab õppejõudu loengu ajal ohutult arvustada.

Venemaal on olnud identiteediga keerulised lood. Nõukogude võim hävitas selle mõiste ja lõi uut sorti rahva – nõukogude rahva. Seepärast hoiavad paljud oma juurtest kümne küünega kinni. Komimaalt Peterburi saabunud elanikud kasutavad just seda eripära enda tutvustamisel. Sama teevad ka Permist, Vladivostokist ja Minskist pärit noored. Eestist suurde Peterburi linna õppima tulnud eestivenelased on paremas seisus. Neil on ette näidata nii eestlase identiteet, keel kui ka Venemaast edukam kodumaa.

Mina pole esimene, kes leiab, et noorema põlvkonna eestlastel on jäänud kahe silma vahele tõsiasi, et olenemata poliitilistest ja muudest olukordadest on otse meie piiri taga metropol üle viie miljoni elanikuga, mis on tulvil kultuuri – iidset ja uuemat. Klassiekskursioone on ju korraldatud, kuid omal käel on seda avastamas käinud vähesed. Eestivenelastel on tee palju selgem. Nädalalõpul käiakse suurlinnas lõbutsemas ja leitakse ka õppimisvõimalusi. Eestieestlasel oleks võimalik omandada seal kõrgharidust ka inglise keeles, kui kodukooli vene keele tunnid pole tulemust andnud. Peterburis on mustmiljon muuseumi, hulganisti ka müstilisi nurgataguseid, mida ümbritseb üllatavalt euroopalik linnaruum. Ja tänavatel on igivanu eestlaste jälgi. Selles linnas tegutses esimene eestikeelne teatrikool ja laval kõlasid esimesed eestikeelsed laulud. Amandus Adamsoni taiesed kaunistavad Troitski silda ja Kroonlinnas pani Lydia Koidula paberile luuleridu.

Peterburis kuuleb sedagi, mida Eestist ja eestlastest arvatakse. Jah, mõnikord tuleb jutuks ka fašism. Kuid kordagi ei ole tuldud süüdistama. Pigem küsitakse siira huviga, kas tõesti on nii, nagu kuulujutud räägivad? Kahjuks ei ole mul veel piisavalt rahvusvahelise kaubamärgiga pagasit, et kedagi ümber veenda. Kuid enamik inimesi üllatavad mind hoopis teistsuguse vastuvõtuga. Eestit lausa armastatakse! Ühest küljest on need piiterlased, kes juba nõukogude ajal kolme rubla eest öörongiga Peterburist Tallinna tulid ja järgmisel ööl tagasi sõitsid. Päevane reis Tallinna või Riiga oli tudengite jaoks populaarne nädalavahetuse veetmise võimalus. Kunstiakadeemias sattusin jutule ekstravagantse välimusega õppejõu Viktoria Konstantinovnaga, kes jutustab iga kord mind kohates südamlikke lugusid, kuidas üks oksake tema sugupuust on leidnud asukoha Eestis, kuidas ta vanasti veetis siin kõik suved, kuidas nooremad sugulased ei räägi vene keelt (seda öeldes ei näita ta välja mingitki halvakspanu), kuidas Eestis on rohi rohelisem ja päike soojem. Kord mainis ta, et kuigi üheksakümnendate alguses oli piiri ületades kummastav tunne, kui piirivalvurid väitsid, et ei mõista sõnakestki vene keelt, siis see suhtumine selgis aja jooksul. Teema lõpetuseks ütles Viktoria, et mõistab täielikult, miks Eestil on omaette parem, kahju ainult, et reisimine muutus raskemaks. On ka nooremaid imetlejaid kustumatute muljetega Tallinnast. Olen nende nostalgiale vist juba sada korda kaasa noogutanud ning meelsasti noogutan ka järgmised sada.

Bussiga oma pikka kooliteed sõites olen teinud sageli vahepeatuse Ida-Virumaal Lüganuse maakodus. Suurel teel pole kaugliinibussidel seal peatust. Olen palunud bussijuhti, et ta lubaks kodukanti jõudnud rändajal väljuda. On juhtunud sedagi, et bussijuht on keeldunud. Piinlik tunnistada, kuid need vähesed on kõik olnud omaenda hõimlased. Venekeelsed või aktsendiga bussijuhid pole sest vähesest vaevast kunagi probleemi teinud. Olen naeratanud ja tänanud ning bussijuht on naeratanud vastu. Pole ma kunagi seejuures mõtelnud, et ega ta juhtumisi diskrimineerimise pärast Eesti-viha ei kanna, ja surmkindlalt pole ka tema tundnud huvi, millises mundris mu esiisad rindel sõdisid.

Naeratusel on suur jõud, kui see tuleb südamest. Võib-olla liidab ka identiteedid.

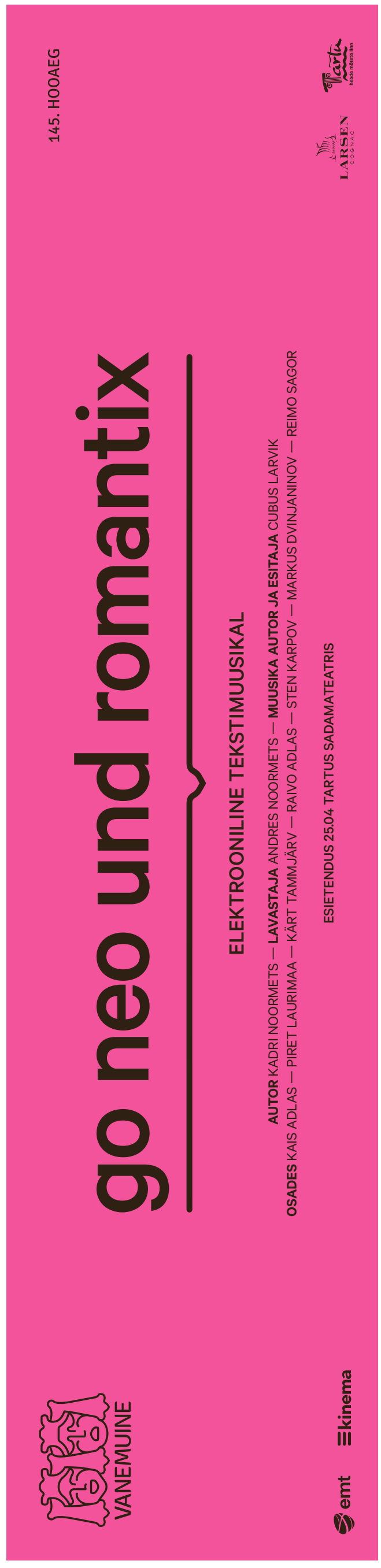

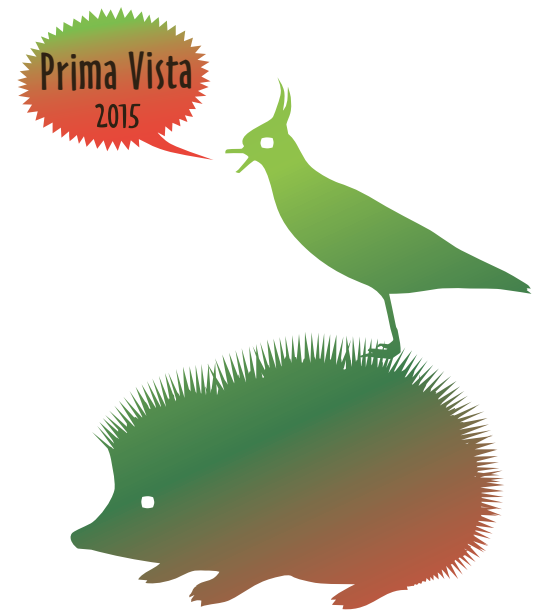

6.–9. mai Tartus
9. mai Põlvas

KÕNE METSIK

kirjandusfestival.tartu.ee

DJ-ANKEET

Foto: Janis Kokk

ROMA PI

Tallinna ja vahel ka Tartu peosfääris tegutseb juba mõnda aega end Monopol Entertainmentiks nimetav DJ-kooslus, kelle jaoks pole probleem oma plaadikohvritega ühel õhtul mitmelt erinevalt peolt läbi tormata, seal jälle uude žanrisse sisse sulanduda ja seda pea igal nädalavahetusel. Üks Monopol Entertainmenti liige, kelle plaadid kunagi tolmu koguda ei jõua, on Roma Pi. Kui te mingi ime tõttu teda Ulmes, Protestis, Kanalas või Sinilinnus erinevatel üritustel plaate pole mängimas kuulnud, siis ehk tulevad tema tehtud biidid tuttavad ette esinejanime Photoindustries kaudu või Lasnamäe getovaibe muusikaks transformeerivast eestivene räpipundist Gorõ Lana, mille täieõiguslik liige Roma nüüd juba viis aastat olnud on.

DJ-debüüt: Esimene avalik plaatide mängimine toimus aastal 2007 või 2008 klubis Balou üritusel nimega Keldrikaja. See oli ka üks vähestest kordadest, kui sett oli läbinisti ette valmistatud. Mängisime sõbraga *back-to-back* vinüüle.
Muusikas oluline: Emotsioon ja ausus, vahel ka huumor.
Muusikas ebaoluline: Artisti üleliigne haipimine ja imago. Olukord, kui muusika ise jääb pigem tagaplaanile.
Mida mängin: Pidudel mängin kõige rohkem *funk*'i ja disko erinevaid variatsioone, harvemini ka hiphoppi. Veel nimetaks *nu jazz*'i, psühhedeelset rokki, erinevat elektroonikat, folki, bluusi, *ambient*'i ja muud, mis on ühel või teisel määral mu tähelepanu võitnud.
Mida ei mängi: Muusikat, mis mulle ei meeldi. Samuti soovilugusid, sest neid mul enamasti lihtsalt ei ole.
Eredaimad mängumälestused: Eelmisel suvel oli Kanalas nii mõnigi meeldejääv õhtu (hommik). Samuti oli super sünergia Intsikurmu festivali DJ-kioskis (tervitan siinkohal Monopol Entertainment OÜ juhatuse esimeest Kersten Kõrget ja Rob Da Cityt (*Elephants From Neptune'i ninamees Robert Linna* – toim.) – see pani aluse ka üritustesarjale nimega One Night in Bangkok, aasta oli siis 2013. Veel tahaks ära mainida Kink Konki koosviibimised.
Tehnilist: Vinüülid meeldivad ja CDd on ka abiks. Selline tavaline *setup* klubis, mis koosneb enamasti Pioneeri ja Technicsi toodangust, sobib mulle hästi.
Nõuanne: Üritan konstantselt oma muusikalist silmaringi avardada ning võin seda julgelt ka teistele soovitada. Tasub käia laividel, soetada muusikat, lugeda erinevaid huvitavaid kirjatükke ja muidugi kuulata ohtralt muusikat ennast.

Viis klassikut: Tom Waits, Jimmy Castor Bunch, Ноль, Quantic, Madness
Viis hetkekummitajat:
Ghostpoet „Plastic Bag Brain"
Burzum „Rûnar munt þû finna"
Tal M. Klein „Crawling up the Spout"
Clark „Absence"
Quintonal „Antoine"

Lõppsõna: Gorõ Lana uus plaat peaks varsti välja tulema.

Kuula meie veebiväljaandest Roma Müürilehele tehtud miksteipi või pane kõrv peale aadressil soundcloud.com/photoindustries.

Sufjan Stevens – Carrie & Lowell
(Asthmatic Kitty, 2015)

Kuulas: Merit Maarits

Detroitis sündinud ja Brooklynis resideeriva Sufjan Stevensi seitsmes stuudioalbum „Carrie & Lowell" on ilmselt kõige kurvem asi pärast „Bambit" ning kõik kunagi kirja pandud ballaadid ja itkulaulud näivad selle kõrval pealiskaudsete ja tühistena.

Sel korral on Sufjan loobunud suurtest žestidest, unenäolisest elukaugusest ja orkestraalsusest ning jutustab ainult väga isiklikke lugusid, mida saadab nukrameelsetest akustilistest ja elektroonilistest elementidest kantud habras atmosfäär. Sufjani ülestunnistused on oma sisult ausad ja konkreetsed ning inspireeritud eelkõige tema hiljuti lahkunud emast Carrie'st ja nende nappidest ühistest mälestustest. „Carrie & Lowell" on absoluutne emotsionaalne kadalipp, mille kumuleeruv psühholoogiline mass muutub lõpuks nõnda raskeks, et jääb üle ainult Sufjaniga kaasa nutta.

Seejuures pole kogu esituses kübetki üleliigset dramaatilisust – tegemist on ainult siira püüdega oma kaotusvalu kuidagi mõista, see üksipulgi lahti monteerida ja laiemas kontekstis enda jaoks mõtestada. Ohtralt leidub momente, mil Sufjanil kipub elu mõte kõikematva leina tõttu käest kaduma, kuid ta leiab selle tänu mõnele lihtsale rõõmule taas üles. See on üks neist albumitest, mis võtab su küljest ära suure tüki, mida tagasi ei saa, ja kuigi see teeb olemise mõneks ajaks päris hellaks, on sel omamoodi silmiavav mõju, mis annab võimaluse üht-teist ümber hinnata ja uude perspektiivi seada. Oma piltlikkuses toimib „Carrie & Lowell" nagu täispikk autobiograafiline filmiriba, millel on jutustada üks õnnetu, kuid mitte ilmtingimata õnnetu lõpuga lugu, sest nagu paljudel enne ja pärast Sufjani, ei jää temalgi üle nentida muud, kui et elu läheb edasi.

Kendrick Lamar – To Pimp a Butterfly
(Interscope / Aftermath / Top Dawg Entertainment, 2015)

Kuulas: Asko Astmäe

„Anybody can get it. The hard part is keeping it." Nõnda kõneleb Kendrickule albumi avaloos Dr. Dre. Tema karjääri silmas pidades võib uskuda, et ta teab, millest räägib. Suur edu võib luua dilemmasid seoses edasisega – nii sissetallatud rajal jätkamisel kui suunamuutusel on oma riskid. Lamar otsustas teise variandi kasuks. Muidugi ei ole see täielik kannapööre – nii poliitilise maiguga materjali kui filmilikku ülesehitust leiab ka tema eelnevatest projektidest.

Kuid manööver on siiski otsustav – igasugune popilikkus, mida eelmine album „good kid, m.A.A.d city" veel hõlmas, on kadunud, samuti on ühe mõtliku noorsandi mälestuste asemel fookuses suurema rahvahulga käekäik (kuigi ise ta süžeest kuhugi ei kao). Arvatavasti tunneb ta, et tal on võimalus kõnetada masse, ja seetõttu ka kohustus nõnda talitada.

Otsus näib olevat edukas, sest album on kõikvõimalike ovatsioonide saatel omaks võetud. Ja kommentaare on jagatud nii palju, et raske on midagi uut öeldagi. „To Pimp a Butterfly" on kontseptuaalne, väga sisutihe ja süvenemist nõudev plaat, mis mõjub alguses laialivalguvalt, korduval kuulamisel omandab aga märksa terviklikuma mulje. Visioon on kompromissitu ja avaldub oma tingimustel – eriti just otsast lõpuni kuulates.

Muutlikud helimaastikud, komplekssed värsid, fragmenthaaval valmiv poeem ja muu selline on iseloomujooned, mis ilmestavad mitmeid progerokiplaate. Paljud neist langesid oma ambitsiooni ohvriks, kuid parimatel viis see kirju kompott kaose asemel kuldse tulemuseni. Nõnda on ka selle teosega. Võib-olla seepärast, et sarnaselt ühe teise A-kategooria räppariga suudab ta väga erinevate koostööpartnerite (Flying Lotus, Pete Rock, George Clinton, Bilal, Rapsody jpt) talenti suure plaani huvides edukalt rakendada.

Kuigi mulle meeldib „GKMC" endiselt pisut rohkem (teatud soojuse ja hoogsuse tõttu), on tegu tugeva plaadiga. Kendrick Lamari kataloog on hirmuäratavalt mitmekesiseks muutumas.

Marching Church – This World Is Not Enough
(Sacred Bones, 2015)

Kuulas: Jaane Tomps

Taani post-pungi bändist Iceage tuntud Elias Bender Rønnenfelti sooloprojekt Marching Church on jõudnud viie tegutsemisaasta jooksul kulmineeruda pöörasest *noise rock*'ist The Birthday Party aegse Nick Cave'i tumedat karva romantismini, mis ilmutas end juba Iceage'i kolmandal albumil „Plowing Into the Field of Love". Kantrimaigulisest pungist on samm kõrvale astutud ning asutud kompima souli ääremaid. Kopenhaageni kuulsa kontserdipaiga Mayhem järgi ristitud skeenest on erinevatel keel- ja puhkpillidel ning löökriistadel appi tulnud Kristian Emdal ja Anton Rothstein (Lower), Cæcilie Trier (Choir of Young Believers), Bo H. Hansen (Hand of Dust / Sexdrome) ja Frederikke Hoffmeier (Puce Mary).

Sõprade koostöö viljana sündinud avangardi poole kiskuv „This World Is Not Enough" vajab kannatlikku kõrva ja ehk ka pudelitäit punast veini. Tegemist on muusikaga, mis sobib eelkõige pimedasse tuppa, kus ärkab ellu Rønnenfelti pooluimas *alter ego*, kes lohistab sind koos endaga läbi emotsioonide kummituslike varemete. „King of Song", kus mehe kriiskav ja lohakas vokaal lendab saksofoni saatel ülevoolava enesekindlusega nootidest mööda, toob meelde The Rolling Stonesi kunagise hiti „Sympathy for the Devil", ühtlasi osutub see ka plaadi kaheksast palast kõige kuulajasõbralikumaks. LP tõeliseks alguspunktiks on aga armunäljast oietav esiksingel „Hungry for Love", mis annab kätte suuna igatsuse ja valu poole. Roostes kellade saatel maadlevad „Your Father's Eyes" ja „Up a Hill" agooniaga, mis hakkab pead langetama alles töötlusega Percy Sledge'i loost „The Dark End of the Street". Kahetsust täis ballaad kannab albumi meeleolu edukalt lõpuni välja, mõjudes kui originaallooming.

Kahtlemata on Rønnenfelt tõestanud ennast selle väljaandega võimeka laulukirjutaja ja poeedina, kelle kaootilisele sarmile on raske vastu puigelda.

Olga Bell – Край
(New Amsterdam, 2014)

Kuulas: Helena Läks

See on album, mis näib olevat läinud aastal paljude kriitikute radari alt läbi läinud. Või ehk on see radaril välgatanudki, aga kuna laulab keegi Olga ja vene keeles, siis pole kirjutajates tekkinud tunnet, et sellele saaks adekvaatselt reageerida. Olgu, kuis on, nüüd tundsin ise vajadust kirjutada albumist veel enne, kui see rahulikult horisondi taha vajuda jõuab.

Venemaal sündinud ja seitsmenda eluaastani elanud, Alaskal kasvanud ning New Yorgis tegutsev Olga Bell on oma teise LP teemaks võtnud meie naaberriigi tohutu perifeeria: iga albumi pala on nimetatud ühe Venemaa krai järgi. Krai on tohutu lahmakas maad. Kõik Olga Belli kraidki kõlavad avaralt, kohati tuuliselt ja karmilt. Bell värvib oma häälega terveid ajastuid ja inimsaatusi. Traditsioonilise rahvalaulu elemendid vahelduvad õhkava magamistoatrubaduuri õrnade häälutustega, kõlades ajuti väga katebushilikult kelmkaunilt (näiteks loos „Krasnodar krai").

Oma minevikuga, eriti varase lapsepõlvega tegelemine saab ühel hetkel küllap iga (loov)hinge oluliseks püüdluseks: selle korrastamine, sinna peidetud pettumuste ja varanduste ülesleidmine ja tundmaõppimine. Kõike seda tehes – ja omades ajalise kõrval ka märkimisväärset ruumilist distantsi nagu Bell – on kerge lihtsalt nostalgitsema jääda. Bell seda teinud ei ole. Vene hing temas elab ja lõõmab ning on valmis rääkima suurtest avarustest ja väikestest armetustest peenelt, söakalt ning mõjuvalt. Omamoodi paneb vene elu kirjeldades naelapea pihta pala „Primorsky krai", kus Bell sedastab, et jumal on liiga kõrgel ja Moskva liiga kaugel.

„Край" helipildis mängib olulist rolli terve rida akustilisi pille, mille seob kokku moodne, üksjagu eksperimentaalne ja psühhedeelne elektroonika. Rahvalaulust rokini, kuule ja tagasi. Album on väga hästi komponeeritud, üldse õhkub siit nüüdisaegsele tunnetusele vaatamata mingit pigem möödunud aegadega seonduvat hoolikust, ehk isegi käsitööoskust.

Kiidan ja soovitan.

Estrada Orchestra – Estrada Orchestra LP
(2015)

Kuulas: Peeter Ehala

Kas legendaarne DJ Estrada on bändi või suisa orkestri loonud?! Sedapuhku siiski kahjuks või õnneks mitte.

Estrada Orchestra küll orkestri mõõtu välja ei anna, aga viiepealise džässirühmitusena toimivad Ilja, Vova, Misha, Aleksei ja Sasha ideaalselt. Peamiselt iseõppinud muusika- ja jämmisõbrad tulid kokku 2013. aastal, sest seltsis on ikka segasem. Varem teistes koosseisudes või muul moel muusikaga tegelenud tüübid tol hetkel veel vinüüli lansseerimisest ei mõelnud, aga, nagu ikka, süües kasvab isu. Bändiga sama nime kandvat ja viit lugu mahutavat 12-tollist kutsuksin meeleldi minialbumiks. Võiks olla ka EP, aga lood moodustavad liiga mõnusa terviku.

Esimese raja „Transatlantic Opera" pehme sissejuhatus on petlik. Tolm instrumentidelt maha puhutud ja teekond täpselt parajalt kiires õõtsumapanevas tempos võib alata. Kõik pillid saavad sõna sekka öelda ja näidata, et pompoosse nime taga on ka ausad rütmid.

Pala järjekorranumbriga A2 ehk „I Took Too Much" jätkab mõneti samades toonides kui avalugu, kuid pinget on peale keeratud ja helidevahelisi kontraste esile tõstetud. Tulemus on sama nauditav kui üks hea ilukirjandusteos või tagaajamisstseen mõnest 70ndate kriminaaldraamast – kindel lemmik.

Psühhedeelne „Meet Spacemen in Tartu Hotel" kannab oma nime uhkelt välja. Kosmosemehega hotellis kohtumine on ju peaaegu nagu aegruumis kulgemine – jääb tunne, et algus on, aga lõppu nagu polekski. Võtke neid minuteid kui puhkust kaasanoogutamisest ja laske mõtetel hõljuda.

B-poolel jätkub pidu eheda, erinevate maade ja žanrite mõjutustest pungil tantsulise džässi rütmis. Kõigepealt väike peatus „Taco Baris" ja sealt kohe edasi „Skating With Badamasi" juurde.

Selle tõeliselt toreda vinüüli teeb eelkõige ägedaks see, et on kuidagi tunda, et võetakse vabalt. Mitte liiga, aga parajalt. Viis härrasmeest, 12 ja pluss instrumenti (äkki ikka on orkester?!), viis lugu ja loodetavasti palju kuulajaid. Mine palun toeta noort ja uut eesti muusikat!

Tallinn Daggers – Suburban Decay
(Love Forever, 2015)

Kuulas: Siim Eskel

Poprokigrupeering Tallinn Daggers püüab kõlada oma teisel albumil kaootiliselt ja karmimalt kui varem. Sellisena, millised nad oma parimas kuues ei ole. Nende suurim jõud tundub olevat Röövel Ööbiku viimase plaadi elektroonikalembuse ühendamine üle lahe asuva poromaa otsekohesema ja toorema rokiga.

Ardo Kivi *frontman*'i-omadused ja kõrvujääv tugev aktsent annavad aimu enesekindlusest ja miks mitte ka ülbusest, millega end eesti *indie*-skeenes veidikene üllatuslikult jõulisel kohal hoitakse. Üllatuslikult just sestap, et lauda toovad nad vähe uut – traditsioonilise ülesehitusega lood, samad teemad, sõna otseses mõttes passiivne agressiivsus. Tunduvad vahel ehk ajast karvavõrra maas. Võrdluseks võib tuua näiteks lack of Eoinsi või Badass Yuki, kes on alati millegi poolest erinevad ja sammu võrra ees.

Nagu viimasel ajal kombeks, ei ole taolist asja nagu liiga palju *reverb*'i. Mul on hea meel, et „Suburban Decayl" on sellele täpse annusega pihta saadud ja plaadil leiab julgeid ja tõele au andes tugevalt meeldejäävaid, kummitavaid palasid. Maasikas on kolmas lugu „Heaven Again". Siiralt kaunilt kõlav „häälest ära" *intro* langeb suurepäraselt kokku nutika ja pead noogutama paneva trummiga. Antud träkk võtab plaadi algupooles hoo (vaid hetkeks) maha, ent samas ei libiseta välja albumile valitud žanrist, millena näen pop-*shoegaze*'i. Lisaks tasub ära mainida instrumentaalpala „Porto". Seda puhtalt hea sündikäigu pärast, mille ümber tagasihoidlik, ent kaval lugu pöörlema on pandud.

Oli see nii mõeldud või mitte, aga kõik albumil kõlav on suuresti liiga sarnane. Vaka all ei hoita midagi, meelelaad on stabiilselt toniseeriv ja ülesehituselt on kõigil lugudel läbivaks jooneks haripunkt, mis on alatasa vali ja jõuliselt mängitud. Erilaadsusele pole rõhutud ja see torkab kuidagi liialt silma.

Üldiselt sõltub „Suburban Decay" mõju hingele kuulaja tujust. See on meeleoluplaat – ta ei löö sul lõuga lahti ja erilist uut sellelt ei leia, aga kui meel nõuab kodumaist nüüdisaegset *indie*'t, siis sellega alt ei lähe. *Safe bet*. Enam aga passib see muu muusika vahele. Järjest kuulates ei saa targemaks ja pigem võtab koha sisse rutiin.

UUS EESTI BIIT

Foto: Tõnis Savi

MOTOBOR

Kui oled sattunud või satud tulevikus peole, kus on juhtumisi laval üksik mees ja suur müstiline kast, võib eeldada, et tegu on Toomas Savi ning tema elektroonikaprojektiga Motobor, mille helid valmivad mehe enda ehitatud masinatega.

Kuidas sündis Motobor?
Motobori sünnini kulus ikka oma mitu aastat. Sellele eelnes rohkelt katsetusi ja palju õppimist nii muusika kui elektroonika vallas. Motobor kui artist tekkis vajadusest ehitatud masinapargile hääl sisse puhuda ja muusikat teha, seejärel tundus tarvilik muusika loomiseks masinaid juurde ehitada ning nii sündis kõrvale Motobor Instruments.

Praeguseks käivad Motobor ja Motobor Instruments käsikäes. Sellised kummalised kaksikud – üks toetab teist ja samas ka utsitab takka. Muusikat olen teinud ka varem ja rohkem arvutiga, kuid see kraam on pigem sahtlisse jäänud.

Oled tudeerinud EKAs graafilist disaini, kuid vedanud oma lõbuks ka Hobilaborit ja ehitanud masinaparki. Räägi natuke, kust selline huvi? Milliseid masinaid oled ehitanud ning milliseid neist kasutad oma muusikas?
Graafilise disaini alal töötasin mõned aastad pärast EKA lõpetamist, kuid muud teemad hakkasid rohkem enda poole sikutama. Nüüdseks on graafiline disain pigem tagaplaanile jäänud, kuid kätt katsun ikka soojas hoida. Õpingute lõpupoole süvenes huvi elektroonika ja isetegemise vastu. Hiljem tundus loogiline samm see oma muusika arendamisse rakendada. Alguses tegin lihtsaid süntesaatoreid ja *noise box*'e, järk-järgult keerulisemaid. Praeguseks olen pannud paar aastat kokku enda modulaarsüntesaatorit – sama, millega ka esinemas käin. *Setup*'ist on umbes 75–80% enda ehitatud. Teinekord on aga ka niipidi, et mingid muusikalised mõtted ajavad jootekolbi haarama ja uut masinat ehitama.

Mulle jäid sa esimest korda kõrva tänavusel Tallinn Music Weekil, kuigi natuke ringi guugeldades tuleb välja, et korraliku annuse laive oled sa andnud varemgi, eriti viimasel ajal. Kas aasta 2015 on Motobori jaoks kuidagi eriline?
Kindlasti on tänavu esinemisi kõvasti rohkem olnud kui varem. Esimest korda sai sellise tantsulisema kavaga üles astutud detsembris Stalker Festivalil. Tahaks sel aastal veel kõvasti teha ja rohkem muusikat salvestada. Ilmselt käib lakkamatu töö ka modulaarsüntesaatori ehitamisega. Peas keerleb veel igasuguseid mõtteid ja ideid, mida teha tahaks, aga nendest on veel vara rääkida.

Milline oleks sinu jaoks ideaalne esinemispaik?
Kindlaid eelistusi ei ole veel välja kujunenud. Selleks on esinemisi veel vähe olnud. Samas nii Von Krahl, Ulme kui ka Kultuurikatel on oma minimalistliku keskkonna ja hea saundiga mõnusad esinemiskohad olnud. Kindlasti tahaks proovida ka mõnda sumedalt suvist värske õhu ja päikesetõusuga paika.

Kuidas kirjeldaksid oma muusikat inimesele, kes seda veel kuulnud pole?
Stiililiselt on see ajapikku muutunud. Kui algul olid laivid rohkem *noise*'i ja *drone*'i poole, siis praegu meeldib liikuda *acid*'i ja tekno suunas, mis on suuremalt jaolt improvisatsiooniline ja heliliselt toores analoogsaund. Laivis pakub rahvale laval põnevust lisaks helile kindlasti ka see suur müstiline kast, kust ohtralt kaableid välja punnitab ja millest ma oma helisid välja võlun.

Nimeta kolm elementi, mis sinu muusikast kindlasti puududa ei tohiks.
Hea *kick drum*, mõnusalt veerev sündibass ja väike kiiks. Musa tegemisel on palju kaableid, modulaarsüntesaator ja trummimasin need, milleta hakkama ei saaks. Muusikaliselt kindlasti improvisatsioonilisus. Modulariga on väga keeruline erinevatel aegadel täpselt sama asja korrata. Väikseimgi nupuliigutus võib teha kummalisi ja endalegi üllatavaid helisid, mida teinekord uuesti luua on päris keeruline, kui mitte võimatu.

Küsis: Mariliis Mõttus

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/motobor

TOP 10

JOEL TAMMIK

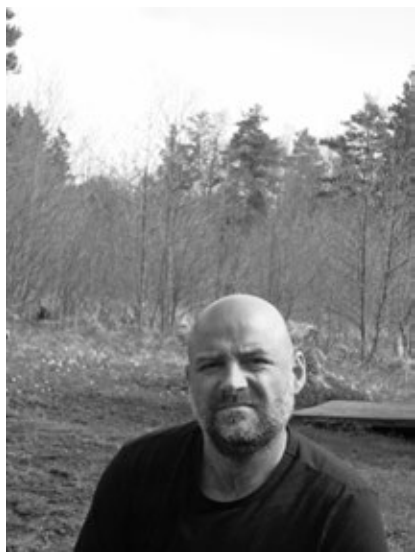

Edu valem Joel Tammiku moodi. Foto: Erakogu

Märtsi lõpus uue, „Laane universumi" nimelise kauamängiva ilmutanud Joel Tammikut võib nimetada Eesti tõeliseks *ambient*'i-veduriks, kes on katsetanud muusika eksperimentaalsete ning IDMi poole kalduvate detailidega juba millenniumivahetusest alates. Kuigi loodushelide kasutamine ei ole Tammiku loomingus midagi uut, on ta viimasel albumil linnuhääled ning tuulehelid oma elu elama pannud, luues neist eraldi meloodiad, mitte pikkides neid ainult atmosfäärilisteks taustahelideks. Joeli puhul on märkimisväärne ka fakt, et kogu muusika produtseerimine ja levitamine kulgeb tal enda käe järgi, seda suuresti tema 2010. aastal loodud sõltumatu plaadifirma Väli kaudu. Pikaajalistele kogemustele tuginedes jagabki Tammik seekord juhtnööre, kuidas oma loomingut suuremaid rahapatakaid tuulde loopimata kuuldavaks ja nähtavaks teha.

1. Tuleb olla eneses kindel ja ajada jonnakalt oma rida. Selle tulemused ei ole küll kiirelt nähtavad, kuid lõppkokkuvõttes tasub asi end ära.
2. Demod, demod ja demod. Olles ise aktiivne, tehes taustauuringut ning saates laiali hästi palju demomaterjale on võimalik saada plaadistamisleping mõne tuntud plaadifirmaga, mis on uuele artistile eluliselt tähtis. Hiljem on seega kergem hakata ise plaate välja andma, kuna oled tekitanud endale lojaalse fännibaasi.
3. Ise muusikat välja andes pead omama nägemust kogu albumi loomise protsessi erinevatest etappidest. Palju läheb mingi detaili tootmine, kulud, tulud. Keegi ei taha ju enda plaatide väljaandmisele peale maksta.
4. Hea oleks tunda välisriikides paari lojaalset ajakirjanikku või partnerit, kellel on võimalused ja kogemused seoses retsensioonide erinevatele kriitikutele suunamisega.
5. Tänapäeval on võimalik müüa oma muusikat väga vabalt ka ainult Bandcampi kasutades, kuna sõna levib ning see on põhiline.
6. Kui olemas on sissetulek ka mujal töötamisest, on võimalik loomingulises pooles järeleandmisi mitte teha.
7. Mida rohkem ise teed, seda rohkem juhid protsessi ning kokkuvõttes kaotad vähem sissetulekut.
8. Tee midagi ainult siis, kui leiad selles õigustust. Millegi tegemine lihtsalt tegemise pärast, omamata mingitki tagamõtet, ei anna kahjuks enamasti tulemust.
9. Ole aktiivne, kuid mitte pealetükkiv.
10. Tuleks arvestada sellega, et miski ei sünni üleöö. Mida pikaajalisemalt sa oma arenguid, mõtteid ja eesmärke ette planeerid, seda suurem võimalus on püsima jääda. Ära kohku sellest, kui tuleb ette hetki, mil sul puudub usk enesesse. See on ajutine. Elu käibki lainetena.

S T L

SÕLTUMATU
TANTSU LAVA

Mai programm

06.05	19:00	PREMIERE'15: Maarja Tõnisson "Body Shift Body" + Arolin Raudva "Dying to Become"
07.05		
08.05	18:15	Sylvia Köster "Mix- (Official Dance)"
08.05	19:00	Age Linkmann "SUPERPOOLIKUD"
08.05	20:30	Sigrid Savi "Poola novell"
09.05	18:00	Tehniline teater, juhendaja Erik Alalooga "Viga/Error"
09.05	19:30	Karolin Poska "Reostus"
09.05	20:30	Kadri Sirel "Eneseväljendus /hoorus"
13.05	19:00	Külli Roosna ja Kenneth Flak "Blood Music"
14.05		
22.05	22:00	Tantsumuusika ja teatriruumi kohtumine „NÜFORM"

KULTUURIDESSANT

S T L . E E

Piletid müügil Piletilevis ja pool tundi enne etenduse algust etenduskohas.

Sõltumatu Tantsu Lava asub Telliskivi 60a, C-korpus, sissekäik VabaLava maja tagant!

Liitu kodulehel S T L . E E meie infolistiga, saad värsket tantsuinfot ja sooduspileteid!

Toetajad: Kultuurkapital, Kultuuriministeerium, Folger, Uuskasutuskeskus, Nordic Culture Point, Tartu Linnavalitsus.

ERINEVATE TUBADE DOSTOJEVSKI

Merete Väin

Sasha Pepeljajev lavastas lavakunstikooli 27. lennu tudengitega vene klassikast tuntud Dostojevski ,,Idiooti'', ent omanäolises vormis. Etendus toimub lavakunstikooli saalides ja koridorides ning vaataja võib vabalt ringi jalutada, valides ise, millist sündmustikku jälgida.

Millest me räägime, kui me räägime Sasha Pepeljajevi lavastusest „Idioot FM"? Nii Dostojevski kui „Idioot" on omandanud sellise kultuurimärgi ja teksti staatuse, mis on mingil moel alati pildil ja seda isegi püüdliku nüüdisajastamiseta. Lisaks tundub Dostojevski mingi olulise faasina, mis tuleb esimene kord läbida juba lavakunstiõppes ja mis naaseb mingil moel aeg-ajalt uuesti. Enesestmõistetavalt intrigeerib sellise materjali enda asemel potentsiaalne uuskasutus. Seega, kindlasti ei räägi me sellest, mis juhtus Lev Mõškiniga.

Niisiis, tähtis pole *mis* või *kes*. Isegi kui 12. klassis õnnestus kohustuslikust kirjandusest mööda hiilida, on kolmnurk Mõškin-Rogožin-Nastasja kuskil mälusopis olemas. Ja kui ka seda mitte, siis üldistav teadmine Dostojevskist või vene kirjandusklassika aegruumist ikka: heitlikud tunded, fataalsed sündmused, intriigid, segaste ja vähem segaste suhete rägastik, see kõik nii inimese ümber kui sees. Kõlab tõesti kui ülesanne näitlejameisterlikkuse lõpueksamil.

Selle asemel et seda kõike ühte või mitmesse läbielatud karakterisse mahutada, tõmbab 27. lend selle siseilma, dostojevskiliku inimese mikrokliima, suurendusklaasi all osadeks. Kui küsida, *kuidas* seda on tehtud, ilmnebki lavastuse kõige suurem õnnestumine: näitlejad panevad lavakunstikooli teise korruse kõik ruumid, rollid ja sketšid funktsioneerima ühtse organismina. Muidu pisut läägeks kulunud sõnapaar „ühtne hingamine" sai minu jaoks igatahes värske sisu – näitlejate kohalolu mis tahes stseenis või rollis koob visalt ja pühendunult üht orgaanilise lavastusterviku võrku.

Näib, et lavastuse jagunemine mitme mängupaiga vahel ja samaaegne tegevus erinevates tubades on säästnud suuremast kärpetööst – kõik rõõmu ja avarust pakkuvad leiud on mahtunud ühte patta. Näitlejad pannakse proovile tantsu-, nuku- ja objektiteatri ning mõnes stseenis vana hea Stanislavskigagi. Omal kohal on lavastuses kindlasti ka huumor ja eneseiroonia – klassikule ei ole lähenetud aukartlikus palehigis, vaid on asutud teda väänama, dekonstrueerima ja modelleerima, nagu Pepeljajevilt võiski oodata.

Sündmused ei toimunud aga mingis metafüüsilises isoleeritud tühjuses, vaid seostusid minu jaoks linnaliku ruumiga, miks ka mitte otseselt Peterburiga. Linn tähendab ruumi, kus teineteise vahetus läheduses kulgeb lõputu hulk lugusid, aga ka moodsa aja pahede kantsi, kus sellesama vahetu läheduse tõttu elavad hädad, naudingud, intriigid, valed, mõrvad. Ruumide vahel kulgedes juhtusin harva mõne stseeni algust (kui seda sai eristada) nägema ja nii tekkis tunne, nagu piiluks jalutades aina suvalistesse akendesse, kus võis pahaaimamatult peale sattuda millele iganes – pulmadest matusteni.

Arusaam sellest organismist moodustubki tükk tüki haaval vaataja peas. Olgugi et igaüks komplekteerib mõnevõrra erineva terviku, on struktuur nii läbimõeldud ja tasakaalus, et ei pea kartma teises toas millegi määrava mahamagamist. Teadmine ja taju sellest, et kuskil siinsamas toimub samuti midagi, on tabav leid dostojevskiliku polüfoonilise omailma kujundamiseks – nagu romaaniski, ristusid lavastuses mitu samaaegset häält ja liini. Sealjuures oli kõige põnevam otsida ja leidagi just neid momente, kus tegevusliinid on ristuma pandud ja nõuavad näitlejatelt kiireid ümberhäälestumisi.

„Idioot FM" rõõmustab, hälbides julge amplituudiga mõlemale poole tekstitruudust – raamatukatkete retsiteerimine ja dialoogid otse romaanist vahelduvad abstraheeritud kujunditega, mille seos algmaterjaliga on puhtalt intuitiivne. Viimast pean (lava)kunstihariduses tohutult oluliseks ja millekski, mis eristab kunstnikku käsitöölisest. Milleks panna lavale midagi nii, nagu on juba raamatus kirjas? Pepeljajev ja tudengid on võtnud väljendada just romaani mittesõnalise, ridadevahelise sideaine, millele sužee ja tegelased on pigem illustratsiooniks, täpsustuseks.

Milline see tervik siis oli? Hoogne, lõbutsev, lärmav, tundeline, traagiline, sünge – nagu Dostojevski, nagu noorus, nagu teater. Küllap on selleski teatav oht muutuda tolmuseks, kui seda temperamendi stereotüüpi liiga enesestmõistetava identiteedina kasutada, kuid lavastuse kiire tempo, žanriline ja emotsionaalne ampluaa ei lase millelgi pikemaks peatuma jääda. Osa lummast just selle psühhedeelse virvarri katkematusest ja komponeeritusest tulebki. Omaette vaimustav on jälgida, millise kellavärgina asjaosalised tähelepanu ja pinget juhivad, ise hetkekski selles pead kaotamata.

Lisaks stseenide ja žanrite popurriile kehastusid vist kõik näitlejad vähemalt korra Mõškiniks, Rogožiniks, Nastasjaks. Kuigi lavastuse ülesehitus ei rõhutanud näitlejat ega rolli, vaid pigem trupi koosmõjul tekkinud sünergiat, joonistusid mingid karakteristikud siiski välja. Kui nimetada mõned, siis Laura Kalle ingellik natuur leidis põneva kontrasti nunnutavas agressiivsuses, Karmo Nigula mängu näis dikteerivat mingi triksterlik säde silmis, samuti jäid meelde Jürgen Ganseni energia ja vahetus. Lauli Otsar mõjus oma ebamaise ja nõtke olekuga nagu meie oma Tilda Swinton ja Karl Laumets jäi meelde monoloogidega, milles 19. sajand päris omana kõlas. Liisa Saaremäel mõjus kui lavastuse *femme fatale*, lustlik ja heitlik, Ester Kuntu lavalisest olekust kumas seevastu läbi mingit põnevat gootilikku tragöödiat.

Siiski näivad erinevused praegu väiksemad kui sarnasused ning põhiline, mis lavastuse õnnestumise taga seisab, on nimelt ühtsus, mis sidus näitlejaid nii omavahel kui lavastusega. Küllap jäävadki sellise pühendumise ja kokkukasvamisega tööd kooliaega, mil kõik sammud veel koos astutakse. Teeb

Stseen lavastusest „Idioot FM". Foto: Kätlin Luht

head meelt, et Pepeljajev on selle näitlejaks kasvamise eriomase hetke potentsiaali ära tabanud ja taolise teose teenistusse rakendanud.

Selleks et kangelased pärast pooleteisetunnist heitlust oma pahede ja ihadega siiski lunastava lõpplahenduseni viia, on appi võetud romaani *grande finale* – Rogožin ja Mõškin Nastasja surnukeha ees. Lavastus lisab sellele pühaliku venekeelse laulu, mida esitavad selleks hetkeks mustast valgesse ümber riietunud näitlejad. Haav naise surilinas pritsib purskkaevuna verd õhku ja selle punase vihma all tarduvad teineteise embuses Rogožin ja Mõškin. See on julgelt juustune ja ilus.

IDIOOT FM

Autor: Fjodor M. Dostojevski
Lavastaja: Sasha Pepeljajev
Kunstnikud: Mirjam Aimla, Bibi-Ann Kahk, Eliise Selisaar (EKA stsenograafiatudengid), juhendaja Inga Vares
Videokujundus: Rasmus Puksmann
Osades: Jürgen Gansen, Markus Habakukk, Ester Kuntu, Karl Laumets, Karmo Nigula, Saara Nüganen, Lauli Otsar, Ott-Henrik Raidmets, Christopher Rajaveer, Liisa Saaremäel, Risto Vaidla, Laura Kalle, Karl Koppelmaa ja Mehis Pihla
Esietendus: 25. märts 2015 lavakunstikoolis

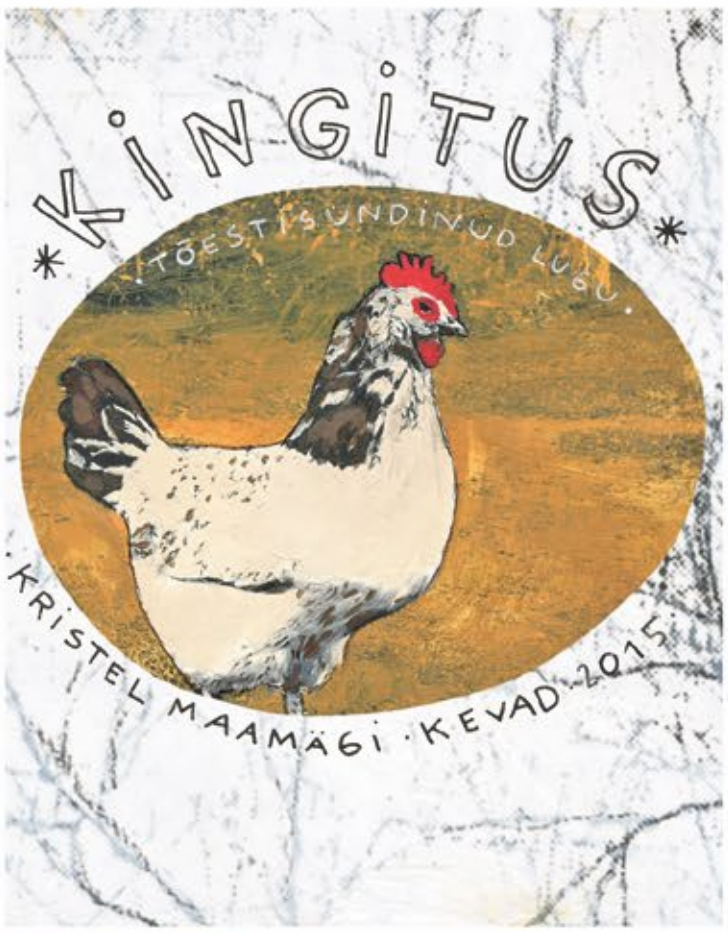
KINGITUS
TÕESTI SUNDINUD LUGU
KRISTEL MAAMÄGI · KEVAD 2015

OI, NÄE, KROOKUSED ON JUBA VÄLJA TULNUD!

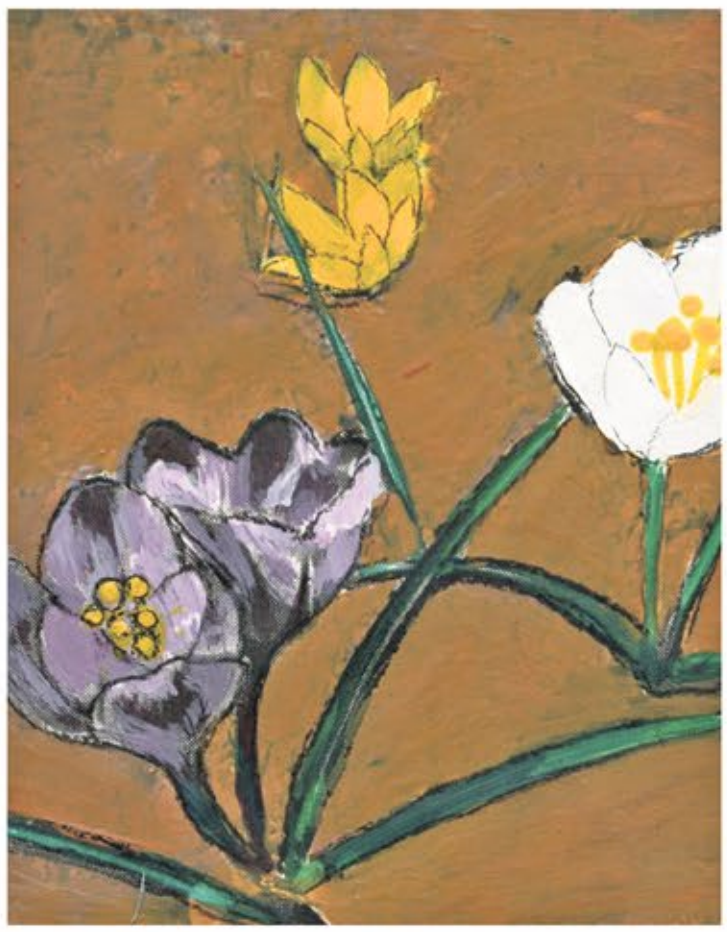

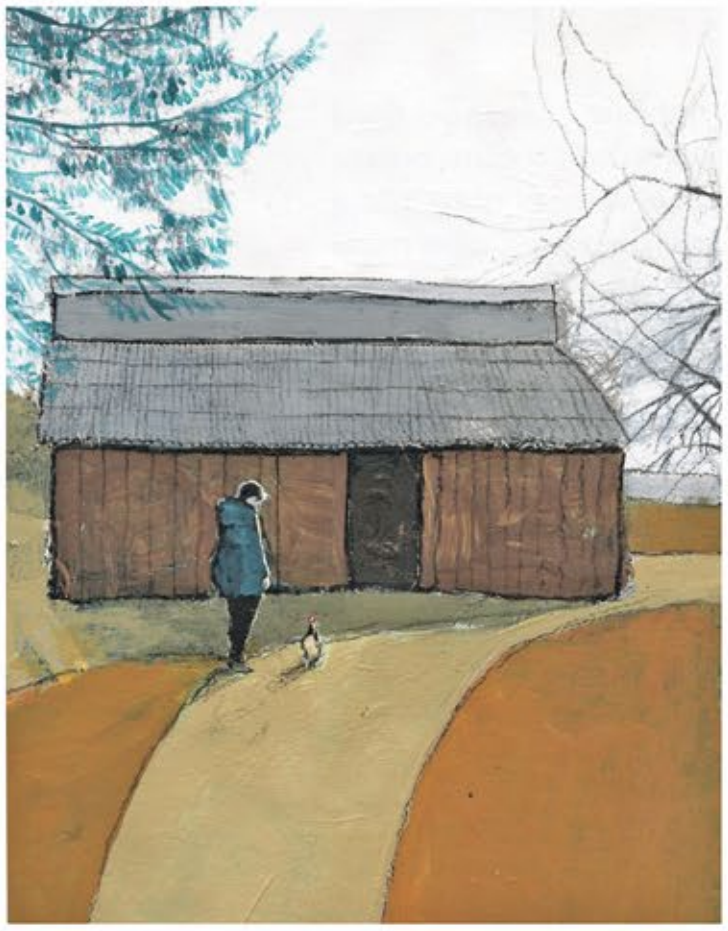

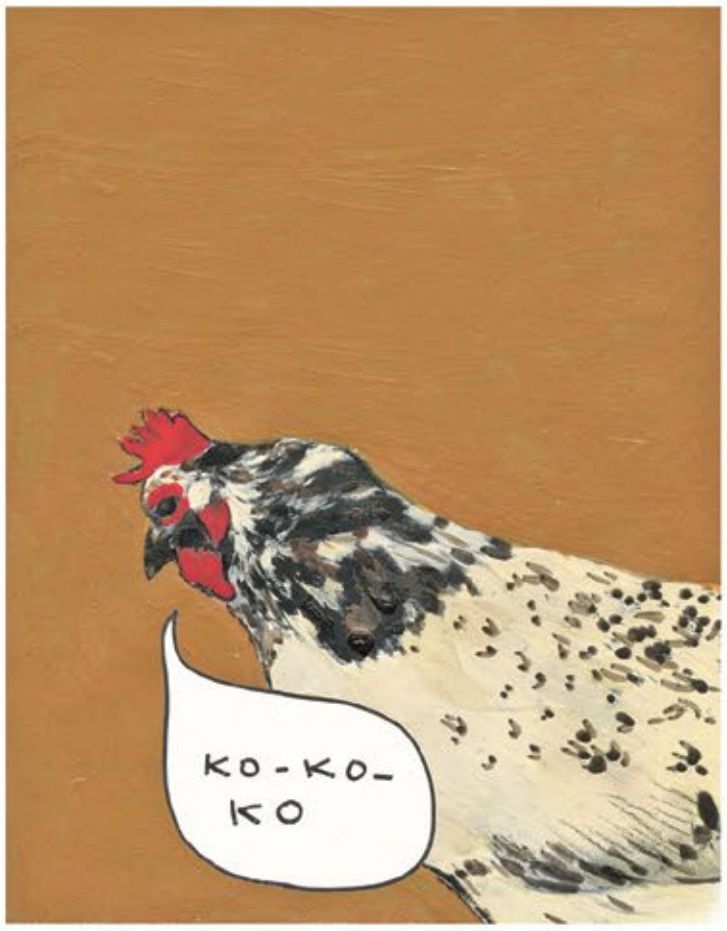
KO-KO-KO

... JA KASEMAHLA SAAB VARSTI...

LEMMI, MIS SA KONUTAD SEAL? MAA ON VEEL KÜLM.

OHOO! AITÄH, LEMMI.

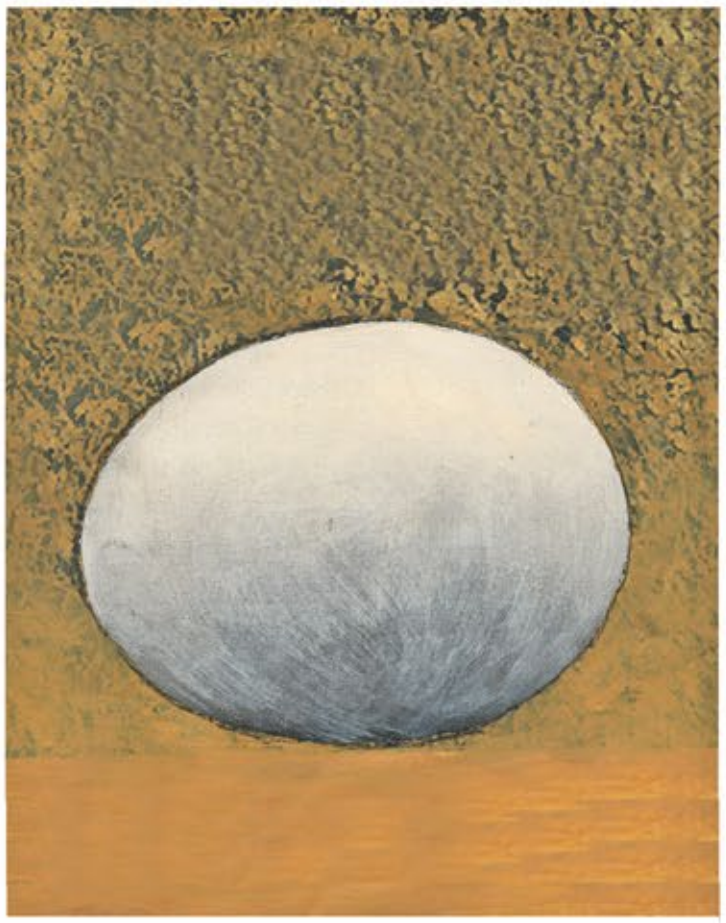

LIIGNE SÕNAKUULELIKKUS ON OHTLIK

Intervjuu **Jaanus Sammaga**. Küsis **Piret Karro**

Mai teisel nädalavahetusel avatakse Veneetsia biennaal, mille Palazzo Malipieros asuvas Eesti paviljonis võib näha sel aastal Jaanus Samma näitust „NSFW. Esimehe lugu" 1960ndatel tagakiusatud, ent geiringkondades aktiivselt tegutsenud mehest hüüdnimega Esimees. Müürileht vestles Jaanus Sammaga tema projektist Itaalias, *queer*-kunstist ja kunsti võimest maailma muuta.

Kuidas sa määratled ennast gei- või *queer*-kunstis? Kas sinu *queer*-kunstnikuks nimetamine on kohane või on see kategooria pigem väljastpoolt tulnud?
Ma ei usu, et olen ise enda kohta geikunstnik öelnud. Samas ma ei tea, kui palju ma saan selle vastu protestida – teosed, projektid, näitused on nende teemadega seotud olnud, aga ma ei piiritle ennast nende tiitlitega. Samamoodi nagu ma ei taha piiritleda ennast meediumipõhiselt. See võib tekitada vaatajas tunde, et asi ei puuduta teda ja seal ei olegi midagi muud. Ma siiralt loodan, et näitused, mida ma olen nendel teemadel teinud, on kõigile. Igaüks peab rääkima asjadest, millest ta teab, ja jõudma nende kaudu mingisuguste üldistuste ja suuremate tõdedeni. Teema on lihtsalt vahend nagu meediumgi.

Ütlesid, et Veneetsia biennaali väljapanek „NSFW. Esimehe lugu" ei tegele ainult ühe mehe biograafiaga, vaid seda saab nimetada üldistavalt ka inimõiguste-teemaliseks teoseks. Näituse kaudu küsid, kui palju võib riik üldse meie privaatsfääri sekkuda. Kas inimõigustega tegelemine on sinu jaoks teosteülene teema või tuleb see sulle uuena? Millised on sinu jaoks suuremad üldistused või olulised teemad?
Tahan rääkida oma kunsti kaudu elust sellisena, nagu mina seda näen. Ma arvan, et mingitel hetkedel on vaja inimest raputada. Võtame näiteks sügisel toimunud kampsunite näituse (*„Kampsunipood Hair Sucks" Kunstihoone galeriis, 2014* – toim.). Kampsun on üldjuhul nii turvaline ja pehme asi, aga mina kudusin sinna sisse tänavalt leitud grafitid, mis on paljude meelest vulgaarsed. Arvan samas, et silmakirjalik on öelda, et nende kampsunitega ei tohiks avalikus ruumis olla. Meie elus on palju asju, mida me pidevalt teeme, aga järgmisel hetkel teeskleme, et need on kohutavad tabud. Ma ei taha rääkida valjuhäälselt inimõigustest, geiõigustest jne, jätan selle südamerahuga aktivistidele ja poliitikutele ning kõigile neile, kes antud valdkondadega tegelevad. Mina näen maailma tervikuna ja tahan rääkida nendest asjadest detailide kaudu. Selle, millest teos lõpuks räägib, paneb iga inimene ise kokku.

ETV saates „Meie aja kunst"[1] ütles Kaisa Eiche sinu kohta, et sa teed toreda elu kunsti, sest sul ei ole mingit traumat. Kaisa kutsus sind üles: „Jaanus, saa vihaseks!" Kuidas sa sellesse suhtud? Kas on vaja traumat, et teha (head) kunsti?
Ma ei kujuta ette, kellel on seda traumat nii väga. Minu jaoks on küsimus väljenduskeeles või esteetikas, mida ma kasutan. See on tihti *camp*'lik ja barokne, mis võib tõesti jätta mulje lõbususest ja kergusest. Kuid lõpuks on see ikkagi ainult keel. Gootilik kunst ei pruugi ju ka tegeleda sügavamate ja traumaatilisemate sündmustega. Elukogemus tuleb kasuks. Ma arvan, et noor kunstnik käsitleb ja analüüsib pigem ennast ja proovib leida endas mingisuguseid vastuseid kunsti kaudu, mida ta teeb. Natuke kogenum kunstnik või kirjanik suudab ja on huvitatud selle üldistamisest, sest ta on endaga juba tuttav, teab juba endas mingeid vastuseid.

Kas kunstis *queer*-teemadega tegelemine asetub praegu Eestis traumaatilisse konteksti? Või on siinne kultuuriline keskkond juba vastuvõtlik tabuteemadel või tabusid murdnud teemadel rääkimise suhtes?
Seksuaalvähemuste teemast rääkimine ei ole Eestis enam tabu. Oleme teinud selles viimase kümne aastaga suuri edusamme. Kõige olulisem on, et sellest nn avalikust saladusest on saanud aruteluteema meedias ja tavavestluses. Asjad liiguvad paremuse suunas. Kuid ka olukorda nõukogude perioodil ei saa võrrelda kohtadega, kus homoseksuaalsed suhted on siiani surmanuhtlusega karistatavad. See ei vähenda aga inimeste isiklikku traagikat – väga paljud ei saanud elada sellist elu, nagu nad oleksid tahtnud.

Võtame võrdlusmomendiks sinu uurimistöö geinarratiividest nõukogude ajal. Homoseksuaalsus oli siis kriminaalkorras karistatav, mis oli kindlasti traumaatiline. Samuti oli *queer*-kunsti tegemine midagi hoopis uskumatumat kui praegu. Kuidas inimesed enda individuaalsust vaatamata repressioonidele ikkagi väljendada suutsid?
Mis puutub näiteks geieludesse – ma lihtsalt oletan, sest mina pole sel ajal elanud –, siis mul on jäänud mulje, et süsteem sundis elama hästi tungidepõhiselt, seal ei olnud ruumi tunneteks. Lihtsalt otsisid mingisugust kiiret väljundit oma frustratsiooni väljaelamiseks. Osaliselt seetõttu koondus kõik avalikesse käimlatesse, kus toimus ainult seks, asi ei läinud kaugemale. Vähe on neid paare, kes elasid nõukogude ajal koos või olid normaalses suhtes.

Kas isegi kontseptsioon sellest, et võiks mingisugune geisuhe olla, ei olnud kogukondades praegusega võrreldes välja kujunenud?
Ma ei usu seda küll. Suhet ja seksuaalset tungi hoiti lahus, sest enamik või väga paljud abiellusid. Ja ma ei kahtlegi, et need abielud põhinesid ka armastusel. Aga võib-olla nad oleksid teinud mingis teises olukorras lihtsalt hoopis teistsuguseid valikuid. Nüüd käivad WCdes tõesti need, kellele konkreetselt selline žanr huvi pakub. Ma arvan, et nõukogude ajal oli väga palju õnnetuid ja üksikuid inimesi.

Mis on sinu jaoks nüüd, mil sa oled uurimistööd teinud, see teadmine, mida sa tahad teistega jagada, et ajalugu ei korduks?
Ma ei võtaks neid asju, mis meil praegu on, neid õigusi ja vabadusi iseenesestmõistetavana. Me näeme, kui kiiresti muutub must valgeks ja vastupidi. Ohtlik on ka see, kui oleme hästi sõnakuulelikud. Me teame, et õige on olla tolerantne, ja me oleme tolerantsed, aga siis, kui meile öeldakse, et õige on miski muu, siis me olemegi miski muu. Kui me ei analüüsi oma tegusid, siis need ei saa osaks meist endist. 1990ndate alguses räägiti vabalt kõikidel teemadel, ka geiteemadel. Huvi seksuaalsuse vastu oli plahvatuslik. Ühiskond oli justkui tolerantne, aga see tuli suuresti teadmatusest. Nüüd on ühiskond aru saanud, mis toimub, ja seetõttu on konservatiivsus jalad uuesti alla saanud. Võib-olla on see seotud ohuga, mida mehed tajuvad oma positsioonile. Väga paljud asjad meie ühiskonnas on sellel baseerunud. EKRE edu viimastel valimistel räägib meeste võimust, mis on kõikuma löönud ja mida on kaitsma asutud.
Taoline reaktsioon on normaalne, kuid aeg on samm edasi astuda. Ma ei räägi ainult seksuaalsuste õigustest ja kooseluseadusest. Meil on väga paljudes valdkondades nüüd palju suuremad kogemused ja arusaamised. Aeg on edasi liikuda ja teadmine on siin võti. Saame hirmudest üle, teadvustades nende hirmude olem(at)ust. Raske on aktsepteerida ja mõista, kui sa ei tea sellest maailmast midagi.

Kuidas sa suhtud selles kontekstis Eesti riigi esindamisse Veneetsia biennaalil?
Ma olen juba kuulnud, et „Jaanus Samma ei esinda minu Eestit" (*naerab*). Ma ei mõtle üldse sellele, et ma esindan mingit riiki. Ma esindan ennast. Ma ei taotle mingisugust tõde oma näitusega. Aga see, et riigikogus on kohad EKREI, on vist ka normaalne paratamatus. Võib-olla on hea, et neil on mingisugune ventiil. Meedia ei rääkinud tegelikult kogu valimisdebati ajal nendest teemadest, alles siis, kui EKRE sai riigikokku, hakati sellest uuesti rääkima.

Oma seeriaga „Kampsunid" (2012–...) tegelesid sa tabude lõhkumise ja turvatsooni-ebaturvalisuse piiriga, „Filter" (2008, 2014) lõi turvatunde kõikuma ja tekitas toimuva suhtes teadmatust ning Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumisse istutatud sajad taimed „Läbimises" (2012) sundisid vaatajat sõna otseses mõttes läbi nõgeste minema. Kui mässumeelseks kunstnikuks sa end pead?
Ma ei ole väga selle peale mõelnud. Kui ma mõtlen oma isikule, siis ma ei ole väga mässumeelne. Aga ma tahan inimesi intrigeerida ja raputada. Minu väljendusvahendid on tihti pehmed, kaunid ja visuaalselt meeldivad, kuid omamoodi on see lõks. Kui kampsunite näitus oli vaateakendel, siis astusid lastega pered sisse ja mingil hetkel toimus – ma ise olin tihti seal – avastusmoment, et mis siin tegelikult sünnib, kuhu me oleme sattunud (*naerab*) ja siis joosti kiiresti ära. Ma arvan, et olen õppinud tundma oma tugevaid ja nõrku külgi ja nende piires või nendega žongleerima. Olen väga õnnelik, kui ma suudan raputada. See on üks taotlustest kindlasti, sest muidu pole mõtet midagi tehagi, kui sa ei suuda kas või natuke oma publikut muuta.

Kas sul on mingi kindel missioon või pilt tulevikust, kuhu sa soovid jõuda (oma kunstiteostega samme astudes)?
See ei ole teadvustatud missioon kindla sihi suunas. Loomulikult soovin rääkida olulistest asjadest ja maailma mõjutada, aga ma arvan, et see ei ole ainuke eesmärk. Sama tähtis on lihtsalt teha sellist kunsti, mis mulle endale meeldib ja huvi pakub.

Veneetsia biennaalile on Eestist aastate vältel ikka selliseid kunstnikke saadetud, kes

tegelevad raputavate teemade või mingeid piire nihestava kunstiga, nagu Ene-Liis Semper (esindas Eestit 2001. aastal), Mark Raidpere (2005), John Smithi duo (2003) ja Liina Siib (2011). Kuidas sa enda jaoks sellesse jadasse paigutud?[2]

Ma pole mõelnud niimoodi temaatiliselt. Võib-olla saab mingeid sarnasusi luua. Liina Siib, Mark Raidpere, Kristina Norman (*esindas Eestit 2009. aastal* – toim) – võib-olla näen mingit ühisnimetajat. Aga kuuleksin seda pigem nendelt, kes teevad Veneetsia biennaalist kokkuvõtteid. Ma arvan, et seda ei pea niimoodi võtma, et millisena me tahame Eestit näidata.

Nii palju kui ma olen Veneetsia biennaalil käinud, vaatan eelkõige vene paviljoni pilguga, et see esindab riiki, sest on teada, et see on riiklik otsus või vähemalt saanud riikliku heakskiidu. Mul ei tule mõttessegi vaadata nt Prantsusmaa paviljoni riigipõhiselt. Siiski, pean oma nõrkuseks tunnistama, et riigipõhiselt vaatan ma veel väga väikeste riikide paviljone. Selles mõttes vaadatakse Eesti paviljoni ka mingi nurga alt, et ahaa, seal tehakse sellist kunsti. Loomulikult üldistab osa vaatajatest nähtut tervele Eestile. Aga selle teadvustamine ei pea kuidagi muutma loomingut, mida ma teen.

Sa teed koostööd itaalia kuraatori Eugenio Violaga. Kuidas tema seda projekti ja Esimehe elulugu tõlgendas? Eugenio tuleb hoopis teisest, vabamast Lääne-Euroopa kontekstist. Kas tema ettekujutus potentsiaalist, mis selle loo kunstiteoseks vormimisel on, oli sinu omast kuidagi erinev?

Nii palju erinev, et tal tõesti puudub Nõukogude Liidu kogemus. Vahel on tal võib-olla mõistetavalt stereotüüpne arusaam nõukogude perioodist. Ma pidin alguses väga palju detailide tagamaid seletama, et mida mingisugune asi tegelikult tähendab. Pidin avama palju konteksti, mida mina võtsin isenesestmõistetavana, aga mida väljastpoolt tulija ei saagi kohe alguses täielikult mõista.

Näiteks toimik, mis räägib kohtuotsusest mõista süüdi kaks meest selle pärast, et nad seksisid omavahel. Olen palunud erinevate valdkondade esindajatel seda lugeda, kuna nad märkavad uusi tahke. Juristid loevad sealt asju välja hoopis teistmoodi kui erinevad loovisikud. Ma teen koostööd filmitegija Marko Raadi, helilooja Johanna Kivimäe ja kirjanik Maarja Kangroga. Nad on pannud rõhud hoopis teistesse kohtadesse. Mul on hea meel, et olen saanud neid sellesse protsessi kaasata. Ja loomulikult Eugenio Viola, kes on seal hoopis midagi muud tähele pannud. Koostöö temaga on mulle väga huvitav ja antud näituse jaoks vajalik, sest see on suunatud rahvusvahelisele publikule.

Kas sulle tundub, et see tõlge on üle tulnud? Kas see nõukogude ajast pärinev lugu on mõistetav praeguses Veneetsias ja praeguses Eestis? Või on ka kontekstierinevusest tingitud tähendusnihe oluline?

Olen proovinud ehitada seda näitust üles viisil, et minu jaoks olulistes kohtades ei tekiks mingisuguseid valestimõistmisi. See näitus tuleb pärast Veneetsiat ka Eestisse, pean mõtlema, kas seal oleks vaja midagi ümber mängida või mitte. Veneetsias on mitu tegurit: esiteks ei teata väga palju nõukogude perioodist, aga teiseks pole väheoluline ka see, et sealne näitusekülastaja on väga erinev igasugusest tavanäitusekülastajast mingis muus kontekstis, sest tõenäoliselt on ta näinud juba sadat näitust ja on väga väsinud. Ma olen mõelnud teatud asju ümber mängida, et oleksid mõned hästi haaratavad elemendid, mis aitaksid tõmmata näitusekülastajat sellesse loosse lootuses, et ta suudab süveneda.

Kui poliitiliseks sa oma kunsti pead ja kuidas sa end tunned, kui sind pannaks eesti *queer*-kunstnike ritta?

Ma olen ka ise ennast vahel sellesse ritta pannud, aga mulle tundub, et see lõpuks pigem piirab. Kui inimesed vaatavad ainult kunstiteose poliitilist aspekti, siis ei pruugi nad hallata teose, näituse või loomingu tervikut. Mina tahan kogeda tervikut ja ma näen endas vaatajana ülesannet näituselt tervik leida. See tervik on väga mitmekihiline ja loomulikult on pool sellest seotud minu võimega näha kõiki neid võimalusi. „Esimehe loo" puhul näiteks ei ole see, et oli üks inimene, kellel oli väga raske või väga huvitav elu, ainus, millest näitus räägib. Kui märkad üksnes, et küll geidel oli raske elu, siis tajud ka ainult ühte kihti.

Mulle tundub, et see on hoomamatu – mitte selles mõttes, et millestki ei saa aru, vaid sellel tasandil, et neid kihte on nii palju, täiesti lõputult, kuhu sa võid tõlgendustega minna.

Jah, seda küll. Aga kuidagi ikkagi võtad selle enda jaoks kokku. Lõpuks on ju kõik hoomamatu. Kõik on kaheldav, küsitav ja tõde ei ole jne. Aga peame ju kuidagi toimima. Ja siis me mingil hetkel otsustame, et jajah, see on see... Samal ajal teadvustades, et *see* ei pruugi olla *see*, aga lihtsalt tuleb eluga edasi minna. Või siis saame sellise kogemuse, mis ei ole ratsionaalselt lahti seletatav, aga me lihtsalt tajume midagi, mis on uus. Ongi mingi kogemus ja sellisena tervik.

[1] *„Meie aja kunst", ETV2, 01.08.2014. Kättesaadav aadressil* http://etv2.err.ee/v/kultuur/meie_aja_kunst/saated/0dff5037-b777-4f6b-8e65-ccad7cffaff5

[2] *Loe lisaks Kaarin Kivirähki referaati „„Eestlased Veneetsias". Draamaetendus aastast 1997", Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse uudiskiri, Veneetsia biennaali erinumber. Kättesaadav aadressil* www.cca.ee/veneetsia-biennaali-erinumber/234-10-aastat-eesti-paviljone-veneet

Jaanus Samma ei soovi piiritleda end kunstnikuna teema- ega meediumipõhiselt, vaid loob näituse terviklikuks kogemuseks. Foto: Janis Kokk

BIOMARKET

Nii terve ja rõõmus...

Uus!

Kaubamaja Biomarket | *Rocca Al Mare Biomarket* | *Solarise Biomarket* | *Ülemiste Biomarket* | *Viimsi Biomarket* | *Tartu Biomarket* | *Pärnu Biomarket*

www.biomarket.ee

ARTISHOKI VEERG

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on. Sel korral kirjutab Liisa Kaljula Venemaa esinduskunstirühmituse AES+F teose „Viimane ülestõus" põhjal sellest, kui pinevalt kõnetab muuseumikunst praegu maailmas toimuvat.

VEETLEVAD DŽIHADISTID

Liisa Kaljula

Tahaksin pühendada seekordse Artishoki veeru kaasaegsele vene kunstile – sõnaühendile, mis on vana lääne kunstimaailma silmis midagi oksüümoronlikku. *Russian contemporary art* on umbes nagu *act natural* või *definitely maybe* – teravmeelne rumalus, millega musta riietunud kunstimaailm kunstinäituse avamisel end lõbustada võiks. Mind isiklikult möödunud aastal Peterburis toimunud Manifesta kaasaegse kunsti biennaal vastupidises ka ei veennud – viiekümne ühest kutsutud kunstnikust olid vaid kuus vene päritolu ja korraldajate sõnavõttudest kumas ikka ja jälle läbi kultuuritooja missioon üha sügavamale traditsioonide rüppe vajuva Venemaa jaoks. Loomulikult tuli Manifestal astuda läinud aastal väga selgelt välja mitmete Venemaa nootide ja ettevõtmiste vastu nii sise. riiklikult kui rahvusvaheliselt. Aga miks mitte aktiveerida kohalikku kunstnikkonda, sest kokkuvõttes teeb vene kaasaegne kunst lääne kaasaegsele kunstile oma tundliku sotsiaalse närvi ning valmisolekuga julgelt ja kiirelt reageerida ning harjumuspärastest kontekstidest välja astuda silmad ettegi. Mõtlen muidugi Pussy Riotit, Voinad ja kõiki neid noori kunstnikke – nende seas ka UVKE kutsel Eestis käinud Egor Krafti, kes on olnud seotud Moskvas asuva Rodšenko kunstikooliga, aga kaugeltki mitte ainult.

2007. aastal esindas Venemaad Veneetsia biennaalil kunsti. rühmitus AES+F, mis sealt vaatemängulise videoteosega „Viimane ülestõus" rahvusvaheliselt tuule tiibadesse sai. Rühmituse, esialgse nimega AES, lõid 1987. aastal Moskva arhitektid Tatjana Arzamasova, Lev Jevzovitš ja disainer Jevgeni Svjatski, 1995. aastal liitus fotograaf Vladimir Fridkes ja nimeks sai praegune AES+F. Rühmitust on iseloomustanud alati muutuvate trendide ja tehnoloogiatega kaasaminek ning kui üheksakümnendatel olid nendeks Ida-Euroopas moefotograafia ja reklaamikunst, siis nüüd on kõikjal maailmas jõudnud kätte suurejooneliste digitaalsete lahenduste aeg. „Viimane ülestõus" on rühmituse AES+F üks lummavaimaid suuremõõtmelisi digitaalseid teoseid, võib-olla üks viimaste aastate lummavaimaid suuremõõtmelisi digitaalse kunsti teoseid üldse, mida saab näha veel mõned nädalad täies hiilguses Kumu kunstimuuseumi kevadnäitusel „Surm ja ilu. Gootika kaasaegses kunstis ja visuaalkultuuris". Kuna tegemist on mitmekanalilise HD-formaadis videoinstallatsiooniga, mille taga seisab terve erinevatest spetsialistidest koosneva kujundajatearmee digitaalne „käsitöö", siis on selle teose kodu. arvutist vaatamine natuke nagu õrritamise mõõtu ettevõtmine. Muuseumi pimendatud saalis kolmelt suurelt ekraanilt ja korraliku stereoheliga on seevastu paigale naelutavast elamusest raske pääseda, vähemalt neil, kes on visuaalsete vaatemängude suhtes tundlikud või elus ühel või teisel kujul amokki jooksnud.

AES+F „Viimane ülestõus 2. Katedraal", 2007, digitaalne kollaaž, c-trükk. Autori loal, © 2015 AES / Artists Rights Society (ARS), New York

„Viimane ülestõus" on suurejooneline amokijooks päris mitmes mõttes. Lavastatud, pildistatud ja digitaalse töötluse abil uuesti liikuvaks muudetud materjal – golfikeppe, kurikaid ja mõõkasid aegluubis viibutavate teismelistega – seguneb siin sujuvalt fantastilise arvutigraafikaga kujuteldavast saarest, millel toimub kummastav, antiutoopiline tulevikuelu: rekad, tankid ja raketid, tuulegeneraatorid, naftapuurtornid ja purskavad vulkaanid veidral lapselikus kujutlusvõimes vormitud maastikul. Teose esteetika on mõjutatud selgelt nii viimaste kümnendite videomängudest kui ka klassikalisest kunstiajaloost, sest vägivald on siin nii meeldivalt väljapeetud ja toime pandud graatsilistes kunstiajaloolistes poosides, pealegi on selle taga hüperrealistlikud androgüünid, keda ei sega inimlikud tunded – viha, hirm ega õudus –, rääkimata sinikatest või haavadest. Peale selle luubib video edasi-tagasi, peatudes vahetult enne vigastuste tekitamist ja kerides vägivaldsed stseenid tagasi ähvardava viibutamise juurde. See on ideaalne vägivald ning AES+F ise nimetab oma tööd post-post-fotograafiaks või digitaalseks maalikunstiks ja Venemaal võrreldakse nende tegemisi muidugi Hollywoodiga. Viimast õigusega, sest rühmituse iga teose valmimine eeldab suurearvulist palgatud meeskonda *casting*'u korraldajate ja massistseenide elluviijate, valgustajate ja operaatorite, rekvisiitorite, eriefektide spetsialistide, renderdajate ja produtsentidega.

Kuigi „Viimane ülestõus" on ringelnud erinevatel kunstinäitustel üle maailma viimased kaheksa aastat, on see teos aktuaalsem kui kunagi varem just nüüd. Ajal, mil läänemaailma jõuavad islamistlike terroriorganisatsioonide visuaalsed, estetiseeritud, nüüdisaegse tehnoloogia abiga loodud ja levitatud vägivallateated. Islamiriigi videod on muutunud viimasel ajal väidetavalt kinematograafilisemaks, tapmised või piinamised ise vaatemängulisemaks ning lisaks videote abil värvatud võitlejatele on neil veebis kuuldavasti ka terve rida „tellijaid", kes ootavad kannatamatult uue video üleslaadimist ja väljendavad sotsiaalmeedias frustratsiooni ja rahulolematust, kui viimane mingil põhjusel viibib. Islamimaailmast pärit asjatundjate sõnul on selline värbamine kõige tulemuslikum kehvadest peredest pärit noorte seas, kes otsivad endale tugevat alternatiivset identiteeti, ent võib-olla on estetiseeritud äärmuslikule sisule kerge saak ka infoajastu heaoluühiskondade lapsed, kes kannatavad turvalisusest tingitud igavuse ja spliini või arvutis istumisest tuleneva vähese adrenaliini vallandumise käes. Ei tea, loodetavasti mitte, sest lõppkokkuvõttes pole äärmusluses midagi romantilist ja terrorism ei ole uus radikaalne alternatiivkultuur, nagu võib tunduda nende ümber viimasel ajal toodetavast veetlevate džihadistidega visuaalkultuurist.

ЛЕКСИКОН

АЛИЕН – *ALIEN*

1990ndate teisel poolel, kui olin koolipoiss, õpetati meid ühe tunni raames ankeeti täitma. Mäletan hästi, kuidas õpetaja ütles minu sõbrale: „Noh, kirjuta, mis rahvusest sa oled." Sõber aga vastas: „Ma olen *alien*!" „Mis *alien* sa nüüd ikka oled?" „Päris-*alien*, minu passis on nii kirjas," jäi sõber endale kindlaks. Ma teadsin juba tol ajal hallide passide olemasolust, kuid pole kunagi aru pidanud selle üle, mis seal kirjas on... Aga tõepoolest, oligi „alien". „Vau! Kui äge," mõtlesin ma siis. Nõukajärgsel ajastul, kui VHS-kassette filmidega „Alien" ja „Aliens" vaadati lausa pildi moondumiseni, tundus, et on lahe omada passi, millel ilutseb kuldtähtedega kiri „ALIEN'S PASSPORT". „See on ju megalahe," mõtlesin ma. Ja isegi siis, kui viskasime oma sõbra üle nalja, et ta on võõras, paistis tema silmist vaid „kõva kuti" uhkustunne.

Nüüd, mõeldes antud teemale rohkem sügavuti, saan aru, et sarnasus ei seisne üksnes sõnas. Võõrad on omaette, nad ei pea teenima aega mingis sõjaväes. Võõrad liiguvad peaaegu igal pool, kus aga tahavad. Nad ei vaja viisat ei itta ega läände minekuks. Keegi ei vastuta võõraste eest – nad vastutavad enda eest ise. Neil on valik: kui tahan, siis hammustan (võtan Venemaa kodakondsuse), kui tahan, siis rooman kaua mööda laeva, otsides saaki (teen Eesti kodakondsuse eksami), kui ei taha, jään kookoniks (ka selles seisundis on mõnus olla). Kurat küll, äkki peitubki tolles lapsikus naiivsuses siiski mõni tõetera?!

Vladislav Kopylkov

KIRSIAED ÕITSEB

ПРОГУЛКА VENE TEATRIS

Tekst **Julia Ahtijainen**. Fotod **Tõnu Tunnel**

Eesti ainus professionaalne vene teater asub Tallinnas tagasihoidliku fassaadi taga, mis peidab kullatud lagede all klassikalist repertuaari. Julia Ahtijainen ja Tõnu Tunnel käisid kohtumas Vene Teatri Peterburist pärit noore lavastaja Ivan Strelkiniga, et rääkida tööst vene pühakojas.

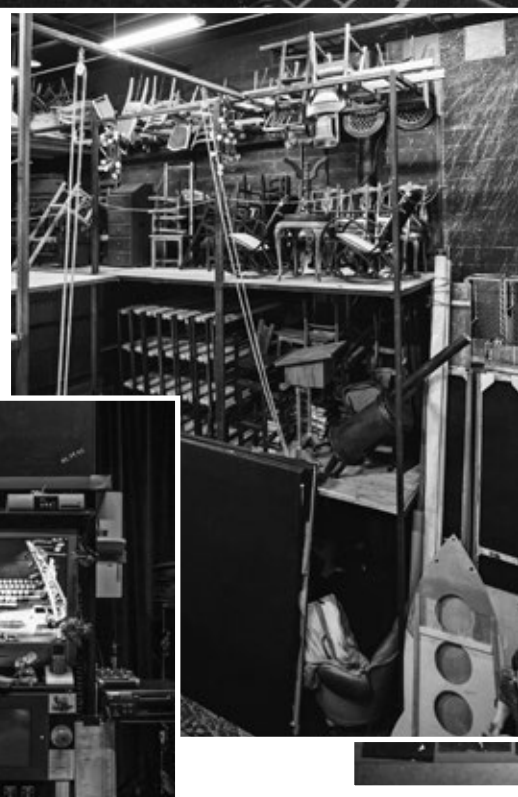

Ivan Strelkin tervitab meid peaukse juures ning suunab kõigepealt oma kontorisse. Esmamulje põhjal on Ivan väga konkreetne ja seda mitte tavapärases, jäigalt järsus, vaid hoopis meeldivalt viisakas võtmes.

Kontori uks avaneb ning mu pilk takerdub väikesel lavamaketil keset tuba. Alustame vestlust Ivaniga samuti konkreetsel toonil, ootuspärase, kuid vajaliku küsimusega, et miks siis ikkagi teater. Härra Strelkin vastab, et ega ta ise ka päris hästi ei tea. Keskkoolis oli nüüdsel lavastajal plaan astuda Peterburi Riikliku Ülikooli sotsioloogia teaduskonda, kuid viimasel aastal muutis ta meelt ning koputas hoopis Peterburi Riikliku Teatriakadeemia uksele, mis avanes esimese katse peale – selge märk. „See ala lihtsalt sobis mu hingele ning sel valikul pole mingit muud mõistuslikku põhjust," sõnab Ivan esimest korda naeratades.

KIRJANDUS, KLASSIKA JA KIRURGIA

Silman raamatutest ja ajakirjadest ülekaalus riiulit tema selja taga ning uurin edasi, kas tema näidendid on rohkem maailmakirjanduse või vene repertuaarist. Lavastaja vastab, et pigem maailmakirjandus, klassikaline maailmakirjandus.

„Tekstide puhul on mul alati oma kriteeriumid. Mulle meeldivad head tekstid, kui rääkida dramaturgia tehnilisest poolest. Enamik klassikalisi tekste on äärmiselt head," sõnab Ivan kõikumatul toonil. Ta ütleb, et talle on tohutult hingelähedased vene kirjanduse tõsimeelsus ja sügavus, ning lisab: „Miski pole sellega võrreldav! Vene klassikaline kirjandus koosneb ainult geeniustest."

Siinkohal lõpetame raamatute poole vaatamise ja tekstist lähtumise, tõuseme püsti ning asume tegutsema – avastama Vene Teatri kardinataguseid.

Kui aus olla, siis kõik korrad, mil olen siin etendusi vaatamas käinud, on suuresti motiveeritud teatri interjöörist. Sest siin on, mida vaadata! Näiteks võiks passida seda grandioosset lage tundide... päevade viisi! Teatrihoonel on jutustada täiesti omaette lugu ning sel on vaieldamatult majahing, külalislahke ja soe vene hing.

Ivan vaatab pikalt lava poole, kus tehnikud panevad järgmise lavastuse dekoratsioone paika. Uurin, ega Ivan pole kunagi ise mõelnud vahelduseks näitlejaameti peale. Vastuseks saan kindla „ei" ning põhjendus on taas meeldivalt konkreetne. Strelkin tunnistab, et tema jaoks on näitlemine ja lavastamine kaks täiesti erinevat ametit, mis nõuavad tegijalt kaht väga isesugust positsiooni ja olekut. Kuigi eksisteerib näitleja-lavastaja hübriidtüüpe, tunnistab Ivan, et see oleks tema jaoks liiga raske. See ümberlülitumine. Ta samastab lavastajarolli kirurgiametiga, kuna lavastuse peab lahti lõikama, midagi sealt ära võtma, midagi lisama, ta peab käituma lavastusega külmavereliselt, ratsionaalselt ning vaatlema seda eemalt kui terviklikku keha. Näitleja peab Strelkini sõnul aga lavastajat usaldama... või siis mitte usaldama, kuid ta peab kindlasti armastama oma osa ning mängima hingega, keskendudes detailidele.

TEATER ON NÄITLEJA

Rõduvaated fikseeritud, suundume kostüümi- ja grimmikorrusele, kus sünnib materiaalne ümberkehastumine. Tee peal tervitavad meid soojalt armsad teatritöötajad. Kõik on kuidagi hubaselt viisakas. Igal nurgal on „tere" ja „vabandust-et-me-teid-segame" ja „pole-üldse-hullu" ja soojad naeratused. Puudu on veel klassikaline must tee vaarikamoosi ja barankadega. Istume grimmitoas maha ning jätkame vestlust. Siin on nukk, mille peal valmistatakse parukaid, parasjagu on tegemisel parukas Ivani lavastusele „Bernarda Alba maja".

Noor lavastaja lausub:

„Tead... Teater on näitleja."

Mina: „Nagu Fitzgeraldi „action is character"?"

Ivan: „Jah... Kõik muu on garniir."

Ivan Strelkin ütleb, et näitlejad on kõige tähtsam osa teatritegemisest. Tal on selle kohta oma teooria, kuid tõdeb enesekriitiliselt, et see kõlaks banaalselt, kuna kordab suurmõtlejate sõnu. Palun tal siiski mõne näite tuua. Ivan lausub, et kogu tegevus algab näitlejast – pole tähtis, kes on talle rolli andnud, oluline on see, et ta täidab seda kui osa oma päriselust. Ta peab tundma end mugavalt selles teises nahas, peab aru saama, miks ta teeb ja ütleb seda, mida ta teeb ja ütleb. Näitleja peab talle antud teksti elusaks mängima, sõnumi selles publikuni tooma. Ivani jaoks on tähtsaim osa tema erialast töö näitlejatega, nende juhendamine ja suunamine.

Mulle hakkab lavastamine üpris intiimse ametina tunduma.

ukse taha ning kogunevad, et koos nii-öelda palvetada. Kuigi ma pole absoluutselt religioosne inimene, meeldib mulle mõte sama meeleseisundi saavutamisest."

Strelkin on lavastanud kahe Eestis elatud aasta jooksul seitse teost, enne seda üksteist tükki Venemaal. Uurin, mis vahe on teha sama tööd kahes erinevas riigis, erinevate näitlejatega.

Ivan selgitab, et tema töö on Eestis lihtsam, kuna siin on tal oma n-ö koduteater, millega kaasnevad seotus ja kohustused. Venemaal sõltus töö paljuski lepingutest, toimusid pidevad muutused – linnad, inimesed, etendused. „Iga kahe kuu tagant pidin looma midagi uut, uute inimeste ja lavaga," kommenteerib Ivan. Töö oli seetõttu ebapüsivam ja raskem nii loominguliselt kui sotsiaalselt. Eestis töötamise juures meeldib Ivanile enim tasakaalustatud pidevus, mille baasilt ta saab lavastajana areneda ja kasvada. Ta tunneb oma näitlejaid ning saab eksperimenteerida: „Tavaliselt pean esmapilgu ajel ära otsustama. See on nagu suure kondiga meest nähes mõelda, et aa, Rogožin! Aga see tüüp ei pruugi loomu poolest üldsegi Rogožin olla või ta on seda rolli 20 korda mänginud ja sellest väsinud. Võid langeda klišeedesse. Kui oled aga näinud oma näitlejaid juba paljusid lavastusi mängimas, hakkad märkama rolle, mis neile omaks saavad, või annad neile täiesti vastandlikke osi, mille nad suurepäraselt välja mängivad. Ma ütleks, et mind viib töös edasi ennekõike järjepidevus."

VÄHEM DRAAMAT, ROHKEM MÄNGU

Ivanile meeldib hoida oma töös selget ja lihtsat joont, kus pole isiklikke tundekeeriseid, vaid professionaalne koostegutsemine. Professionaalne mängija valib ise, kui palju isiklikku ta oma mängu üle kannab. Näitlemine on isikliku loo jutustamine etteantud tegelaskuju, teksti ja maski kaudu. Teater on jutlus, ent jutlus etteantud vahenditega. Selles peitubki teatri ilu – meil on tekst, narratiiv, teine nimi ning rolli kaudu räägime omaenda lugu, põimides selle autori omaga. Selline on töö teatris. Ivan lisab, et tema suhtumise võiks kokku võtta filmi „The Fountainhead" peategelase Howard Roarki sõnadega: „Kui sa tahad teha midagi head inimeste jaoks, siis sa pead armastama seda, mida sa teed, mitte ilmtingimata inimesi, kellele sa seda teed."

Mulle on see seisukoht äärmiselt meeltmööda. Vähem juttu, rohkem mõtestatud tegutsemist. Mõtestatud ja järjekindlat tegutsemist.

Siit suundume lava taha. Vaatamata hoiatusele, et on ohtlik, ronib fotograaf Tõnu lae alla, et saada parimad pildid, ning tunnistab, et ka seal üleval on hubane nagu igal pool mujal. Siin ei eksisteeri seda tavapärast teatrikõledust, kõik on kuidagi soe ja tore. Naisterahvas, kes värvib 24. aprillil esietenduva „Kirsiaia" dekoratsioone, jagab telefoni teel oma vestluspartnerile elulist nõu ning ei lase end meist segada. Elu käib siin lava taga.

VENE TEATER

Peatselt jõuab lavale Igor Lõssovi „Kirsiaed" ning uus plaan ongi jätkata klassikaliste teoste lavaletoomisega. Ivan arvab, et see on õige suund, mis on leidnud ka laiemalt publikult positiivset tagasisidet, sest kus mujal näidata vene klassikat kui mitte Vene Teatris? Strelkin töötab lavastusega „Valged ööd" ning meil on, mida oodata!

Ivan juhatab meid teatri tagaukseni: „Mida veel teile näidata!? Aahh! Meil on ju teatrikass, kelle nimi on Kuri, kuid ta pole üldse kuri... Tegelikult tahtsin ma alustada meie kohtumist temast."

Kas näitlejad on Ivanile ka sõbrad? Vastus paneb mind nõusolevalt kaasa noogutama. Ta tunnistab, et teater on tema jaoks töö ning oma eraelu eelistab ta teatrist lahus hoida. „Nii on tervislikum ja lihtsam. Nii peakski seda tegema," sõnab Ivan. Lavastajale on oluline saavutada näitlejatega professionaalne side ilma isiklike suheteta, nii on teatritöö puhtam. Ta toob näiteks ütluse, et teater on kodu, lisades: „Ma tahaks veel kaugemale minna ning öelda, et teater on kirik. Kodus saad sa oma mustad sokid keset tuba jätta, tülitseda, natuke nutta, ära leppida, juua teed või võtta pitsi viina. Ma pole sellega nõus. Mulle meeldib mõte, et inimesed jätavad oma mustad sokid ja räpased mõtted

TAHAN TEHA SEDA KÕIGE RISKANTSEMAT FILMI!

Intervjuu **Aljona Suržikovaga**. Küsis **Emilie Toomela**

Naudiskleme suurepärase dokumentaalfilmitegija Aljona Suržikovaga nüüdisaegse vene filmikultuuri teemal – Eestis ja Venemaal, on seal vahet? Dokumentalistika grammatikaõpiku autor näib tema jaoks olevat maailmas vene kullastandardiks tituleeritud Aleksandr Sokurov.

Erinevate sotsiaalselt hellade teemade kajastamisega on Aljona Suržikova leidnud tunnustust peale Eesti mitmeis Euroopa riikides ning jaanuaris esilinastus Tallinnas festivalil VDRUG tema värskeim dokumentaal „Poissmees ja Volga". Lool pidi olema esialgu teistsugust perekonnaseisu kuulutav pealkiri, ent elu tegi oma korrektuurid. Suržikova ütleb, et see talle dokumentaalfilmide juures just meeldibki. Film räägib unistustest ja sellest, kas me ikka tahame, et need täituksid. Vestluse käigus tuleb välja ka üks tõde filmitegijate kohta, mida tihti välja ei öelda: ka kõige objektiivsem film on autori nägemus ja stiliseeritud tervik. Meie vestlusest jääb aga ehk veel olulisemana kõlama see, et filmitegija õlul, eriti just dokumentaalide loomisel, lasub vastutus inimeste ees, kes on teda usaldanud. Mõnikord avastavad poissmehed, kellest filmi tehakse, alles pärast ennast ekraanilt vaadates, kui suur on nende kõht. Dokumentalistika on üks riskantne bisnis, seesama härra võib igal hetkel öelda, et jätame selle filmitegemise ära, kõht paistab filmis liiga suur. Mõnikord on aga just hea – kõrvalpilk enda elule annab inspiratsiooni liigutamiseks, vaimselt ja füüsiliselt.

Kui rääkida nüüdisaegsest vene kultuurist Eestis ja Venemaal, siis millised on peamised erinevused?
Erinevused kultuuris ja eriti just filmikunstis on suured ka Eesti enda piires, rääkimata Venemaast ja selle mõjust meile. Esteetika poole pealt näen, et eestlastele meeldib teistsugune stiil kui vene autoritele, kelle tööde väljanägemises on tuntavalt rohkem juhuslikkust, visuaalset rämpsu ja segadust. Vene filmitegija jaoks on oluline emotsioon, kuidas inimesed kaamera ees nutavad! Peamine rahastus on Venemaal suunatud televisiooni, kus väärtustatakse elulisust, ning selline kunstimeel on vahel ka kinofilmid üle võtnud. Eestis on levinud euroopalikum käsitlus, puhtam esteetiline maitse. Praegu teen eestlastega koostööd, järgmisena on tulemas film muusikust ja muusikaõpetajast Robert Kasemägist. Mind on aidanud teiste seas väga palju ka Neeme Järvi. Minu meelest on kultuur nii rahvusvaheline väljund, et ei ole tähtis, mis rahvusest keegi on. Temperament on meil kindlasti erinev, aga palju olulisem on inimese karakter ja oskus huvitavalt lugusid jutustada.

Milliseid väärtusi näed vene filmitegijate seas olulistena?
Parasjagu on kinodes jooksmas „Sokurovi hääl", ta on tõeline vene kinokultuuri maailmanimi, keda tuntakse kõikjal, mitte ainult Venemaal. Noored inimesed võib-olla ei tea Sokurovit nii palju, ta on ajaliselt üsna lähedal Andrei Tarkovskile, kuigi tema peamine loometegevus toimus ikkagi aastaid hiljem. Selles filmis räägib režissöör ise oma loomingust. Ei pea olema näinud kõiki tema linateoseid, et dokumentaalist aru saada, aga mõnda võiks vaadata küll – need on kõik internetis kättesaadavad. Need on nii keerulised – see, kas sa saad vene keelest aru või mitte, siin ei aita! Visuaalne ja ideoloogiline sisu on neil nii sügav ja teistmoodi, et tema filme on raske vaadata, neid aga peaks nägema, sest need panevad inimesi juurdlema väga paljude teemade üle. Sama lugu on ka tema artiklitega – väga põnev on lugeda tekste, mille on kirjutanud inimene, kes usub, et kultuur on maailma päästev laev. Paljuski tänu talle arvan, et filmitegija roll on panna inimesi meid ümbritsevate sündmuste ja väärtuste üle uutmoodi mõtlema. Mulle aga tundub kohati, et mõtlemine ei ole enam moes.

Kui vaadata maailma läbi kaamerasilma, siis kui palju päriselu selle käigus moondub või näeb tegelikkust just selgemalt?
Mulle kui filmitegijale tundub, et objektiivset tegelikkust ei ole olemas. Ka dokumentaal on ikkagi film – kõik oleneb vaatevinklist, vaadates mis tahes sündmust. Kui võtame näiteks lapse sünni, siis arst ütleb, et see on bioloogiline protsess. Kaks armunut leiavad hoopis, et see on nende armastuse vili. Kriminalist võib aga arvata, et see on vägivalla tulemus. Juhtum on üks ja seesama. Filmis võib leiduda teatud tõde. Sokurov näiteks ütleb üldsegi, et kõik kinotükid – olgu siis dokumentaal- või mängufilmid – on kunstiteosed. Töö olemus sõltub ka sellest, mida autor pidas kõige tähtsamaks.

Siit tuleb vist välja ka dokumentaali ja mängufilmi põhimõtete lahknevus?
Mulle meeldib mõelda, et mängufilmi ja dokumentaali erinevus seisneb küsimuses, millal on film valmis. Mängufilm on siis valmis, kui selle stsenaarium on lõpetatud – nüüd tuleb olemasolevad ideed linti võtta. Dokumentaalile võib aga joone alla tõmmata, kui see on filmitud ja monteeritud, sest elu ise loob käsikirja. Tahtsime teha filmi „Pulmad vangis" – võtsime hea kaameramehe, plaanisime filmida võimsad, ilusad ja väga kurvad kaadrid, kõik oli idee poolest väga kena! Lisame veel kauni pruudi, tema suured nukrad silmad ja pisarad... Ühe päevaga valmis! Kui lõpuks rahastuse saime, läks meie valitud paar aga lahku. Hakkasime teist sellist paari otsima. Aasta oli siis 2009, tuli majanduskriis ja rahapuuduse tõttu vabastati väga paljud vangid. Meie filmil oli kriips peal. Mis sai edasi? Filmisime alguses valitud neiut ja tema elu. Kokkuvõttes tuli välja hoopis teistsugune film – „Miss Robinson". Teine tore projekt oli „Hiinlased Koplis". Tehasesse tuli tööle 60 hiinlast, oi kui äge! Nad proovisid seal Eesti toite, käisid jalgsi kambakesi Kopli tagaotsast vanalinna, sest nad kartsid trammiga sõita. Väga naljakad asjad toimusid. Enne kui me toetust jõudsime taotlema hakata, saadi aga töökojas aru, et need hiinlased ei olnud sugugi mingid professionaalsed keevitajad. Nad saadeti tehasest minema ja selle filmi tegemine jäi sedakorda katki. Selle asemel tegin algust „Töölise portree" looga.

Aga isiklikust vaatevinklist, miks sa alati just dokumentaali oled loo jutustamiseks valinud?
Mängufilmi puhul peab olema kogu stsenaarium valmis mõeldud, see on juba nagu kirjandus. Algusest lõpuni on kõik filmitegija valitud, see mind ei paelu. Minu mõtted on olnud alati seotud ikkagi dokfilmidega. Äkki siis, kui lapsed on juba suuremad, teen ka ühe mängufilmi – mulle näib, et see on märksa ajamahukam. Seni on lapsed võtetel või intervjuudel kaasas olnud, nagu ka täna. Mängufilmi juures on vaja olla palju kontsentreeritum, siis endale selliseid asju lubada ei saa – on ju tarvis näitlejaid juhendada, kõike jälgida, et asi kulgeks täpselt stsenaariumi järgi. Tuleb teistele selgeks teha, mida sa tahad öelda ja teha. Rääkimata sellest, et tuleb leida head näitlejad, suurepärane kunstnik, helilooja... Elu ise on ju nii kaunis! Leian siit ilusaid kohti ja ilusaid inimesi.
Ühe mängufilmi käsikirjaidee on mul siiski meeles mõlkunud. See räägib vene intelligentsi hulka kuulunud naisterahvast, kes elas rohkem kui sada aastat tagasi ning kelle memuaarid on säilinud. Ta on kirjutanud oma loo nii hästi, niivõrd dramaatiliselt ja toredasti, et sellest võiks saada fantastilise ajaloodraama. See on aga väga keeruline afäär, seal on juttu nii küüditamisest kui ka valgekaartlastest ning kirsiks tordil leiame tema sõprade hulgast Aleksandr Bloki, kuna ta pidas Peterburis luulesalongi – tol ajal oli luules nn hõbedane sajand.

Milline on filmitegija roll kogukonnas?
Oma filmidele tagasi vaadates olen avastanud, et vastutus on suurem, kui võiks esialgu arvata. Nagu ütles ka Aleksandr Sokurov, ei peaks filmitegija jaoks olema peamine kajastada tänapäevast aega, vaid palju tähtsamad on ajatud, igavikulised väärtused ja nende üle reflekteerimine. Mulle tundub, et kui linateose subjektiks olevad inimesed suunavad oma käitumisega filmi kulgu, siis see mõju on vastastikune. Filmi loomine võib muuta inimeste elu väga positiivsel moel, panna neid nägema sündmusi kõrvaltvaataja pilgu kaudu ning mõtlema oma elu üle täiesti uuel viisil. Paljud inimesed võtavad režissööri lõpuks kui oma lähedast sõpra või pereliiget. Olen filmitud tegelaste eludega endiselt kursis, nad ikka helistavad ja räägivad, mis edasi on saanud. Ja küsivad, et äkki tulen veel. Võib-olla filmime veel natuke, meil on siin jõulude tähistamine, olete ka oodatud. Nadežda helistas mulle pärast oma majja kolimist, mille ta filmi „Laulev Nadežda" käigus sai, kaks aastat ja uuris, et millal jälle laekume. Vahel on see päris raske (*naerab*). Kunagi tegin saatesarja pealkirjaga „Ela sajani", mis koosnes eakatest inimestest rääkivatest lugudest. Need, kes veel elus on, helistavad kõik mulle igal 8. märtsil, 1. jaanuaril, minu sünnipäeval... Olen nende jaoks justkui lapselaps. Mina helistan neile samuti, kui on pühadeaeg või sünnipäevad. Me vastutame inimeste eest, kes on meid endale ligi lasknud.

„Mängufilmi puhul peab olema kogu stsenaarium valmis mõeldud, see on juba nagu kirjandus. Algusest lõpuni on kõik filmitegija valitud, see mind ei paelu," ütleb Aljona Suržikova. Foto: Sergei Trofimov

Kuidas hindad oma ligipääsu Eesti avalikule kultuurirahastusele?
Väga heaks! Kõigile oma dokumentaalfilmiprojektidele, millele olen rahastust otsinud ja taotlenud, olen seda ka saanud. Millegipärast ei jagata mulle aga raha eestlastest filmide tegemiseks, minu projektidest toetatakse eriti meelsasti just filme venelastest.

Kuidas sündis sinu kõige värskem film „Poissmees ja Volga"?
Loo peategelane Miša on Sergei (*Sergei Trofimov, Aljona Suržikova abikaasa* – E.T.) tuttav Lasnamäelt, kelle kohta olin eelnevalt juba tükk aega mõelnud, et temast võiks küll dokumentaali teha. Alguses oligi filmi pealkiri „Miša", sest plaanitud oli jutustus kooliõpetajast. Töö käigus tuli helge armastusloo idee – poissmees leiab endale kindlasti neiu ja lugu lõppeb õnnelikult. Läks aga hoopis teisiti. Vähemalt Volga ta sai! Mina ikka loodan, et ta veel kohtub kellegagi. Üks raadiosaatejuht ütles mulle just hiljuti, et sellele loole peaks tegema ikka teise osa ka, kus Miša putitab Volga tööle ja saab endale tüdruksõbra. Teine, kes mulle helistab, on selle poissmehe sõber, kes ühes putkas töötab ja ikka ütleb, et filmime edasi! „Kui naise leiate, siis võin filmida küll," nii ma talle ütlesin. Elame, näeme! Dokumentalistika on üks riskantne ala – esiteks võib subjekt igal hetkel öelda, et ei, jätame asja katki. Teiseks ei tea kunagi, kuidas lugu lõppeb.

Vaata Müürilehe veebiväljaandest ka Aljona Suržikova filmisoovitusi!

„Kinotripp" on Müürilehe rubriik, kust saab lugeda kaugete paikade filmielust. Kinotripp viib sel korral Peterburi, kus näilise valikuküllusе keskel rullub lahti tõeline jaht mittevenekeelsele kinole, millel oleks säilinud originaalheli.

KINOTRIPP: PETERBURI

MAILIS HUDILAINEN

Elu Peterburis ei lähe üheski sfääris konarusteta – isegi meelelahutuses. Selleks et üldse saaks filme vaatama hakata, oli vaja korraldada revolutsioon kodus. Harjutada kannatlikult ja aegamööda minu venelasest abikaasat vaatama videoridasid õigesti ehk subtiitritega, mitte dubleeritult. Mis parata. Venemaa filmitööstus (mis toodab senini vaid mõne väärtfilmi aastas) on põhimõtteliselt ja pöördumatult kogu videotoodangu dubleerimise teed läinud. Mina olen hellik ja tahan supakaid, teatasin, ning alustasin suurpuhastusega. Viskasin kodust välja teleri ja istutasin mehe vägisi subtiitritega inglise sarju vaatama. Kui ta lõpuks mind selle pöörde eest tänas, lubasin meil end kinno sättima hakata. Lihtsalt ühel neljapäeval, et vaadata midagi välismaist ja head, kuid mitte liiga *arthouse*'ilikku.

Mul on vist siiani suurlinnadesse väga eelarvamuslik suhtumine. Ühes tõelises megapolises peaks ometi leiduma pakkumiste üleküllus, nii et isegi kõige ekstsentrilisema elaniku ihad saaksid ühe sõrmenipsuga rahuldatud, rääkimata sellistest tavalistest tegelastest nagu mina. Et ühelt poolt oleks piisavalt peavoolu kinokette ja samas oleks võimalik vaadata mõnes ööurkas eelmise sajandi alguse tummfilme, et mis tahes filmi võiks tellida igal ajal koju või hoopiski sattuda mõnes pisikeses põigus imekinole, kus avastada šokeerivaid mujal keelatud kinokaadreid. Kindlasti leidub selles küllusesarves ka subtiitreid armastav kinoteater, kus võiks vaadata just praegu mõnda väärtfilmi, mis samal ajal ülejäänud maailmas linastub. On ju ometi teistes suurlinnades nii.

Mitte Peterburis. Kinosaale on palju, seda küll. Linnas on ligi viiskümmend kinoteatrit, neist paduenamik on kaubanduskeskuste ülakorrustele ehitatud kobarkinod, kokku teeb see mitusada hiiglaslikku kinosaali. Kõik need asuvad äravahetamiseni sarnastes magalarajoonides, kõikides on äravahetamiseni sarnane miljöö, ühesugused kinokavad, äravahetamiseni sarnane kinomenüü, olgu toodang Hollywoodist või kohalik. Lihtne, lähedal, alati kättesaadav. Ainult et ükski neist ei lasku nii madalale, et kas või üht filmikest originaalis lasta.

Alternatiivseid kinosid leidub seevastu vaid mõni ja needki on koondunud kesklinna – Kuryokhini keskus Vassili saarel, väikekino Bez Popkorna (Popkornita) Belinski tänaval ja Loft Projekt Etaži (Korrused) kinosaalike ongi kogu vastujõud popkultuurile. Vähevõitu. Pealekauba, snooblikule Peterburile omaselt valivad nad endale niivõrd kitsad teemad, et tavavaatajale nagu mina need tihti ei sobigi. Ei ole näed iga päev isu sukelduda Vivien Leigh' ja Laurence Olivier' kinoromaanidesse või avastada unustatud rokk-kontsertide lindistusi. Aga just sellised kinonädalad haaravad Kuryokhini keskust ning Etaži. Subtiitreid kasutavad oma kavas veel Nevski prospektil ehk linna südames asuv Avrora ja lisaku kiriku kõrval oleva Angleterre hotelli Cinema Lounge. Need toovad vaatajateni aga hoopiski välismaiste ballettide ja ooperite lindistusi. Tõele au andes, viimased on tõesti venekeelsete subtiitritega.

Muidugi ei tohi unustada Peterburi topeltkinomekat – Dom kino (Kinomaja) ja Rodina (Isamaa) –, mis kõrgub kõikide teiste kinoklubide kohal. Need on linna kaks kõige *artsy-fartsy*'mat ja pea kõige vanemat kinoteatrit, mõlemad asuvad ühes hoones südalinnas Maneeži väljakul. Kui linnas toimub mingisugune kinofestival või -nädal, siis pole küsimust, kus lõviosa selle kavast linastub – just selles vaid kolme saaliga hoones. Tõsi, festivale on piisavalt. Ei jõua Soome kinotemaatika lõppeda, kui algab Taani kinonädal, küll tähistatakse filmiöödega kultuslike režissööride sünnipäevi ja kõike puha. On lausa Peterburi enda rahvusvaheline kinofestival, mida korraldatakse tänavu septembris juba kolmandat (!) korda. Ainult et kes siis festivale spontaanselt sõrmi nipsutades saab. Neid peab pikisilmi ootama, päevi lugema, enne kui saab suvel üles tõstetud Kolmainu silla asfaldilt multikaid vaadata. See on põnev, kordumatu sündmus. Aga rinnus pesitseb soov minna kinno ka spontaanselt selsamal õhtul, mil mõte tekkis. Sellisel juhul veavad need suurepärase „sõltumatu" kavaga kinoteatrid alt, sest festivalidevahelisel ajal pakuvad nemadki sedasama dubleeritud kiirsöötu kui kobarkinod. Kui sekka ununeb mõni varjatud juveel, ei peeta vajalikuks mainida, kas välismaine film on dubleeritud või jookseb originaalkeeles. Miks siis sellist pisiasja eraldi välja tuua? Pigem sõitku huviline tunnikese kesklinna kohale, et teada saada.

Ahjaa, on veel kinole mittespetsialiseerunud paigad, mis otsustavad aeg-ajalt mõnda vanemat filmi subtiitritega esitada. Näiteks Itaalia konsulaat näitab pea igal kolmapäeval mõnda itaalia meistriteost... Aga kui isu tuli neljapäeval, mida siis teha? Miks mulle siis sõrmenipsu peale Antonionit ei näidata?

Nii langebki valik ainsale paigale, mis asetseb oma maitsete poolest täiesti keskel nagu mina, ehk pisiteater Bez Popkornale. Sõidan kohale paha aimdusega, et vaid paarikümne kohaga ruumis on võimatu suurlinnas kohta saada. Kui jõuan kinno, leian väikese, vaid mõne diivaniga ruumi täiesti tühja olevat. Kinoteater lubab hubast atmosfääri, häid filme ja nende kõrvale teed. Lubadus on, tegu pole. Pärast pooletunnist ootust väljun kohast, sest keegi ei suvatse ühele vaatajale filmi väntama panna. Raha küll ei küsitud, aga kurb sellegipoolest. Seepärast mõistan, miks nii suur hulk peterburilasi eelistab koju jääda ning filme piraatvõrgust tarbida. Kiire, mugav, tasuta. Peterburiga ongi nii, et ta pakub igas kultuurisfääris elanikule vaid kahte äärmust: mugavat ja kergesti kättesaadavat masstoodangut ning kõrget kultuuri, mille nautimiseks on vaja vaeva näha – otsida, oodata, aega pühendada... Kolmandat varianti pole, keskmist eiratakse. Seega, mida ma teen, kui otsustan, et soovin lñárritu „Birdmani" suurel linal vaadata? Eks ikka sõidan Tallinnasse.

Kuryokhini kaasaegse kunsti keskuses Vassili saarel asub üks väheseid Peterburi alternatiivkinosid, kust seekordse „Kinotripi" loo autor leidis otsitud originaalheli ja subtiitrid! Pressifoto

MIS EI OLE LUULE

Joosep Susi, Agnes Neier

Joosep Susi ja Agnes Neieri tekst põhineb Eesti Kirjanduse Seltsi aastakoosolekul esitatud ettekandel 2014. aastal ilmunud eesti luulest. Autorid ei ole võtnud eesmärgiks fikseerida ja analüüsida kõiki ilmunud luulekogusid, vaid valdavaid tendentse ja hoovusi, tuues võrdluseks ka asjakohaseid varasemaid tekste ning teoseid.

Metodoloogiliselt põhineb järgnev ylevaade arusaamal mikro- ja makromaailma ontoloogiliselt erisugusest, ehk isegi vastuokslikust dynaamikast. Eesti väikest humanitaarset ruumi determineerib kvaliteetne sattumuslik partikulaarsus. Ruumi protsessuaalne struktuur seisneb induktsioonis, samal ajal kui suuremas kultuuriruumis on tegemist esmalt deduktsiooniga. Ehk teisisõnu, perifeeria käitub nagu minevikuline ruum, mida iseloomustab olevikust vaadeldes lineaarperspektiiv. Kaugenedes lineaarsel teljel olevikust näib, et kvantiteet säilib, aga ruumi põhistab aina väiksem hulk partikulaarsuseid.

Aluseks on empiirilisel lugemisel kvaliteetsemana tundunud tekstide võrdlemine mõne varasema luuleraamatu või tekstiga. Dialektiliselt vastanduv tekst minevikust on valitud peaasjalikult yhe või mitme keskse tunnuse, sarnasuse või erinevuse põhjal, et koondada kirjandusruumi eri tasanditel ilmnevad tendentsid. Kvaliteedilt nõrgemad ja mõjult tagasihoidlikumad tekstid ei jää vaatluse alt kõrvale mitte yleoleku, viitsimatuse või negatiivse suhtumise tõttu. Aga kõrgkunstluule ja harrastusluule dynaamika ja ontoloogia yle vaieldi juba 70ndatel, sisukalt ja enamjaolt ka ammendavalt. Tuleb vaid rõhutada harrastusluule erinevat funktsiooni, mille puhul on kesksele kohale asetunud autori enda võimalus kirjutada, tundeid luulelises vormis artikuleerida. Funktsioonist johtub, et harrastusluuletaja tekste ei ole mõttekas analyysida samasuguse loogika kohaselt nagu kõrgema kunstilise tasemega luulet. Liiatigi on Alvar Loog 2014. aastal ilmunud luule kohta Loomingus demokraatliku ylevaate juba teinud.

Keskendudes yksnes olulisematele luuleraamatutele ilmneb hakatuseks, et eesti luules on (1) traditsiooniline metafoorikasutus sisuliselt kadunud. Klassikaline metafoor, kus sarnasuse alusel luuakse tihendatud ja paisutatud formaalselt kompaktset tähendust, on harv nähtus. Kyll aga on säilinud metafoorilikkus, nihe on toimunud eeskätt metafoori ulatuse laienemise suunas – metafoor ilmneb laiemal tekstipiirkonnal, sageli ehitatakse metafoori arendusele yles pikki tekstilõike. Isegi sedavõrd, et äärmuslikematel juhtumitel läheneb metafoor klassikalisele allegooriale. (2) Sarnane dynaamika iseloomustab ka metonyymiat, mis on haaranud laiema tekstipinna, teksti laiali valgunud ja teisenenud sisuliselt kas meioosiks või hyperbooliks.

(3) Vormiliselt laiemale tekstipiirkonnale on valgunud ka luuletuse rytmistatust tingivad sisulisvormilised tunnused. Sestap tundub kummaline, et näiteks mõttekorduste, siirete, assotsiatsioonide abil loodud rytmistatud luuleteksti nimetatakse endiselt vabavärsiks. Praeguses luuleolukorras, kus rytm luuakse varasemast teistsuguste võtetega, tuleks ilmsesti igasuguste tunnuste abil loodud rytmistatud teksti eristada seotud kõnest, mis ei ole rytmistatud, ehk siis vabavärsist.

Niisiis peaksime liigitama ka paljud miniatuurid vabavärsi valda, seotud ja sidumata kõne hägusele vahealale. Proosaluules ilmnevad luulevälja tendentsid sageli tugevaminigi. Osutame kõigepealt kesksetele ylesehituslikele tunnustele, mis eristavad kadunud Kalev Kesküla 2011. aastal ilmunud miniatuurikogu „Elu sumedusest" ja Jan Kausi proosaluuleraamatut „Tallinna kaardist". Võrdleme kahte kategooriat: häält ja ruumi.

Kesküla kujutab proosaluuletusis paljusid inimesi lyyrilise mina ymber, Kaus seevastu yksikuid inimesi, kelle läheduses on tema ise. Kausi luuletaja-mina on pidevalt implitseerunud, seda avatakse eri häälte kaudu, tekstides vahetuvad hääled, aga muutus ise tuleneb ruumist. Eesmärk pole niivõrd avada eri inimesi kui osutada pingeväljale ruumi ja yksikisiku ja implitsiitse autori vahel laiemalt.

Kesküla ruum on piiramatult lai nii ajaliselt kui ka ruumiliselt. Vabalt võib liikuda eri kirjanduskaanonisse kuuluvate tekstide, eri aegade, riikide, tsivilisatsioonide, eri tuttavate vahel. Makro- ja mikrotasandi pidev järsk muutus kõrvutab neid paratamatult muutunud oleviku ja luuletaja-mina kaasaegsetega. Jan Kausi luuletuse ruum muudetakse staatiliseks konkreetse osutuse kaudu. Reaalsuses eksisteeriv referent – mõni tänavanurk, maja – impulseerib minevikumälestusi. Sellega on kadunud abstraktsus, määramatus, luuletus on saanud kindlad piirjooned. Sarnaselt toimib ka ajaline loogika – olevik on pingeväljas yhe konkreetse minevikuhetkega, mis omakorda põhistab olevikku. Staatikasiseselt näeme aga dynaamilist liikumist, mis toimub kahel tasandil: yhelt poolt koosnevad kindlate pidepunktide vahelised piirkonnad (nii teksti tasapinnal kui ka narratiivselt) assotsiatsioonidest, vahel ypriski vabadest, teisalt liiguvad Kausi tegelased ise väikesel maa-alal.

Muutus Keskülast Kausini: (4) suurenenud häälte paljusus; (5) ruumi abstraktsus peatatakse kindla ruumilise osutusega; (6) luuakse staatiline keskkond, mille sees toimub aga dynaamiline liikumine, mis võib avalduda kahel tasandil: referendi enda liikumine või liikumine assotsiatsioonide pinnal; (7) ruum ise on konkretiseerunud, saavutades seeläbi sisemise dynaamilisuse.

Sarnast ruumiloomeloogikat rakendab aasta yks silmapaistvaimaid debyytkogusid, Kristjan Haljaku syrrealistlikku traditsiooni kandev „Palavik". Toome põgusa võrdluse täpselt 80 aastat varem ilmunud Heiti Talviku esimese luuleraamatu „Palavik" ilmselt yhe kuulsaima tekstiga „Laip rannal". Luulekogu pealkirjavalik on mõistagi märgiline. Nagu ka Talviku luuletuse oma. Kui Talvik kandub kohe dekadentlikku traditsiooni, kirjutab uuesti Baudelaire'i luuletuse „Une Charogne", siis Haljak asetab end talviklikku traditsiooni, säilitades siiski klassikalise syrrealismi tunnusjooned.

Talviku ja Haljaku väliselt erinevaid luuletusi seob suhe varasema luulega, mõlemad järgivad samast 19. sajandi ruumipiirkonnast pärit traditsiooni. Seega langevad kokku paljud referendid. Kui Talvikul on need omavahel seotud, siis Haljakul lähenevad klassikalisele bretonlikule kujundiloomele: *à la nagu vihmavarju ja õmblusmasina juhuslik kohtumine operatsioonilaual*.

Ylesehituslikult on suunad radikaalselt erinevad. Olgugi et Haljakul on mõttelineaarsus lammutatud, sõnum pole tihtilugu relevantne, subjekt taandub, maitsed segunevad tunnetega, objektide piirjooned on hägused, toimub yhe luuletuse siseselt siiski sama dynaamika nagu Kausi miniatuurides. Esialgne staatilisus luuakse yhe kindla osutusega, mida võiks pidada realistlikukski, sellele järgneb assotsiatsioonide, kujunditega vabalt ymberkäimine, kuni jõutakse uue kindla referendini. Objektist objektini liikumine toimub leksemaatilisel tasapinnal, libisetakse pidevalt tähendust edasi lykates, kujundeid tyhistades, tappes, taas yles äratades. Ruum on keeleline, aga staatika saavutatakse nagu Kausi tekstides yksikute konkreetsete ja realistlike osutustega, dynaamika loob liikumine keele pealispinnal. Talviku luuletus on klassikaline nii situatsiooni representeerimise kui ka vormi poolest.

Teljel Talvik-Haljak näeme samast traditsioonist johtuvat kahte eri liini, mida yhendavad (8) suhe traditsiooniga ning teema- ja sõnavalik. Lahknevus seisneb Haljaku syrrealistlikus liikumises keeles, (9) tähenduse allutamises kujundikeelele.

Teine debytant Kelly Turk kandub häälte ja keeleregistrite vaheldumises nagu ka popkultuurilise atmosfääri loomises mõne aasta eest kirjandusruumi ilmestanud kogude juure (Sveta Grigorjeva, Andra Teede ja Triin Tasuja varasemad kogud). Kokku on pandud eri tegelaste lyhiportreed, sissevaated, aga seda kõiketeadvalt, yleolevalt autoripositsioonilt, empaatilisus ilmneb soovis elada sisse eri (autori meelest) madalama intellektuaalsusastmega typaažidesse ja anda neile hääl. Sotsiaalne tundlikkus seisneb pelgalt iroonias, mis võimendub sageli naeruvääristamiseks. Lõppeks seisneb Kausist erinemine selles, et lugeja ei kyyndi ei kõneleva hääle ega autori lyyrilise minani, maskivahetusefekti toime avaldub vaid meelelahutuslikkuses. Niisiis sarnaneb Kelly Turk eri häälte kasutuses Kausiga, luuletuse ylesehituselt Keskülaga.

90ndate alguses ja väikese taandumise järel ka viimasel kymnendil esile kerkinud (10) epateeriv rämedaid obstsöönsuseid sisaldanud *underground*-luule on tegelikult pea kadunud. Ses mõttes on Turk erand. Selgelt on (11) vähenenud sotsiaalne dialoog, keeleregistrite vaheldumisel põhinev sotsiaalne kriitilisus, samuti ka otseytlevad röögatused. (12) Luule reageerimisvõimekus ja -valmidus on nihkunud luulelisse väljendusse, tekstile lähemale.

Kui pikka aega on kõneldud eesti kirjandusruumist kui erinevuste kirjanduse heast näitest, siis praeguseks on tajutav rahunemine. (13) Temaatikalt on yldpilt liikunud pigem yhtlustumise suunas ja seda mitte yksnes olevikus teiste tekstidega, vaid ka suhtes minevikuga laiemalt. Esil on teksti kvaliteet.

Nimetaksime seda autorite ennasttaandavuseks. Minataltsutamiseks. Möödunud aasta yhe silmapaistvaima luuleraamatu kirjutas Helena Läks. Läksi debyyt „Helena Läks" 2010. aastal kandub vaatamata oma kvaliteedile siiski nime, mõiste, uudissõnade pillamise perioodi. Madala ja kõrge stiili ja temaatika sulandumine, sekka assotsiatiivse sõnaloomega, hapnikuvaegusesse sulguvate ylitihedate monstrumvärssidega kirjeldatakse otse lyyrilise mina kehtestamisvajadust. Muidugi, Läks teeb seda nauditavalt, erudeeritult.

Uus kogu „Korrosioonikihk" koosneb vaid 15 luuletusest.

Varasem värsifundamentalistlikkus on taandunud, äärmused kokku tõmbunud. Läksi lyyriline mina on kohati sentimentaalnegi, representeeritakse tundeid luulelise väljenduse kaudu, kus väljendus ise ja vorm oma ainuvõimalikkuses on teema väljendamisele vajalikud. Ei osutata pelgalt, vaid luuletus on protsessuaalne. Nõnda paikneb too mina – olgu siis lähedasi kujutades või lapsepõlvesyndmust meenutades – luulele justkui lähemal, autor tegeleb nyanssidega, selmet sirgjooneliselt mõtteid huvitavalt kokku panna.

Läksi muutust iseloomustavad (14) luulekogu kompaktsus, tihedus; (15) ennasttaandavus; (16) mõtte ainuvõimaliku väljenduse otsing.

Võime sõnastada Helena Läksi muutumise ka teisiti, (17) yleminekuna mõttelt ideele. Mõte on midagi abstraktset, mis tuleb ootamatu välgulöögina, mille tulek või mittetulek pole tihtilugu isegi seotud autori tahtmisega, vaid pigem kandub ypris lähedale sellele, mida on argises kõnepruugis harjutud nimetama inspiratsiooniks. Mõte on primitiivne, viimistlemata, ebatäielik nagu loodus. Idee on hoopis kunstlikum. Idee on mõte, mille kallal on vaeva nähtud. Idee ju tähendabki algupäraselt kreeka keeles aine vormi, seda, kuidas ta kaemusele lõppeks välja paistab. See vorm pole aga midagi empiiriliselt nähtavat, aga on sellega loomuldasa seotud. Idee sisaldab niisiis nii vormi, temaatikat kui ka teksti vastuvõttu ja seisneb mõtte ainuvõimalikus representatsioonis, et pakkuda maksimaalset esteetilist naudingut.

Sellise mina-taltsutuse – tõsi, väiksemal määral – läbivad ka Eda Ahi ja Carolina Pihelgas, mõlema kogud on muutunud märgatavalt kompaktsemaks ja varasemaga võrreldes tugevamaks. Mõlema puhul jälgime põgusalt yhte olemuslikku tunnust, mille võiks sõnastada yhiselt (18) värssidevahelise pingestatuse kasvu ja sedakaudu värsi enda positsiooni taandumisena.

Pihelgase eelviimane kogu „Õnnekangestus" liikus vormiliselt hilise Mihkelsoni radadel. Möödunud aasta hakul ilmunud raamatus „Kiri kodust" on Mihkelsoni mõjud kyll pisut taandunud, kuid jätkuvalt on esiplaanil – nagu yldisemaltki eesti luules – (19) rohke, oskuslik ja mitmekesine siirdekasutus, mis hoiab lyyrilises, sentimentaalses reflektiivses luules tekste rytmiliselt terviklikuna.

Pihelgase siire ei tooda absoluutset ambivalentsust kahe värsirea ja kahe mõtte vahel, vaid kujutab pigem voolavat yleminekut, kus lähenetakse siiski täpsele tähendusele, aga lisatakse ylemineku kaudu pingestatust. Siirdetypoloogia on rikkalik. Kohtame mihkelsonilikku sisesiiret, aga ka näiteks väga peent värssidevahelist yleminekut, mille võiks nimetada itaalia keelest laenatud ja male terminoloogiasse kinnistunud mõistega värsijala*gambiidiks*: *Astud mööda kaarti, lumiseid jõe- / kaldaid, otsid seda ammu kadunud / kohta. Unesid mööda, mälusähvatuste / kiviringi pidi. Kuhugi ta ju jäi või.* Yksteisele järgnevad värsid on interaktsioonis, esimene loovutab formaalsel tasandil järgmisele lekseemi, saavutades seeläbi tähendusliku dominandi. Siinses näites toimub see kaks korda.

Olukorras, kus (20) silbilisrõhulist riimluulet kasutatakse pigem kas iroonia võtmes või rakendatakse yldisema kontseptsiooni teenistusse, kerkib Eda Ahi ehk isegi teenimatult luulepildis esile. Võrreldes kahe varasema koguga on märgatavalt (21) lõdvemaks muutunud klassikaline värsisysteem. Jambilikkuse domineerimine on vähenenud, sekka mahub trohheilist värssi ja daktyle, stroofide ylesehitus muutub nõtkemaks.

(22) Silbilisrõhulisi värsse leidub luules yldiselt palju, aga tavaliselt kesk vabavärssi, paremate juhtudel teiseneb trohheiline või jambilik värss ise kujundiks, selle kasutamine on märgiline. Eda Ahi puhul on tuntav yhtlustumine just iroonilise lihtsustumisega – (23) klassikalist vormi siduvad riimid muudavad uue kogu tekstid vemmalvärsilikumaks, kasutatud pearõhulised naisriimid tunduvad kohati totrad, primitiivsed, aga seegi on osa autori mitmekesistumisest. Paindlikum vorm muudab ka luuletaja mina, kohatise asjatu didaktilisuse juurde on yllataval kombel lisandunud just sotsiaalne dialoog, millele viitab juba luulekogu pealkiri „Julgeolek", aga kohe kui tehakse samm yhiskondlikkuse poole, naastakse vana hea Eda Ahi ja bettialverliku traditsiooni juurde.

Teljel Pihelgas-Ahi (24) muutub väljendus tihedamaks ja traditsioonitruumaks, suureneb värssidevaheline pingeväli. (25) Mõlemad liiguvad temaatiliseltki lähemale minimalistlikule kirjeldusele.

Oleme liikunud proosaluulest ypris klassikalise vormiskeemiga luuletekstideni. Kõiki seniseid näiteid iseloomustab aga võimalus teksti ennastunustavalt sisse lugeda. Yle pika aja võib lugeja luuleväljale nautlema jääda, sulgeda end tekstiväljale ka Hasso Krulli eepilises lyriseerivas poeemis „Kui kivid olid veel pehmed". Ometi ei kao ka nyyd teoreetik-antropoloogi Krulli hääl. Kohe kui unustada end tekstipinnale, lugeda sisse, tõstab ikkagi pead too 20. sajandi keskpaiga Euroopa mõtteloo vahendaja ja pärimuseuurija Krull, kelle varasemad programmilised kontseptuaalsed luuleraamatud on ikka yksteisest radikaalselt erinenud. Seega näeme, (26) kuidas sisselugemine ja kontseptuaalsus teineteist sugugi ei välista, vaid esinevad paralleelselt.

Kymme aastat varem yllitas Krull samuti sarnase ylesehitusega pärimustele keskenduva poeemi „Meeter ja Demeeter". Nende kahe luuleraamatu pingeväljas ilmneb suur osa tendentse, mis kehtivad ka laiemalt. Selle muutuse markeerimiseks kasutame Krulli enda essees „Mis on luule" välja pakutud kolme arhitekstuaalset telge: keel, hääl ja väärtus.

Väärtus. Kysimus väärtusest ilmneb esmalt eksplitsiitsuse-implitsiitsuse teljel, kus on toimunud kerge eksplitseerumine, mis väljendub ruumi kokkutõmbumisel. Kui „Meeter ja Demeeter" on multikulti ja järjekordne paljususe manifestatsioon, siis uus raamat piirdub soome-ugri pärimusega. See lähenemine ei ole aga seotud yhegi rahvusega, vaid pigemini vastuoksa ilmneb siin implitsiitselt pärimuse kaudu distantseerumine igasugusest rahvusest, sotsiaalsest poleemikast, rääkimata siis veel praegusest Eestist. Eepiline tekst peatatakse kindla kultuuriruumi pärimusega, mis muudab ruumi tähenduse luuleraamatu tasandil staatiliseks.

Temaatiliselt väärtustest kõneleda pole mõtet. Selles ruumis pole ajal, ruumil ja mõistetel klassikalise fyysika mõistes loogikaga suurt midagi peale hakata – kui „Meeter ja Demeeter" toimus olevikule ypris lähedases ajas, siis „Kui kivid olid veel pehmed" toimus, kui kivid olid veel pehmed.

Tegemist on vaakumliku utoopiaga loomisest ja pärimustest, ajast, mil asjade ja omaduste vahelised suhted polnud veel välja kujunenud või olid vastupidised. Kui eri ajad võivad kattuda, siis sedasama võime öelda ka syndmuste ja ruumi kohta. Niisiis on selles algses loomise staatikas tegelikult peidus dynaamika absoluutsus, mis tähendab, et loomises endas on juba mingil määral olemas kogu tulevik.

Keel. Keeleteljel toimunud muutused on niisama radikaalsed. Yhelt poolt võib Krulli tekste pidada alati keeleluuleks, mis tekitavad ekstaasi ja võivad pakkuda seeläbi ka mittekeelelist kogemust. Ometi liigub Krull nyyd keeleluuletajana justkui teises suunas, me saame keelele tähelepanu pööramata läbinisti keelelise kogemuse. Selles seisnebki võimalus nii sisselugemiseks kui ka kontseptuaalsuse jälgimiseks samal ajal.

Myydid, kirjanduslugu taanduvad esiplaanilt vaikusse, esile kerkib liikumine suulise kirjanduse suunas. Kummastav kyll, aga vormilise kollaaži, ylima konstrueerituse juures säilib täielikult regilaululik atmosfäär, formaalsele mitmekesisusele vaatamata ka regilaulule omane rytm. Atmosfäär pysib tegelikult lihtsate võtete toel: rohke alliteratsioon, kordused, siirded, onomatopoeetika, katked regilauludest. Kui Jaan Kaplinski arvas, et „Meeter ja Demeeter" oleks meeldinud Nietzschele, siis uus raamat ilmselt mitte. Kyll aga oleks see meeldinud Jaak Põldmäele – 69 osateksti puhul ei kordu ykski vorm, sisuliselt on tegu Põldmäe värsiõpetuse realisatsiooniga modernses võtmes.

Hääle puhul on teisenemine selge. Kuivõrd on tegu suulise kirjanduse imitatsiooniga, loomine on laul, liigutakse umbisikulisuse suunas, varasemas raamatus on pidevalt kohal kontseptuaalsust nõudev autor. Seda esiteks. Teisalt on tegu kahetasandilise häälega. Tegemist on pärimusega, mille temaatika on pärimus. Pärimuses laiemalt on esiplaanil umbisikulisus, pärimuses kui temaatikas ennasttaandav autor.

Krulli muutused võib kokku võtta nii: (27) ruumi ahenemine ja selle kaudu teksti sisemise dynaamika tõus; (28) kontseptuaalsuse liikumine suulise kirjanduse poole, mille kontseptsioon on suuline kirjandus; (29) vormi absoluutne paljusus; (30) hääle umbisikustumine.

Krullist johtuvalt iseloomustame ka muutusi intertekstuaalsuses. Kui „Meeter ja Demeetris" osutab autor otse John Cage'i esseele ja yhele tema mõttele, siis uues raamatus ilmub Cage puht formaalsel tasandil mesostihhoni kasutamisega raamatu kolmandas osas. Vormiline vitraažlik kollaaž kätkeb pea kõiki Krulli varem käsitletud luuletajaid (Alliksaarest, Üdist, Ehinist Kaplinski ja Saarikoskini).

Otsesed intertekstuaalsed viited on muutunud eeskätt nooremate autorite puhul. (31) Vähenenud on nimepillamine popkultuurist, suurenenud jällegi eesti kultuuriga seotud viidete, tsitaatide arv. Kord selgemalt, kord jällegi varjatumalt ja assotsiatiivsemalt kasutatakse varasemaid tekste, pealkirju; viidatakse kas autorile, pealkirjale või mõnele yksikule mõttele teistest tekstides. Krulli puhul on (32) intertekstuaalsus kaudne, ka tahtlik vihjeline viide, tsitaat ja intertekstuaalsus on tekstis implitseerunud ja impulsiks pole mitte nimi või pealkiri, vaid tekst tervikuna, selle vormilissisulised essentsid.

Tõnis Vilu teine kogu „Ilma" sarnaneb mitmeti Krulli raamatuga: siingi on kadunud luuletuse esmasus, tegemist on tervikliku poeemiga; representeeritakse yldiselt staatilist olukorda. Vilugi ruum on utoopiale omaselt vaakumlik, aga kuna lineaarne ajakäsitlus Krullil ei päde, võiks isegi öelda, et „Ilma" katastroofijärgne rändamine toimub ikkagi siis, kui kivid olid veel pehmed. Loomine ja katastroof on ju mõneti tavapärased ja pidevalt juhtuvad syndmused.

Läbivate distihhonidega mitte ei looda maailma vihtlemise või nimetamisega, vaid maailma sellisel kujul mäletatakse, selle mäletamisvajadust korratakse ja seda seetõttu, et on olemas rändaja, kes oskab mäletamise keelt. Aga tekib ikkagi tunne, et eel- ja järelilmal suurt ontoloogilist erinevust polegi. Katastroof on maailma võib-olla hoopis puhastanud ja selle uuesti loonud.

Võrdleme Vilu poeemi Juhan Liivi kuulsa luuletusega „Eile nägin ma Eestimaad!". Liivil hoiavad sisendavad kordused koos luuletuse yhtsust, aga sellesiseselt näeme mitmesuunalist liikumist, mida kujutatakse suuresti kõigest objektide nimetamisega. Lisaks rongi liikumisele toimub teisenemine ka kolmandas stroofis, kui vaatepunkt muutub, enam ei vaadelda, vaid nenditakse, toimub yldistamine, Eestimaa saab kogu vaimuilma symboolseks osutuseks. Seda võimendab minevikust loobumine viimases stroofis. Vilu puhul asendab rongis paikneva luule-mina rändur, kelle liikumine on kaootilisem, kuivõrd objektid ise on ärevuspettumuslikus, hääbumuslikus ruumis ebakindlad, aga nende määramatusest hoolimata on võimalik neile fiktsionaalne ruum yles ehitada ja tekitada nende kaudu illusioon liikumisest. Vilu liikumine ongi mingis mõttes tundmatuse, määramatuse representatsioon, tunne, et maailm hakkab koost lagunema. Vilu pystitab kysimuse, mis liigist on rändur, ja nendib seepeale, et *erinevused on kaotanud vahemaad / elu on surutud lumekurdude vahel tihkeks*.

Vilu poeem ja Liivi luuletus on sisemise dynaamika poolest vägagi sarnased, aga toimub ka selge muutus, mille võib sõnastada (33) liikumisena yhtsuse suunas. Kui Vilu ruum on poeemi vältel terviklik, oma dynaamikas yhtne, siis Liiv seob väga erisuguseid tasandeid. Yhelt poolt osutades yha suurematele objektidele, teisalt yleminekuna objektidelt vaimsesse sfääri. Vilu puhul on need (34) alati üksteisega loomuldasa seotud.

Nõnda olemegi jõudnud tagasi algusesse. Tõnis Vilu luuletuse sisene ruumiloogika langeb yhte Kalev Kesküla ja Jan Kausi vahelise võrdluse pingeväljaga. Objektide vahel liigutakse nagu Kesküla luuletustes, aga ruumi ylesehitav jõud ja sellesisene liikumine on samad kui Jan Kausil.

Müürilehe ja ;paranoia kirjastuse koostööveerus intervjueerivad sedakorda teineteist sellekevadist Prima Vista kirjandusfestivali külastavad heli- ja tekstikunstnikud AGF ja Benzo.

HELI HULLUMEELNE ILU

Tõlkis Maia Tammjärv

Prima Vista kirjandusfestivali ja ;paranoia kirjastuse koostöös toimub 9. mail kell 19.00 Tartu Botaanikaaia tiigisaarel eksperimentaalne *sound art*'i üritus, millega esitletakse AGFi / Antye Greie-Ripatti (Berliin/Hailuoto) ja Benzo / Richardas Norvila (Vilnius/Moskva) debüütraamatuid (mõlema väljaandja on ;paranoia kirjastus). Palusime artistidel sel puhul teineteist intervjueerida.

Richardas: Antye, ma olen praegu su soundcloudi Lehel[1] – sa toodad suurepärast muusikat, uskumatu!!! Sooviks küsida su motivatsiooni kohta – mis mõjutab sind looma sellist hullumeelset ilu?

Antye: aitäh! enda motiive on raske läbi näha. ma arvan, et ma tahan olla milleski hea, midagi panustada. mingil kummalisel saatuslikul põhjusel sai sellest minu teema, 15-aastaselt tahtsin ma filosoofiks saada. aga paistab, et ma olen liiga püsimatu ja halb reeglite järgija, nii et luule ja heli sobivad mulle paremini. teised motivaatorid on kunst, poliitika, keel, inimesed, mu tütar, loodus, arvutid.

– mind huvitab see, kuidas sa näed oma loomingut ülemaailmses või Euroopa kontekstis. kas sa pead end osaks Euroopast? kuidas on su koht viimase 25 aasta jooksul muutunud ja kuidas oled sina muutunud?

Richardas: Ma olen filosoofiat õppinud ja selles kraadi kaitsnud ning praktiseerin seda iga päev... Mulle tundub, et tänapäeva maailm on jagunenud väikesteks kuningriikideks ja inimene ise on kuningriik... Sellest vaatepunktist on kõik üksikisiku tegevused „ülemaailmsed"... Ma tunnen end pigem osalisena mingis veidras Inimühendkuningriigis... Nagu näha, on see metafüüsiline, mitte poliitiline vaatepunkt. Nii on mu looming, mida avaldan internetis, väike sissekanne IÜK kroonikasse... Mõnikord kutsuvad inimesed mind esinema ja ma võtan oma koti ja lähen.

Oma igapäevaruumi muutusi ei ole lihtne registreerida... Moskva muutub minu jaoks elamiseks ja töötamiseks järjest mugavamaks... Linna energia on toores ja inspireerib mind asju tegema... See on hea koht filosoofiliseks ja alkeemiliseks tööks!

– Ma arvan, et tänapäeval on võimalik teha plaat ja defineerida see filosoofiliseks teoseks – mulle tundub, et sina selles suunas liigudki...

Antye: jah, tegelikult tegelengi sellega alates oma 2004. aasta albumist „Westernization Completed". mingis mõttes on kogu muusika minu jaoks filosoofiline... ma pole kunagi suutnud seda teisiti võtta. muusika sisaldab potentsiaali luua olemasolevale alternatiivset maailma.

muusikas on palju maailmu, mis omavahel eriti kokku ei puutu... minu jaoks näiteks veider *hard rock metal*'i skeene ja *noise*'i-skeene... ühes tunnen end täiesti võõrana, aga teist tajun lohutavana. mind inspireerivad ka mõned väga tugevad *mainstream* räpilood. see seostub mu armastusega sõnade, lugude ja emotsioonide vastu.

– sul ei ole vene nime, ma ei saa aru, mis on sinu rahvus, kas see tähendab sulle midagi? ma ise elan juba mõnda aega ühel Soome saarel... kuidas sina suhestud end ümbritseva... riigivõimuga? kuidas sa suhtud näiteks Nemtsovi juhtumisse?

Richardas: Ma nõustun sinuga täiesti. Kuulan just ise „Westernizationit" – suurepärane teos –, su metafüüsilised vaibid trügivad mu tuppa!

Ma olen leedulane, aga sündinud Nõukogude Liidus... Rahvus... ei tähenda mulle tegelikult eriti palju. Ma käin aastas kolm või neli korda Leedus oma vanemaid külastamas ja sealset õhku hingamas + maapinda puutumas! Leedus olla tähendab minu jaoks uinunud olekut, mugavuse kunsti ilma sisemise aktiivsuseta. Mul on vaja pinget, mille ma olen leidnud Moskvast... See on midagi sellist nagu elamine vulkaani all. Olen loonud mingisuguse linnaportree – „moscow.today" – ja esitan seda aeg-ajalt avalikult, et tuua oma linna meeleolu teistesse linnadesse.[2]

Niisiis identifitseerun enam moskvalasena... Olla osa selle linna ajaloost ja müsteeriumist... Kõiges, mida ma teen, on selle jälg... Teisalt ei tunne ma mingit seost siinsete kollektiivsete sotsiaalsete meeleoludega... Lugesin viimati ajalehte 1978. aastal – samal aastal lülitasin välja ka televiisori. Sellest saati elan uudiste ja televisioonita. (Mu pleieris mängib jätkuvalt „Westernization" – suurepärane!!!) Tead, jalutame naisega tihti öösiti Moskvas – tänavatel pole inimesi, aga majad ja puud hakkavad sinuga rääkima... Väga isiklik kogemus... Ma ei kujutaks mujal elamist ette... Muide, ma hakkasin tegelema ka Leedu-teemaga, kavatsen avaldada selle kohta mõned EPd.[3]

– Ma tahan küsida, mida loodus sulle tähendab, mida puud sulle tähendavad? Mida aeg sinu jaoks tähendab?

Antye: loodus on lapsepõlv, kas sul on lapsi? ma kasvasin looduses üles ja mälestus sellest on minu jaoks nagu Tarkovski film, ammutan sellest siiani jõudu. elasin kaua Berliinis, aga pärast lapse sündi hakkas see tunduma vaenuliku ja ebainimliku elukeskkonnana. kolisime eraldatud saarele... kui ma vaatan aknast välja, näengi ainult puid ja taevast ja küllalt täielikku vaikust.

tegin koos ukraina produtsendi Zavolokaga plaadi pealkirjaga „nature never produces the same beat twice", mis on täiesti pöörane ja samas täiesti alahinnatud :). ma usun, et loodus on samavõrd hea inspiratsiooniallikas kui linnakogemused, millega olen samuti väga tuttav...

kirjutasin just laulu, ajast.

time… is mathematics
time is relative like a theory
time is one plus two = you

aeg on ju väljaspool inimeste kontrolli? muidugi võib aeg painduda... aga olemuselt on ta üsna matemaatiline. mis meenutab mulle, et matemaatika on loodus.

– vaatasin just YouTube'ist sinu filmi „moscow.today – a girlfriend". mind huvitab väga sugu, ka filosoofilisest vaatepunktist, selle ebasümmeetria esindab paljut, mis on selles maailmas valesti. ma läheksin isegi kaugemale ja ütleksin, et kui me saavutame sookusimuses tõelise võrdsuse ja austuse inimlikul tasandil, siis me leiaksime ka rahu. mida sa mõtled soolisest võrdsusest Venemaal? su filmis oli metroos kuduv poiss – tore.

Richardas: Metafüüsilises mõttes on Venemaa tõeliselt matriarhaalne, naised on seal kindlasti ülemad, mehed on justkui poistegrupp, kes laulavad koos Black Sabbathi laulu „The Illusion of Power"... Kõik see kokku tekitab tunde, et üldiselt ei lähe siin midagi valesti...

Antye: kas oled mõelnud, kas rütm on kultuuriliselt määratlev või kultuuriline omand? tähendab, see on muidugi ilmselgelt jama, aga rütm ON tihti teataval moel seotud rahvuse või grupiga, kes seda enda arvates omavad.

Richardas: Hea küsimus! Ma tahaks öelda, et mitte biit ise, aga gruuv (kui biitide kogum) on vaadeldav kultuurilise identiteedi entiteedina ja seda nii isiklikul kui territoriaalsel tasandil – kus inimene elab... Lõpetasin just sinu „Westernizationi" kuulamise – ja sealsed gruuvid näivad mulle väga futuristlikud – nagu ajamasinas oleva inimese erksavärviline unenägu – kaugel-kaugel siit. Võlur, kes seab paar loitsu, mis tuleks maa peale tuua ja istutada siia nagu seemned... Hoopis teine kogemus on vaadata sinu gruuve koostöös Zavolokaga – need tunduvad nagu nõidadest õed võistlemas selles, kelle loitsud töötavad paremini. Nagu sa tead, siis gruuvitasandil praktiseerin ma Benzot. See ei ole päris tekno, kuid on sellega seotud.

(Lõpetasin just „Nature Never Produces the Same Beat Twice'i" kuulamise – suurepärane plaat!!! *Respect*!!!)

– Mis on sinu identiteet gruuvitasandil?

Antye: ma ei usu, et mu muusikas on üldse midagi sellist nagu gruuv, haha. vähemalt nii räägitakse. sellest hoolimata olen ma sügavalt pühendunud rütmile, aga võimalik, et katkestaval viisil... mulle ei meeldi liigne gruuv. mulle ei meeldi toetuda biidile nii, nagu enamikule inimestele meeldib. liigsete korduste ja etteaimatavuse puhul kaotan ma tegelikult huvi. seega biidid ja rütm peavad jutustama lugu sarnaselt häälega... aga see on nii vaid minu jaoks...

Vasakul: Benzo / Richardas Novrila. Foto: Franz Pomassl
Paremal: AGF / Antye Greie-Ripatti „self portrait inspired by Annie Abrahams imitating Beuys"

Richardas: Kuidas mõjutab sind kui poeeti elamine ühiskonnas, kus suhtlus on taandunud enamikul juhtudel *like*'idele?

Antye: ma ei ole osa facebookist ega *like*'i-kultuurist. aga ma ei väldi facebooki mitte *like*'imise tõttu, vaid seepärast, et seda omavad hoolimatud korporatiivsed inimesed, kes müüvad kasutajate toodetud sisu raha eest, ja ma sügavalt

vihkan reklaami. aga ma armastan internetti. mulle meeldib twitter, kuna see on ühenduses süvaveebiga ja samas asjalik uudisvoog. haiku kui luule lühivorm sobib kiirele tähelepanuvõimele :). aga üldiselt ei ole mu looming väga populaarne.

Richardas: Missuguseid tööriistu sa heli loomisel ja salvestamisel kasutad?

Antye: ma töötan sämplipõhiselt, alustasin 90ndatel commodore 64, Atari ja Notatori ja AKAI sämpleritega ja erinevate MPCdega, nüüd *soft*'iga: logic pro, MAX (C74), radial, Amadeus pro ning Logicu *soft*-sündid. kasutan ka iOSi rakendusi. kasutasin just oma vana MPC2000xli konverterina ipadi ja logicu vahel, mul on mõned head mikrid ja eelvõim.

muidu olen ma kasutanud tihti oma kaaslase (Vladislav Delay) stuudiot, mida me pikka aega jagasime. seal oli mul veel suurem valik stuudioaparatuuri. mu lemmikud on digitaalsed efektiprotsessorid, nagu Eventide H8000 ning Manley' kompressorid ja *limiter*'id. võib-olla üks mu iseloomulik võte on see, et mu lood tihtipeale ei ole sekventsitud, või siis on lihtsalt lahtisemad kui enamik elektroonilist muusikat.

ma olen pisut kahevahel... mulle meeldivad kompuutrid, aga maailm on muutunud nende abil inimeste vabaduse piiramisega liiga hulluks. muide... väga hea, et Snowden on teie juures Moskvas! hoidke tal silma peal.

– nägin üht sinu teost, kus sa protsessueerisid[4] juurvilju ja hambapastat... selline elektrilis-akustiline/*noise*'i projekt. mida *noise*-muusika sinu jaoks tähendab?

Richardas: See oli naljakas *performance* Veneetsias MAKis. Ma otsustasin esitada seal mürasümfoonia (*noise symphony*) kolmes osas: tekitada objektidest helisid, ehitada nende töötlemisega *performance*'i vaikusest müraseinaks ning korrata seda kolm korda erinevate objektidega, kasutamata ühtegi valmis saundi, vaid tekitades kõik nullist. Esimeses osas protsessueerisin juurvilju (mis olid valmistatud ette borši jaoks, mis nähtud juurviljadest pärast *performance*'it ka tegelikult valmis tehti). Teises osas oli kaks ühikut hambapastat (neist üks Vene ja üks Austraalia oma) ja kolmandas oli raha – rublad ja eurod. *Performance* oli üles ehitatud hübriidse elektroonilise entiteedi Abram'elini ümber – see on DIY-ühik, mis sisaldab avatud ostsillaatorit (milleks sobib ükskõik mis orgaaniline materjal – juurviljad, piim, mis iganes) ja kombinatsiooni kahest mittelineaarsest filtrist. Valmis ehitati ainult üks Abram'elin... Kõik saundid, mille ma objektidest sain, sämpliti ja resämpliti kahe AKAI vahel ja tehti laiv... *Noise*-muusika on kindlasti tulevikumuusika... Isiklikult minu jaoks on see kõige huvitavam muusikavorm – ja samas esitamiseks kõige raskem. Ma olen salvestanud neli *noise*-albumit: „On Earth", „In White", „The Bed" ja „Born into This". Tegelikult on kogu mu viimase aja muusikal *noise*'i-kiht... Ehkki see on seal ligipääsetav kusagil 20 ja 30 dB vahel – nagu Ahimsa albumil...

Antye: räägi mulle oma muusikategemisprotsessist.

Richardas: Ma teen muusikat iga päev 3–5 tundi. See erineb päeviti. Mõnikord ma „destilleerin" saunde – sämplin ja resämplin trumme või müra vanadest nõukogude või DIY-masinatest – AKAI S700-st sämplerisse Roland MKS-100, sealt omakorda sämplerisse AKAI S1000 jne (mu stuudios on umbes 50 sämplerit)... Kuni mul on midagi, millega mul on hea mängida. Mul peab olema alati mõni kogemus elust, mida justkui audiomaalinguks muuta... Unenägu, mälestus või mõni sündmus... Komponeerimine algab seestpoolt... Mõne aja pärast tuleb tunne, mis saundi ma vajan, ja asun tööle... Kompositsiooni tuum on tehtud laivis kas AKAI MPC2000 või AKAI s20-ga. Siis ma lisan arranžeerimise käigus mõned helid. – Ma kasutan Logic Audio 5.5.1, mis jookseb vanas Pentium IV PCs. Kusjuures toimub mittetäpne sekventsimine – nagu ajapõhine audiomaaling.

Audio praktiseerimiseks kasutan paari vana Maci: 9600, 7300, 3400... Endiselt kasutan ka ATARI STd. Benzo laividel kasutan lihtsat *setup build*'i AKAI S20 ümber (parim ADC/DAC) – ei kompuutrit, MIDIt ega sekventsimist, kõik on käsitsi mängitud. See tähendab, et pean enne esinemisi palju harjutama ja proove tegema.

Muusika on minu jaoks üks Maagia vorme, lõputu Transformatsioon, Filosoofia Vorm ja ma olen õnnelik, et saan seda teha.

[1] *soundcloud.com/agf-antye-greie*
[2] *mixcloud.com/RNBenzo/ws-p-001-benzo-moscowtoday-2012-preview*
[3] *Neist esimese leiab siit: eshak-arichardasnorvilaproject.bandcamp.com/releases*
[4] *„poeetiline kujund konsumerismi-,* normcore*'i- ja tehnoviitega ;p" (kiwa)*

KIRJANDUS

VLADIMIR GORBATŠENKO: KOLM ALA, KOLM KÄÄNULIST TEED

Igor Kotjuh

Igor Kotjuh tutvustab lühidalt luuletaja Vladimir Gorbatšenkot, kelle tekstid tõlkija Aare Pilve abiga selles Müürilehe numbris (lk 3) esimest korda eesti keeles ilmuvad.

Eesti venekeelne kirjandus on vastuoluline nähtus, mis sisaldab korraga geograafilist ja keelelist määrajat. Ikka ja jälle vaieldakse selle üle, kas see kirjandus on vene kirjanduse üks harudest või on vene keel üks eesti kirjanduse keeltest. Ilmselt ühtset vastust ei ole. Uurijate arvamused lahknevad ja autorite arvamused lahknevad samuti. Üldistusi teha on raske, sest igasugused agad on kerged tulema.

Tänu tõlgetele oskavad eestikeelsed lugejad nimetada tavaliselt paar-kolm või pisut rohkem siinset venekeelset kirjanikku.

Vladimir Gorbatšenko РЫБА В ОКЕАНЕ / KALA OOKEANIS 26 x 26 cm

Näiteks Jelena Skulskaja, Andrei Ivanov, P. I. Filimonov. Tegelikult on autoreid rohkem, vähemalt 30 head luuletajat-prosaisti. Need nimed esinevad muu hulgas Eesti venekeelses kirjandusperioodikas, milleks on ajakirjad Tallinn, Võšgorod, Plug, veebiajakiri Uued Pilved (*oblaka.ee*). Vahel jõuab nii mõnigi nimi ka eestikeelsesse kultuuriperioodikasse – eriti tublisti on sellele kaasa aidanud Vikerkaar. Uuel aastatuhandel on selle ajakirja lehekülgedel tutvustatud ligi tosinat venekeelset autorit. Mõni nimi lisaks juba mainituile: Boriss Baljasnõi, Doxie, Daniil Popov.

Eesti venekeelse kirjanduse suurimad asjatundjad on ehk tõlkijad. Peaaegu programmiliselt tegelevad erinevate Eesti venekeelsete autoritega Aare Pilv ja Katrin Väli. Tänu nende ja teiste tõlkijate positiivsele uudishimule ja suurepäraselt teostatud tõlgetele on võimalik vaadelda seda spetsiifilist poleemilist kirjandust kas või hüpoteetiliselt eesti kirjanduse osana.

Kui rääkida Eesti venekeelsest kirjandusest vormipõhiselt, siis siingi ilmnevad mõistelised käärid. Asi on selles, et Eestis kirjutatakse venekeelset luulet kordades rohkem kui proosat, kuid enamikule eestikeelsetest lugejatest on tuttav eelkõige siinsete venekeelsete autorite proosalooming. Selleks et seda olukorda veidigi leevendada, tutvustan luuletajat, kelle tekstid ilmuvad eestikeelses tõlkes esimest korda sellessamas Müürilehe numbris. Tegemist on Sillamäelt pärit autori Vladimir Gorbatšenkoga. Ta sündis 1964. aastal, mis teeb ta aasta võrra nooremaks Andrei Hvostovist, kes on teatavasti samuti Sillamäelt pärit. Sellega sarnasused kahe kirjamehe vahel lõpevad.

Vladimir Gorbatšenko elulugu on paljuski ebatavaline. Ta alustas luuletuste kirjutamisega juba sõjaväes, kuid debüteeris alles 2011. aastal e-ajakirjas Uued Pilved. Ta luuletused erinevad paljude sama põlvkonna venekeelsete autorite omadest, kuna pöörduvad enamasti vabavärsi poole. Seda võib pidada põhjuseks, miks autori debüüt toimus nii hilja. Vladimir Gorbatšenko luuletused on sageli absurdsed, võib-olla ta lemmikautori Daniil Harmsi mõjul. Ühtlasi kirjutas ta väga palju toitudest ja roogade valmistamisest, sest köök oli kirjanduse kõrval ta teine kirg. Ta on rääkinud, et juba lapsepõlves tegi ta külalistele pannkooke. Keskealise mehena viis ta oma lapsepõlveunistuse täide ja lõpetas kokakooli, et rõõmustada enda valmistatud toitudega võimalikult paljusid inimesi erinevates Sillamäe söögikohtades. Kuid see ei ole veel kõik! Vladimir Gorbatšenkost võib rääkida ühtlasi kui kunstnikust – ta kontolt leiab isikunäitused ja ühisnäitused Sillamäe loomekooslusega Aprill. Ta maalid on abstraktsed ja sugestiivsed, selleski valdkonnas pidi ta toetuma algusest peale iseenda intuitsioonile ja arusaamale kunstist, sest teda ümbritsenud kunstnikud kujutasid enamasti esemelist maailma. Niisiis – luuletaja, kokk ja kunstnik. Kolm ala, kolm käänulist teed. Temperamentne tüüp, suur naljamees ja ilmne ekstravert. 2013. aasta suvel läks Vladimir Gorbatšenko Sillamäel ujuma, kuid tagasi kaldale ei tulnud, jäi merre.

Esmalt plaanisime panna kokku ta debüütkogu, teha väikse ja efektse raamatu, kus oleks ligi 50 nutikat, naljakat, mängulist luuletust. Praegu panevad Vladimiri pärijad kokku aga hoopis teistsugust raamatut – suurt valikkogu, kus on ligi 300 Vladimiri luuletust. Ta unistas oma raamatust nagu ka oma luuletuste eestikeelsest tõlkest.

ЛЕКСИКОН

ДВУЯЗЫЧИЕ – KAKSKEELSUS

Tähendab seda, et inimene ei valda oma emakeelt. Sisuliselt ta ei valda ühtegi keelt. Täpsemalt, valdab ainult juhul, kui ta on keeltes väga andekas. Enamasti tähendab see aga järgmist pilti: ühe venekeelse pere laps tuleb teise venekeelsest perest pärit lapse juurde sünnipäevapeole ja ulatab kaardi, millele on kirjutatud eesti keeles: „Palju õnne, Robert! Soovin Sulle edu ja tervist. Alex." Pidu jätkub vene keeles.

PLUG

KREMLI PARAADIPÄEV JÕUSTAB MARSITAKTIS MÄLUPILTE

Emajõe Saadik*

1945. aasta suure isamaasõja võidupäevast 9. maist on saamas Nõukogude Liidu järgse Venemaa uue rahvusliku identiteedi nurgakivi, mille pinnalt tahetakse nii Vene rahvast konsolideerida kui ka teda ideoloogiliselt läänemaailmale vastandada.

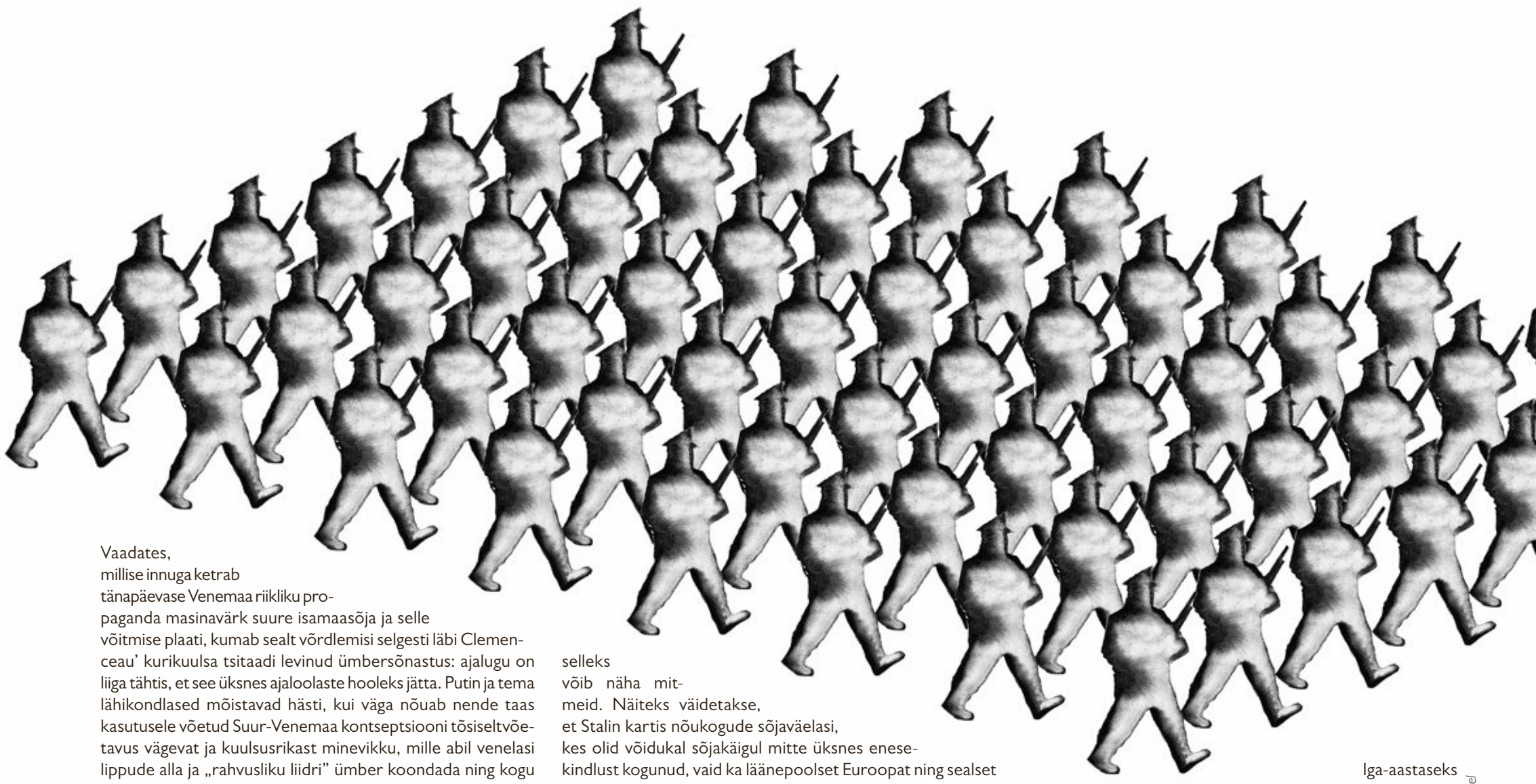

Illustratsioon: Elise Tragel

Vaadates, millise innuga ketrab tänapäevase Venemaa riikliku propaganda masinavärk suure isamaasõja ja selle võitmise plaati, kumab sealt võrdlemisi selgesti läbi Clemenceau' kurikuulsa tsitaadi levinud ümbersõnastus: ajalugu on liiga tähtis, et see üksnes ajaloolaste hooleks jätta. Putin ja tema lähikondlased mõistavad hästi, kui väga nõuab nende taas kasutusele võetud Suur-Venemaa kontseptsiooni tõsiseltvõetavus vägevat ja kuulsusrikast minevikku, mille abil venelasi lippude alla ja „rahvusliku liidri" ümber koondada ning kogu nende maailmapilti „tsaaritruuks" kujundada. Putini režiimi üks kirkaim sümbol ja hea näide ajaloo poliitvankri ette rakendamisest on suure isamaasõja võidupäeva enneolematult suurejooneline tähistamine 9. mail.

1945. aasta kevadel ei osanud küllap keegi arvata, kui sümboolseks ja ületamatuks tsivilisatsiooniliseks veelahkmeks tõuseb 70 aasta pärast see pisiasi, et Berliini-lähedases Karlshorstis Saksamaa kapitulatsiooniakti allakirjutamisega õhtul kella 11 peale jäädi. Läänemaailm mälestab 8. mail traagilise teise maailmasõja ohvreid Euroopa sõjatandril, Moskva seevastu tähistab 9. mail tankiroomikute lõginal Venemaa kuulsusrikast võitu suures isamaasõjas. Justkui oleks tollane kahetunnine ajavahe nüüdseks sajanditepikkuseks kärisenud.

Üheksanda mai tähistamise vaatevinklist paistab üsna ehmatavalt, et Putini 15 võimuaastat on eemaldanud Moskvat vähemalt mõnes aspektis jõudsamalt euroopalikest arusaamadest kui üle poole sajandi „sotsialismi ehitamist" Nõukogude Liidus, näiteks tuumarelva küll arendati, kuid selle esimesena kasutamisega avalikult ei ähvardatud, nagu hiljuti Krimmi kontekstis.

Kuigi algne võiduparaad Punaarmee võidu tähistamiseks nn pruuni katku üle Euroopas toimus 1945. aasta suvel Moskvas üsna suurejooneliselt, jäi 9. mai tähistamine Venemaal sõjale järgnenud aastakümnetel üsnagi tagasihoidlikuks. Põhjuseid selleks võib näha mitmeid. Näiteks väidetakse, et Stalin kartis nõukogude sõjaväelasi, kes olid võidukal sõjakäigul mitte üksnes enesekindlust kogunud, vaid ka läänepoolset Euroopat ning sealset sootuks teistsugust elujärge näinud, tajudes neis suurt ohtu enda režiimile, võib-olla sealjuures ka dekabristide vastuhakku meenutades. Hruštšov, kellele meeldis näidata end leninismi taastajana, rõhus samuti hoopis algsele ja traditsioonilisele nõukogude pidupäevale – oktoobrirevolutsiooni aastapäevale 7. novembril.

Muutus toimus alles Brežnevi ajal, kui 1965. aastal muudeti 9. mai Nõukogude Liidus tavalisest tööpäevast esimese järgu riiklikuks pühaks ning töövabaks päevaks. Kuid ka siis ei seatud eesmärgiks tagantpiitsutatud ideoloogilist pööret, pigem võeti olukorda rõõmsalt ja praktiliselt – kaunil kevadisel maikuul kulub täiendav vaba päev aiatööks marjaks ära. Brežnevi enda motiivide seletamiseks piisas igati tema suurest armastusest pidutsemise vastu ja erilisest kiindumusest ordenitesse. Paraadid küll toimusid edaspidi Moskvas 9. mail, kuid ainult juubeliaastatel ja kaugeltki mitte nii pompoosselt, kui me sellega viimastel aastatel harjunud oleme. Nõukogude Liidu lõpuni jäid rahva silmis peamisteks pühadeks siiski oktoobripühad (sõjaväeparaad ja „töörahva" rongkäik) ning töörahva püha 1. mail (ainult rongkäik). Ka NLKP juhte võis Punasel väljakul Lenini mausoleumi tribüünidel seismas silmata vaid neil kahel päeval aastas. Ainult siis said lääne kremlinoloogid kõige magusamat värsket materjali võimuvahekordade kohta Moskvas – kes tribüünil kelle kõrval seisis.

Iga-aastaseks muudeti suure isamaasõja lõpu aastapäeva pidustuste paraad alles pärast 1995. aastat ning eriti suurejooneliseks on see muutunud just Putini ajal. Juba Jeltsin märkas, et paraadita ei saa kohe kuidagi Venemaad valitseda, ja Putin nägi selgelt, kuidas miljonid inimesed Venemaal kiruvad Gorbatšovi ja Jeltsinit nende seni tähtsaima traditsioonilise peo ehk oktoobripühade röövimise tõttu, mistõttu oli võimule sisepoliitiliselt vajalik hakata igati tõstma ja rõhutama võidupühade tähtsust, pakkudes sellega rahvale alternatiivset aasta tähtsaimat püha. Nüüdseks on selge, et 9. mai tähtpäevast tahetakse teha Nõukogude Liidu järgse Venemaa uue rahvusliku identiteedi nurgakivi, mille pinnalt oleks režiimil lihtne nii Vene rahvast konsolideerida kui ka teda ideoloogiliselt läänemaailmale vastandada.

Kirjanik George Orwelli üks tuntuimaid tsitaate pärineb teosest „1984": „See, kes kontrollib minevikku, kontrollib ka tulevikku." Kollektiivse mälu eesmärk on säilitada konkreetse aja ja tegevusega seotud identiteedi terviklikkust. Seega on kollektiivselt mäletatu eelkõige oleviku ja tuleviku, mitte niivõrd mineviku küsimus. Ka Venemaa tulevik on pandud tänapäeval sõltuma sellest, kuidas ajalugu riiklikul tasandil tõlgendatakse ja, täpsemalt, kuidas läheb riigil korda taastada külma sõja järgseil aastail „kaotatut".

Suurest isamaasõjast tahetakse teha piinlevatele vene hingedele palliatiivse toimega rahvast ühendavat tegurit, niiviisi sõja algset, niigi kaalukat ajaloolist tähendust veelgi mitmekordistades. Venemaa pikas ajaloos on võrdlemisi vähe sündmusi, mille ümber rahvuslikku eneseteadvust üles ehitada ja mida uhkusega meenutada. Näiteks vene sotsioloog Boris Dubin on väitnud, et pärast seda, kui oktoobrirevolutsioon, sotsialism ja NSVL oma sümboolse tähenduse kaotasid, on Nõukogude Liidu (ja selle kaudu ka venelaste) roll fašismi võitmises jäänud arvatavasti ainsaks vaieldamatuks panuseks maailma ajalukku. Tõepoolest, 20. sajandi paljude äpardumiste seast tõusevad neli sõja-aastat selgelt esile, alustades 1941. aasta suvisest katastroofist ja lõpetades 1945. aasta võiduga ning Euroopa vabastamisega natsismist. Rahvuslik triumf missugune, sobilik materjal müüdiloomeks – eriti kui seejuures ajaloo sõkalde eraldamist aganatest range riikliku kontrolli all hoida. Iga aastaga toretsevamaks muutuvad võidupäevaparaadid on eelkõige püüd teha venelastest selle triumfi kalmistuvahid, kes ei esita liigseid küsimusi kesise oleviku ega ähmase tuleviku asjus.

Oluline tegur on ka süvenev alavääsuskompleks. Kui Nõukogude Liitu tunnistati universaalselt kui suurvõimu, siis nõukogude impeeriumi kokkuvarisemise järgne Venemaa oli

üha enam hädas isegi enda regionaalse mõjukuse säilitamisega. Seetõttu hakati kutsuma juubeliaastatel 9. mai paraadidele külla välisriikide liidreid, et nende najal enda jätkuvat ülemaailmset tähtsust tõestada. Ehkki juba eelnevatel juubeliaastatel pani kutse tulla Moskvasse Venemaa „ajaloolise triumfi" tähistamisest osa saama välisriikide riigipead teatavasse ebamugavuskahvlisse, on viimase aja arengud sellele ebamugavusele veelgi enam vinti peale keeranud. Eesti konteksti meelde tuletades teame, et esimest korda kerkis minemise küsimus tõsisemalt päevakorda 2005. aastal. Tollane president Rüütel jättis paraadile isiklikel, aga ka erakondlikel kaalutlustel minemata. Samas me vaevalt mäletame, et viis aastat hiljem, kui Eesti-Vene suhted olid suhteliselt pilvitud, käis Toomas Hendrik Ilves Moskvas 9. mail vaikselt ära. Selleaastase paraadikutsega seonduv dilemma on aga lääneriikide jaoks eelnevatest kaugelt tõsisem ning esimest korda nii selgelt ideoloogiline – marsib ju üle Punase väljaku sama sõjavägi, kes parajasti Ukrainas „mitteametlikult" sõda – või nimeliselt vaherahu – peab.

Tänavu 9. mail toimuval paraadil osalemist olevat kinnitanud veerandsada riigipead, kellest nimekaimatena on Vene välisministeerium toonud välja Hiina, Põhja-Korea, Kuuba, Tšehhi, Kreeka, Slovakkia ja Küprose liidrid. Enamik lääne riigipäid sel aastal paraadist osa ei võta, prominentsematest „puudujatest" võib tuua esile näiteks Angela Merkeli, Barack Obama ja David Cameroni. Minekust keeldumisi oli nii otsesemaid kui ka kaudsemaid.

On päevselge, et iseennast üha suuremasse isolatsiooni mängiv Venemaa püüab kasutada tänavust 9. mai tähistamist maksimaalselt ära ka enda riiklikus propagandas juba otsesõnu vaenlaseks tituleeritava läänemaailma lõhestamiseks. Seetõttu on Moskvasse oodatud enim näiteks sellised Euroopa Liidu liikmesriikide riigipead nagu Vene-vastaste sanktsioonide kriitikuna tuntud isepäine ja -suine Tšehhi president Miloš Zeman ning Kreeka uus marksistliku taustaga peaminister Alexis Tsipras. Aga kui teleuudistest jääb kõrgete külaliste nimedest tavavenelase kõrva kõige enam Põhja-Korea uue ja noore „suure juhi" Kim Jong-uni nimi, siis tekib tahtmine küsida, kas ta ikka suudab seda kõike tõsiselt võtta? Või hoopis täiendab irooniliselt keiser Aleksander III taas populaarseks saanud aforismi – „Venemaal on ainult kaks liitlast – sõjavägi ja laevastik" – selle kolmanda, Põhja-Koreaga...

Ehk oleks siinkohal sobilik lähtuda saksa filosoofi Walter Benjamini mõttest, et mälujälgede ajalukku talletamise puhul on esmalt oluline just nüüdishetk, mis mineviku ees prevaleerib ja on selle tegelikuks loojaks, sest erinevate ajahetkede vahel ajaloos valitseb „side, mis pole samas põhjuslik". Kuivõrd tõenäoline on selles valguses, et Putin otsustab kauge minevikupuusliku ehk 9. mai kummardamise kõrvale tekitada ka tänapäevaga otsesemalt seotud samaväärse tähtpäeva, näiteks 21. märtsi kui Krimmi „taasühendamise" püha? Kui lähtuda sellest, et mullu 9. mail, vaid veidi pärast seda, kui Venemaa Krimmi vallutas, ilmus Venemaa kaitseministri Sergei Šoigu mundrile ühtäkki Püha Andrease orden mõõkadega, Venemaa kõrgeim sõjaväeline autasu, mis omistati Venemaa kodanikule viimati 19. sajandil, siis võib asi tõepoolest sellega lõppeda. Sageli peetaksegi ajalookirjutust ja ajalugu erinevate olemuslikult võitlevate lugude tallermaaks, seega annaks praeguse režiimi suurima saavutuse osav liitmine tähtsaimate rahvuslike tähtpäevade hulka neile Vene avalikkuse silmis märgatavalt legitiimsust ning mõjuvõimu juurde ning aitaks ennetada eos ka konkureerivate mälupiltide püsivaks muutumist.

Emajõe Saadik on Tartu Ülikooli Rahvusvaheliste Suhete Ringi (RSR) liikmete loodud pseudonüüm, mille alt kirjutatakse ühisloominguna valmivaid välispoliitilisi teemasid käsitlevaid artikleid.

ПРАВДА/ИСТИНА – TÕDE

Vene kultuuris on tõel oluline koht. See on palju tähtsam kui Lääne-Euroopa ja ka eesti kultuuris. Näiteks eesti keeles on raske anda selle tähendust edasi ühe sõnaga. Teine raskus on aga see, et eesti „tõele" vastavad vene keeles kaks sõna, mis võivad olla mõnes kontekstis sünonüümsed, teistes aga lausa vastandid, antonüümid. Need sõnad on *pravda* ja *istina*. *Pravda* tähendus on tõe omast palju laiem. Selle sees on juriidiline komponent (esimene Vene seaduste koodeks on Russkaja Pravda, 11. saj), aga ka sakraalne – need, kes elavad tões, on *pravedniki*, st pühad inimesed. Ütluse tõeväärtus ei ole seevastu kunagi *pravda*, vaid üksnes *istina*.

Ivan Turgenev vastandas need mõisted oma proosaluuletuses „Istina i pravda" (1882). Tema jaoks on *istina* midagi madalat, aga samas ka teaduslikku. Seda võib kalkuleerida. Kuid samas ei puuduta see kedagi. Kujutage ette, et keegi tormab sisse ja ütleb, et ma teatan teile tõe (*istina*): 2 + 2 on 4, langemisnurk võrdub peegeldumisnurgaga. Tõde (*pravda*) on aga midagi kõrget, tihti irratsionaalset ja see, mis on igaühele tähtis. Tõde on jumalik. Aasta varem kirjutas ta teise proosaluuletuse pealkirjaga „Palve". Seda võib tõlgendada kui lahtiütlemist *istinast pravda* kasuks. Turgenevi järgi taandub iga palve järgmisele: „Suur Jumal, tee nii, et kaks korda kaks ei oleks neli."

Mitte kõik autorid ei käsitle *pravdat* ja *istinat* Turgenevi vaimus, kuid selline „stereoskoopiline" vaade tõele on üks vene kultuuri konstante. Võib arvata, et Tammsaare „Tõde ja õigus" peegeldab osalt vaidlusi *pravda* ja *istina* üle vene kultuuris.

Mihhail Lotman

ЛЕКСИКОН

TALLINNA KAUBANDUS-KESKUSTE TEEJUHT

Tekst **Arhitekt Must**. Fotod **Tõnu Tunnel**

Kaubanduskeskus on arhitektuurimaailma *persona non grata*. Edukad eesti arhitektid ostukeskuseid ei projekteeri ning arhitektuuriauhindu need ei võida. Samas ei saa kaubanduskeskustest linnaruumis ka parima tahtmise juures üle ega ümber.

Eestis on praegu enim ruutmeetreid kaubanduspinda inimese kohta maailmas. Kvantiteedist hoolimata on siinsetel kaubanduskeskustel aga kõvasti arenguruumi, et olla pigem tervikliku linnaruumi osa, mitte selle killustaja. Mida kujutab endast kaubanduskeskus? Äärelinnas paiknev plekist laohalli taoline ehitis, kus asuvad kauplused – umbes nii me tavaliselt mõtleme. Aga milline võiks olla hea kaubanduskeskus?

Tugeva õiglustundega inimesed näevad ostukeskusi väikepoodnike ja -tootjate väljasuretajatena. Pragmaatilise inimese jaoks on need aga kohad, kust saab kätte kõik vajaliku minimaalse aja ja vaevaga.

Definitsiooni järgi on kaubanduskeskus kaupade vahetamiseks mõeldud platvorm, kuhu on koondatud võimalikult suur valik tooteid ja teenuseid. Kaubanduskeskus on pidevalt arenev mõiste, mida on kandnud ajalooliselt kaubahoovid ja turuplatsid, logistilised sõlmpunktid ja isegi linnad. Nüüdseks on mõned kaubanduskeskused tõepoolest äravahetamiseni sarnased laohallidega, teised on võtnud turu kuju, kolmandad on aga sujuvalt linnaruumi integreeritud. Kaubanduskeskuste ülesehituse erinevaid loogikaid kohtame väga eripalgelistes oludes. Käesolev artikkel käsitleb Tallinna kaubandusmaailma kitsaskohti ning arenguvõimalusi.

Mis teeb kaubanduskeskusest kaubanduskeskuse? Mitte välimus ja vorm, vaid sisemine loogika – salakaval organiseeritus, mis paneb tarbijad ringlema. Turvatud keskkond ja võimendatud liikumine kaupluste vahel lõppeb tarbija jaoks alati ühtmoodi – lisaks soovitule sai tehtud mõned impulssostud...

BALTI JAAMA TURG 1

Turge on kaht tüüpi: avatud ning kontrollitud turud. Esimesed neist ei ole kaubanduskeskused, aga viimased küll.

Avatud turg on kõige vanem kauplemisviis. Need kujunesid teede ristumispunkti – sinna tulid talunik ja kaupmees oma kaupu vahetama. Avatud turgudest arenesid linnaväljakud ja nende ümber kujunesid linnad. Ajalooliselt on avatud turud olnud Tallinnas Raekoja platsil ja linnaväravate ees. Tegemist on primitiivse kaubavahetamisvormiga, kus saaduseid müüakse otse vankrist või ajutiselt püsti pandud letist. Müüjad sõidavad õhtul linnast jälle minema, turupäeva lõppedes elab linnaruum oma elu edasi.

Kontrollitud keskkonnana loodud turg on organiseeritud turuplats. Kontrollitud turul on administraator, kes rendib laudu ja üürib välja kaubanduspindasid. Kontrollitud turud paiknevad suletud territooriumil ning kuuluvad üldjuhul eraomandisse. Administreerimine võimaldab kaupmehi valida ja paigutada neid turuplatsil nii, et tarbimine ja kaubavahetus tervikuna suurenevad. Kaubagruppide paigutamisel on sealjuures kriitiline roll – nagu toidupoodides, kus piimalett pannakse alati kõige kaugemale.

Kontrollitud turu sügavustes paiknevad ankurrentnikud (enamasti esmatarbe- ja toidukaupade müüjad). Ankurrentnikega sõlmitakse pikaajalised lepingud ning neile pakutakse soodsat rendihinda – nende eesmärk on külastajad turul liikuma saada. Poodide ankurrentnike alusel paigutamise põhimõtet kasutatakse kõigis edukates kaubanduskeskustes. Mõtle, kui mitmest müügiputkast on vaja mööduda, enne kui jõuad Balti jaama turul kala- ja lihatoodeteni.

Erinevalt avatud linnaruumis paiknevast turust on kontrollitud turgudel ainult üks funktsioon – turg ise. Kaupmehed jätavad kauba õhtuks putkadesse ning ööseks pannakse turu uks lukku. Nagu kaubanduskeskusedki elavad kontrollitud turud sissepoole – tänavalt ümbritseb neid kõrge plank ning turule saab mõnest üksikust väravast.

Tänapäevaste kaubanduskeskuste tekkeks oli vaja kaht leiutist: eskalaatorit ja kliimaseadet. Alates 1920ndatest on turud seetõttu sujuvalt siseruumidesse kolinud. Jala teisele korrusele minna ei viitsi, eskalaatoriga aga küll...

SADAMARKET 2

Sadamarket on samasugune kontrollitud turg nagu Balti jaama turg – ainult siseruumides. Kaubanduskeskuste arengus on siseruumi kasutuselevõtt olnud ülitähtis. Siseruumis on võimalik kliimat reguleerida – tarbija mugavustsoonis hoidmine lubab kauplemisel toimuda ka karmi tuisuga ja lämbel suvepäeval. Kliima reguleerimine tähendab ka valguse juhtimist – edukates kaubanduskeskustes on ainult tehisvalgustus, mis kaotab tarbimist häirivad päevarütmid. Kaubanduskeskuse tuppa kolimisel täidavad lisaks kliimaseadmetele olulist rolli ka eskalaatorid, mis viivad tarbija mugavalt kõrgematele korrustele. Sadamarket on turu ja kaubanduskeskuse hübriid, millele lisab vürtsi kaubavalik, mis on tuttav Kadaka turu parimatelt päevadelt.

Kaubamaja ehk department store *on ajalooline nimetus erinevaid kaubagruppe koondavale suurele poele. Supermarketiks nimetatakse kõiki turu funktsioone koondavat kauplust. Kes jõuab pidada üleval sadat müüjat turul, kui sama tööga saab hakkama kümme kassiiri?*

TIHNIKU MAKSIMARKET 3

Tihniku Maksimarket oli selle rajamise hetkel revolutsiooniline. ETK püstitas 1994. aastal oma Tihniku tänava laohoonesse Eesti esimese supermarketi mõõtu poe. Maksimarketi nime kandev kauplus sattus erakordselt suvalisse asukohta, kuid see muutus linlaste seas kiiresti ülipopulaarseks. Lühidalt – suurus loeb! Linna suurim pood tagas suurima kaubavaliku. Tihniku Maksimarket oli koht, kust sai osta tervele perele kogu nädalaks toidu- ja tarbekaubad. Maksimarketi hiilgeaegadel ei peetud paljuks ka eribusside käimapanemist, et ka autota kliendid mugavalt linnaserva ostlema tuua.

Supermarketita ei saa tänapäeval hakkama ükski kaubanduskeskus – see on nende kõigi tähtsaim ankurrentnik. Tihniku Maksimarket on ammu oma uksed sulgenud, kuid näotu hoone, mis lühikeseks perioodiks Eesti esimeseks supermarketiks kohandati, on endiselt alles. Tihniku Maksimarket tundub praeguste kaubanduskeskuste kõrval naeruväärselt väike, kuna enam ei ole supermarketid ülelinnalise tähtsusega keskuste ankurrentnikena piisavad – suured keskused vajavad nüüd hüpermarketeid.

1

2

5

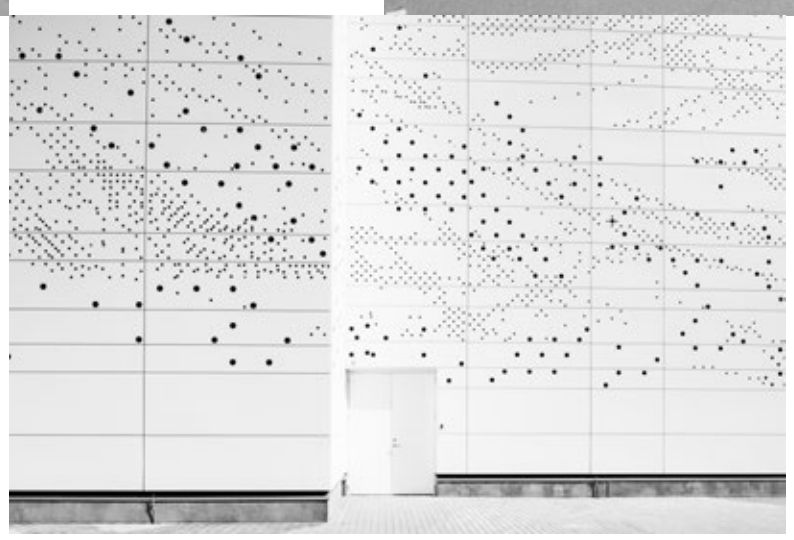

6

7

Suurtes poekettides on kaubad alati soodsamad kui väikestes kauplustes. Tallinna õnn on hõredus – supermarketid mahuvad pea igasse piirkonda mõnusalt ära ning kallid väikepoed kaovad varsti lõplikult. Loomulikult aitab kaasa ka Tallinna linnavalitsuse plaan keelata väikepoodides alkoholi müük.

KODU-RIMI TATARI TÄNAVAL 4

Viimasel ajal on ilmunud linnapilti palju väikseid supermarketeid. Need on oma mõõtudelt tavapoodidega ühes suurusjärgus, kuid kuuluvad supermarketitega samasse ketti. Organiseerunud kaubanduse tunnusjoon on logistika tsentraliseerimine, mis tagab kaupadele soodsama hinna. Kuigi Rimi poed võivad tunduda esmapilgul väiksed, on nende kaubatellimine korraldatud analoogselt hiiglaslikule supermarketile. Mahukate lepingute saamiseks on tarnijad valmis pakkuma kaupa soodsamalt ning loobuma oma kaubamärkidest kettide *private label*'ite kasuks. Väiksemad iseendale kaupa tellivad poed ei suuda tagada tellimisel samasugust efektiivsust ning peavad seetõttu paratamatult kaupa kallimalt müüma.

Kaubanduskeskus ja modernistlik linnaplaneering on nagu sukk ja saabas. Töökohad, kauplused ja eluruumid on funktsionalistlikus linnaruumis üksteisest eraldatud. Monofunktsionaalsus ja spetsialiseerumine tagavad kuluefektiivsuse.

MAGISTRALI KAUBANDUSKESKUS MUSTAMÄEL 5

Kaubanduskeskuste puhul on kõige tavalisem piirkondlik formaat. Piirkondlikud kaubanduskeskused asuvad enamasti magalarajoonides või liiklussõlmede juures äärelinnade piiril. Tegemist on väiksemat tüüpi kaubanduskeskustega, milles paiknevad lisaks kodulähedasele supermarketile tihti kasutatavad teenused: juuksur, kingsepp, keemiline puhastus, lemmikloomapood jpm. Riiete ja jalatsite ostmiseks on need keskused liiga väikesed ning tuntud brändide asemel leiame neist tihti veidraid kauplusi, mis pole piisavalt jõukad, et linna tähtsamates keskustes esindatud olla.

Piirkondlike kaubanduskeskuste paiknemine on arenenud välja peaaegu kõikides linnajagudes. Samas rajatakse neid endiselt hoogsalt juurde, mis viitab olemasolevate keskuste piisavale kasumlikkusele. Viimsisse rajatakse korraga kaht kõrvuti paiknevat kaubanduskeskust, mis toob ilmselt kaasa mõne lähedal asuva eelmise põlvkonna kaubanduskeskuse sulgemise. Stiilipuhtaim piirkondliku kaubanduskeskuse näide on Magistrali keskus Mustamäel – linnalises plaanis täiesti silmatorkamatu, kuid kohalikele asendamatu.

Ülemiste keskuse viimase ümberehituse käigus anti poeruumid rendile ilma siseviimistluseta – kaubanduskeskuses oli niivõrd suur nõudlus kauplemispindade järele. Kas tead kedagi, kes teaks kedagi, kes ei osta oma kingi ja riideid kaubanduskeskusest?

ÜLEMISTE KESKUS 6

Tallinnas on kolm ülelinnalise tähtsusega kaubanduskeskust – Kristiine, Ülemiste ja Rocca Al Mare –, mis konkureerivad omavahel linna tähtsaimate kaupluste pärast. Need paiknevad olulistes logistilistes sõlmpunktides ning on teinud läbi mitmeid arenguetappe.

Ülemiste keskus on neist praegu kõige põnevam – hea näide sellest, et algselt igav ja ameerikalik kaubanduskeskus on olnud sunnitud konkurentsi tingimustes arhitektuuri ja sisearhitektuuri panustama ning on sellega nii mõnegi külastaja heakskiidu pälvinud. See tendents annab julgust loota, et varsti on oodata sama ka teistelt kaubanduskeskustelt. Tegelikult on lihtne – kaubanduskeskus peab kogu aeg muutuma ja arenema, vastasel juhul unustatakse see kiiresti.

Meeleavaldused seoses Sakala keskuse lammutamisega ei olnud seotud „Karla katedraali" väärtusliku arhitektuuriga – põhjus oli fabritseeritud. Tegemist oli kultuurirahva meeleavaldusega kaubanduskeskuste vastu. Samas näeb Solarise keskuse aatriumis korraldatavat näitust või kontserti päevas 10 000 inimest, samal ajal kui kunstigaleriidesse jõuab maksimaalselt 1000 külastajat terve näituse lahtiolekuaja vältel.

SOLARISE KESKUS 7

Solarise keskus eristub linna teistest kaubanduskeskustest – tegemist polegi niivõrd kaubanduskeskuse kui kino ja kontserdisaaliga, mille ümber on koondunud kaubanduspinnad. Selline positsioon võimaldab Solarise keskusel elada spetsialiseerununa rahulikult ajal, mil konkurents kaubanduskeskuste vahel järjest kriitilisemaks muutub.

Viru keskust külastatakse sedavõrd intensiivselt, et kõik hoone detailid – uksed, pingid, trepikäepidemed jpm – kuluvad selles majas kordades kiiremini läbi kui hoonete elutsüklis tavapärane on.

VIRU KESKUS 8

Solarise keskusest veelgi muretum on Viru keskuse tulevik – sedavõrd orgaaniliselt on see linnaga seotud. Hübriidne keskus on ideaalne koht kauplemiseks – see on lihtsalt inimeste liikumisteedele ehitatud ning paikneb linna peamise bussiterminali kohal. Järjest enam on levimas arusaam, et tupikkeskustega pole tulevikus väga midagi teha ning elulootus on suurem tihedalt linnalogistikaga seotud kaubanduskeskustel. Uue Rail Balticu terminali tulek Ülemistele otsustati alles hiljuti, kuid juba planeeritakse seda kõrvalolevate ja juurde rajatavate kaubanduskeskuste osaks.

Reisimine on traditsiooniliselt seotud suveniiride, meenete ja kingitustega. Suveniiriostu viimasele minutile jätnud reisija haarab kingituse kaasa alles lennujaamast, sealse võimaluse puudumisel jäävad kodused „meeleshoidmise" märgist hoopis ilma. Mugavus, mugavus, mugavus.

TALLINNA LENNUJAAM 9

Kaubanduskeskuse tulusaim vorm eksisteerib aga lennujaamades, sealhulgas Tallinna lennujaamas. Lennujaamade ootealad on „lõksud", kuhu reisijad on vangistatud lennu väljumiseni. Igavlev ootaja on parim ostleja – tulu ruutmeetri kohta on olnud lennujaamades alati kõrgem kui üheski teises kaubanduskeskuse vormis. Kui kaubanduskeskuses on poodi astumine meie vaba valik, siis lennujaamad on hakanud viimasel ajal kasutama inimeste jõuga poodi suunamist. Ka Tallinna lennujaamas on võimalik turvakontrollist edasi liikuda vaid läbi kaupluse.

Õnneks ei täida kaubanduspinna funktsiooni nüüdisajal enam pelgalt laohallitaolised ehitised ning ka keerulisemad kaubandusplatvormid kaotavad internetipoodide tõttu järjest enam oma mõju. E-kaubandus tsentraliseerib kaupade liikumist veelgi ning personaalne suhtlus ostja ja müüja vahel muutub varsti olematuks. Vastupidi läänemaailmale on e-kaubandus Eestis vähearenenud ning oodata on selle tõusu. Koos e-kaubanduse kasvuga väheneb absoluutne kaubanduspind ning on oht, et kaotame oma kaubanduspinna-ruutmeetrite juhtpositsiooni peagi mõnele vähem arenenud riigile.

Arhitekt Must on eesti arhitekt. Ta on õppinud Eesti Kunstiakadeemias sisearhitektuuri, arhitektuuri ja linnaplaneerimist ning osalenud mitme tippülikooli arhitektuuri magistriprogrammis (Londonis, Kopenhaagenis, Delftis, Viinis), lisaks õpetab ta Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuritudengeid. Must avaldab ajakirjanduses regulaarselt ideeprojekte ning algatab laiemalt diskussioone muutuste teemal linnaruumis. Igapäevaselt tegeleb Arhitekt Must omanimelise arhitektuuri- ja disainibüroo ülesehitamisega.

3

4

7

8

9

viru
keskus
MOEINSTINKT
Viru Keskus · Viru väljak 4 · 10111 Tallinn · virukeskus.com